

VERSLAG OVER HET JAAR 1936

Aantal afdelingen.

In het jaar 1936 steeg het aantal afdelingen met slechts drie. Dit neemt niet weg, dat met een aantal van 799 het hoogste is bereikt, dat de Partij ooit telde.

Over de verschillende kwartalen verdeeld was dit aantal als volgt:

31 December	1935	796
31 Maart	1936	796
30 Juni	1936	798
30 September	1936	798
31 December	1936	799

Opgeheven werden 14 afdelingen, t.w.: Amsterdam XIV, Annerveen, Eext, Heusden, Het Loo, Nieuwenhagen, Noordgouwe, Oostrum, Renesse, Waalwijk, Westmaas, Windesheim, Wijk aan Duin (samen gevoegd met Beverwijk) en Zwartsluis.

Opgericht werden 17 afdelingen, t.w.:

Avenhorn, 1e Exloërmond, Foxham, Gennep, Helno, Laren (Gld.), Lunteren, Maartensdijk II, Makkinga, Noordwijkerhout, Ophemert, Oud-dorp, Oude en Nijehorne, Schellinkhout, Surhuizum, Tiendeveen, Vogelenzang.

De naam van de afdeling De Westhoek veranderde in St. Johannesga en omstreken, die van de afdeling Lijnden in Badhoevedorp.

Het hieronder volgende staatje geeft aan het aantal opgerichte en opgeheven afdelingen, verdeeld over de vijftien federaties:

Federaties:	Opgericht:	Opgeheven:
Friesland	3	1
Groningen	1	—
Drente	2	2
Overijssel	1	2
Gelderland	3	1
Utrecht	1	—
Noord-Holland Noord	2	—
Noord-Holland Zuid	1	1
Zuid-Holland	2	1
Zeeland	—	2
Noord-Brabant	—	2
Limburg	1	1
Amsterdam	—	1
Rotterdam	—	—
Den Haag	—	—
	<hr/>	<hr/>
	17	14

In bijlage A. vindt men een overzicht van het aantal afdelingen in het jaar 1910 en verder het verloop der laatste zestien jaren, verdeeld over de 15 federaties.

Aantal leden.

Het aantal leden bedroeg op:

31 December	1935	87826
31 Maart	1936	89741
30 Juni	1936	89250
30 September	1936	88138
31 December	1936	87312

Een achteruitgang derhalve van 514 leden.

Hoewel deze teruggang geenszins verontrustend is, hopen wij toch, dat het jaar 1937 wederom een stijging van ons ledental zal aanwijzen.

De aanhoudende crisis en de verlaging van de steunuitkeringen, kortom de nood, die het Nederlandse volk blijft teisteren, maken het voor vele leden steeds bezwaarlijker zelfs een kleine contributie voor een politieke partij af te dragen. Wij zijn ervan overtuigd, dat zodra de conjunctuur keert het ledental van de Partij weer een belangrijke groei zal te zien geven.

Met de actie, die wij in het afgelopen jaar hebben gevoerd, zijn zeker onze invloed en het vertrouwen van het Nederlandse volk in onze Partij gestegen. Aan activiteit heeft het niet ontbroken; het bleek alleen moeilijk de verhoogde activiteit in een verhoogd ledental tot uitdrukking te brengen.

In Bijlage B. hebben wij samengevat het verloop van het ledental in 1936. Hieruit blijkt, dat de federaties Friesland, Groningen, Rotterdam en Den Haag een vooruitgang te zien geven, welke echter door een achteruitgang in Drente, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Holland Noord, Noord-Holland Zuid, Amsterdam, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg te niet wordt gedaan.

Wij kunnen niet nalaten hier nog eens met nadruk te wijzen op het aantal leden, dat elk jaar door verhuizing verloren gaat. Wanneer men bijlage B. aandachtig bekijkt, zal men opmerken, dat er in totaal verhuisden 6795 leden, waartegenover staat een aanmelding bij andere afdelingen van 5121 leden. Op deze wijze zijn wij in hoofdzaak ten gevolge van een on-accurate behandeling van deze zaak door onze afdelingssecretarissen 1674 leden kwijt geraakt.

Het verloop van het aantal mannelijke leden was als volgt:

31 December	1935	59463
31 Maart	1936	60531
30 Juni	1936	60262
30 September	1936	59650
31 December	1936	58941

Een achteruitgang derhalve van 522 of van 0.88 % van het aantal mannelijke leden en 0.59 % van het totaal aantal leden per 31 December 1935.

Het aantal vrouwelijke leden bedroeg over de vier kwartalen:

31 December	1935	28363
31 Maart	1936	29210
30 Juni	1936	28988
30 September	1936	28488
31 December	1936	28471

Een vooruitgang derhalve van 8 vrouwelijke leden of van 0.03 % van het aantal vrouwelijke leden en van 0.01 % van het aantal leden op 31 December 1935.

Wij laten hieronder volgen een staatje, waaruit blijkt de toename van het aantal mannelijke en vrouwelijke leden in vergelijking tot deze cijfers in 1922.

		Totaal aantal mannen		Totaal aantal vrouwen	
31/3	1922	32668	100.—	9148	100.—
31/3	1923	32314	98.92	10241	111.95
31/3	1924	30565	93.56	9923	108.47
31/3	1925	29009	88.80	9330	101.99
31/3	1926	30877	94.52	10553	115.36
31/3	1927	32354	98.45	12905	139.64
31/3	1928	37540	114.80	15364	168.83
31/3	1929	39375	120.53	16696	182.41
31/3	1930	46116	141.17	20012	218.75
31/3	1931	51262	156.92	23199	253.60
31/3	1932	53646	164.22	24209	264.64
31/3	1933	62785	192.19	28332	309.71
31/3	1934	61879	189.42	28855	315.42
31/3	1935	56950	174.32	27057	295.76
31/3	1936	60531	185.29	29210	319.31
30/6	1936	60262	184.47	28988	316.88
30/9	1936	59650	182.59	28488	311.41
31/12	1936	58941	180.43	28371	310.13

Wij voegen hierbij tevens een overzicht van het ledental der Partij van de oprichting af (bijlage C.); van de verdeling van het aantal leden over de verschillende stedelijke en gewestelijke federaties (bijlage D.) en van het ledental in 28 grote steden in verhouding tot het overige deel van het land (bijlage E.).

Het partijbestuur

Voor de verkiezing van de leden van het Partijbestuur stelden de afdelingen voor het congres van 1936 een groot aantal kandidaten, waarvan de volgende partijgenoten bereid bleken een candidatuur te aanvaarden:

Voor voorzitter: K. Vorrink; voor secretaris: C. Woudenberg; voor penningmeester: C. Woudenberg; voor secretaresse: Mr. E. Ribbius Peletier. Voor het overige deel van het Dagelijks Bestuur: Dr. W. Banning, E. Boekman en S. R. de Maranda. Dezen werden bij enkele candidaatstelling herkozen.

Voor het overige deel van het Partijbestuur: Ir. J. W. Albarda, A. H. G. van Arkel, H. de Boer, W. Drees, Mr. M. van der Goes van Naters, J. van de Kieft, P. Kiès, J. E. Stokvis, N. Tj. Swierstra, Mr. J. in 't Veld, W. H. Vliegen, A. E. J. de Vries—Bruins.

Voor de verkiezing van het overige deel van het Partijbestuur werden uitgebracht 2009 stemmen, waarvan 54 blanco en van onwaarde. In totaal werden dus 1955 geldige stemmen uitgebracht. De volstreckte meerderheid was 978. De uitslag van de stemming luidde: Ir. J. W. Albarda 1943 stemmen, A. H. G. van Arkel 511, H. de Boer 320, W. Drees

1888, Mr. M. v. de Goes van Naters 1435, J. van de Kieft 1696, P. Kiès 573, J. E. Stokvis 1633, N. Tj. Swierstra 194, Mr. J. in 't Veld 1613, W. H. Vliegen 1812, A. E. J. de Vries—Bruins 1792.

Gekozen waren dus: Ir. J. W. Albarda, W. Drees, Mr. M. van der Goes van Naters, J. van de Kieft, J. E. Stokvis, Mr. J. in 't Veld, W. H. Vliegen en A. E. J. de Vries—Bruins.

Het secretariaat

Bij het Secretariaat in de Tesselschadestraat 31 te Amsterdam zijn thans administratief ondergebracht: de Secretariaten van: de Partij, de Centrale Plan-Commissie, de Bond van Sociaal-democratische Vrouwenclubs, de Vereniging van Sociaal-democratische Leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten; het adviesbureau voor de Raads- en Statenleden, het Wetenschappelijk Bureau van de Partij, het persbureau „Persindo” en de redactie en administratie van „Vrijheid, Arbeid, Brood”, terwijl bovendien tot einde October het Secretariaat van de Algemene Raad daar gevestigd was.

In de totale werkzaamheden voor al deze instellingen valt nog steeds stijging waar te nemen. Enig tijdelijk personeel moest daarvoor nog worden aangesteld.

Uitvoering werd gegeven aan de besluiten van de Partijraad van Februari 1936 inzake de opheffing van het instituut der bezoldigde gewestelijke propagandisten; overgegaan werd tot het aanstellen van den bestuurder-ambtenaar in algemene dienst, pg. J. A. Berger, die 1 Juli 1936 in functie trad.

Daarenboven kwamen in algemene dienst van het Partijbestuur de partijgenoten C. F. Lindeijer, die in hoofdzaak belast werd met werkzaamheden, verbonden aan de Vereniging van Raadsleden en het adviesbureau; pg. P. Wiersum, die tot taak kreeg de contrôle op de zegelafname, administratie etc. van de afdelingen; pg. H. de Boer, die gevestigd blijft in Leeuwarden, maar belast is met de algemene propaganda in Friesland, Groningen en Drente en pg. J. J. Spronkers, die in Hillegersberg blijft wonen, maar naast Zuid-Holland ook de algemene propaganda in Zeeland voor zijn rekening moet nemen. Pg. W. J. van Deelen te Eindhoven, die reeds in dienst van het Partijbestuur was, werd ontheven van de functie van gewestelijk secretaris van Noord-Brabant, doch heeft thans opdracht de algemene propaganda in Limburg en Noord-Brabant te voeren.

De ordening van het oude Partij-archief vindt voortgang.

Vergaderingen van het Partijbestuur

Het Partijbestuur kwam in het afgelopen jaar 15 keer bijeen; het Dagelijks Bestuur 18 keer.

Gewestelijke en stedelijke Federatiesecretarissen

Tengevolge van het besluit tot opheffing van het instituut van bezoldigde gewestelijke propagandisten, dat in de vergadering van de Partijraad van 15 en 16 Februari 1936 werd genomen, zijn in een aantal gewestelijke jaarvergaderingen andere secretarissen gekozen.

Als secretaris van de gewestelijke en stedelijke federaties treden thans de volgende partijgenoten op:

Friesland: K. Toornstra, Leeuwerikstraat 115, Leeuwarden.
 Groningen: W. Remminga, Paterswoldseweg 13, Eelderwolde.
 Drente: A. Lunshof, Groningerstraat 30, Assen.
 Overijssel: H. de Vroome, Gasthuisstraat, Steenwijk.
 Gelderland: Jac. Berkhout, Van Heemskerkstraat 27, Nijmegen.
 Utrecht: J. Bos, Rijnlaan 161, Utrecht.
 Noord-Holland N.: P. S. v. d. Vaart, Ruyghweg 64, Den Helder.
 Noord-Holland Z.: L. Bouma, K. P. C. de Bazelstraat 88, Bussum.
 Zuid-Holland: A. D. van Dijk, Laning 25, Spijkenisse.
 Zeeland: A. Rorije, Schuitvaartgracht 59, Vlissingen.
 Noord-Brabant: C. Andriesse, Leliestraat 60, Tilburg.
 Limburg: H. van Hulst, Hommerterweg 35, Treebeek (L.).
 Amsterdam: H. Hartog, Amstel 173, Amsterdam.
 Rotterdam: H. van Sleen, Leede 39, Rotterdam.
 Den Haag: C. A. M. Diepenhorst, Prinsegracht 73, Den Haag.

De samenwerking met de secretarissen was uitstekend. Wij zijn er er van overtuigd, dat ook met de nieuw gekozen functionarissen de samenwerking van prettigen aard zal zijn.

Congres 1936

Het congres vond plaats op 11, 12 en 13 April 1936 in „De Doelen” te Rotterdam. De voorzitter Koos Vorrink opende het de 11de April des middags om twee uur.

Onderstaand overzichtje geeft een beeld van het aantal afdelingen en leden, dat op dit congres was vertegenwoordigd:

	aantal afd.:	aantal afd., dat vertegen- woordigd was:	aantal leden:	aantal leden, dat vertegen- woordigd was:
Friesland	124	44	7856	5231
Groningen	81	43	6681	5479
Drente	62	18	2307	1362
Overijssel	52	22	5541	4031
Gelderland	89	35	6471	4732
Utrecht	31	19	4684	4231
Noord-Holland-N.	75	53	6404	5787
Noord-Holland-Z.	34	25	5683	5350
Zuid-Holland	126	79	9304	8101
Zeeland	40	13	1545	962
Noord-Brabant ...	26	16	1188	1036
Limburg	18	9	1043	808
Amsterdam	16	16	13657	13657
Rotterdam	11	11	8627	8627
Den Haag	11	11	8750	8750
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	796	414	89741	78126

De in art. 29 van de statuten bedoelde congrescommissie kwam Vrijdag-avond 10 April 1936 in Rotterdam bijeen. Na een korte vergadering besloot de commissie geen voorstellen te doen om punten van de beschrijvingsbrief naar de Partijraad te verwijzen.

Het congres besloot de voorstellen 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 en 33a

met de bijbehorende amendementen ter afdoening in handen van de Kamerfractie te stellen.

De betreffende afdelingen ontvingen alle een gedocumenteerde brief van den secretaris der Kamerfractie, waarin hij de houding van de fractie verklaart, of aangeeft, welke maatregelen, voorstellen of andere stappen door haar ten aanzien van de in de voorstellen bedoelde zaken zijn gedaan of zullen worden ondernomen.

Het congres keurde het beleid van het Partijbestuur, de Kamerfracties en dat van de redacties onzer bladen goed.

De voorstellen, betrekking hebbend op de wijziging van Statuten en Huishoudelijk Reglement, verdedigde namens het Partijbestuur pg. K. Vorrink, terwijl C. Woudenberg de voorstellen inzake de wijzigingen in de candidaatsstelling voor de Tweede Kamer inleidde.

Het congres verenigde zich met de voorstellen van het Partijbestuur, met uitzondering van het voorstel, beogende het houden van het congres om de twee jaar, dat het verwierp.

Pg. mr. dr. G. van den Bergh sprak een rede uit ter inleiding van de besprekingen over de resolutie in zake „Politieke Systemen”. Het congres ging nierna met de betreffende resolutie accoord.

Na een inleiding van pg. ir. J. W. Albarda verenigde het congres zich met een voorstel van het Partijbestuur om een wijziging te brengen in de congresresolutie van 1933, in dien zin, dat de beslissing over eventuele deelneming der Partij aan een kabinetsvorming zal worden voorgelegd aan de Partijraad. Het Partijbestuur zegde hierbij toe, dat een herziening van de samenstelling van de Partijraad in nadere overweging zou worden genomen.

Het congres besloot op voorstel van het Partijbestuur om een commissie te benoemen, die had te onderzoeken, of het programpunt in zake de nationale ontwapening ongewijzigd kon worden gehandhaafd.

Het congres verenigde zich met een voorstel inzake een aanvulling op het congresbesluit van 1935 betreffende de leeftijdsgrens, na amendering door het Partijbestuur.

Voor de tekst van de aangenomen voorstellen en de resolutie verwijzen wij naar het congresverslag van 1936.

De Partijraad

De Partijraad vergaderde in de periode, waarover dit verslag loopt, twee maal, n.l. op 26 en 27 September 1936 en op 9 en 10 Januari 1937.

De vergadering van 26 en 27 September l.l. had plaats in het IJ-paviljoen te Amsterdam.

De Partijraad besprak een voorlopig plan van actie voor de Kamerverkiezingen van 1937. Na een inleiding van den Partijsecretaris verenigde de Partijraad zich met de voorlopige door het Partijbestuur voorgestelde opzet.

De Partijraad besloot tot het indienen van gelijkkluidende lijsten, in zes groepen van kieskringen, n.l.:

I. Amsterdam, Haarlem, Den Helder.

II. Den Bosch, Tilburg, Maastricht, Nijmegen.

III. Arnhem, Zwolle, Utrecht.

IV. Den Haag, Leiden.

V. Rotterdam, Dordrecht, Middelburg.

VI. Leeuwarden, Groningen, Assen.

Na een inleiding van pg. ir. J. W. Albarda hield de Partijraad een voorlopige bespreking over de samenstelling van de kandidatenlijsten.

De Partijraad verklaarde het beroep van de partijgenoten H. B. Huslage—Van der Pol en H. J. Berenpas—Aalderink tegen haar royement, door het Partijbestuur uitgesproken wegens het deelnemen aan een z.g. „studiereis” naar Rusland, niet ontvankelijk.

Bericht van den accountant en de contrôle-commissie was ingekomen, dat de saldi-balans per 30 Juni was goedgekeurd en het beheer van de Partijgelden in orde bevonden.

De Partijraad kwam voorts bijeen op 9 en 10 Januari 1937 in het IJ-paviljoen.

In verband met het vaststellen der kandidatenlijsten waren voor deze vergadering behalve de leden van de Partijraad mede uitgenodigd de leden van de Eerste en Tweede Kamerfracties.

De Partijraad hield zich des Zaterdag uitvoerig bezig met het beroep, dat W. J. Bulens uit Alkmaar had ingediend tegen het royementsbesluit van het Partijbestuur. Na uitvoerige discussies werd dit beroep ontvankelijk verklaard; het royementsbesluit van het Partijbestuur werd vernietigd.

Door de gewestelijke en stedelijke jaarvergaderingen waren de hierna volgende voorstellen ingediend:

Gelderland.

Een gehuwde vrouw zonder eigen inkomen betaalt 3 cent per week als haar man een inkomen heeft van f 15.— tot f 20.— per week; 6 cent per week als haar man een inkomen heeft van f 20.— tot f 40.— per week; en 11 cent per week als haar man meer dan f 40.— per week inkomen heeft.

De clause „vrouwen wier man werkloos is, enz.” vervalt.

Limburg.

Het percentage der contributie-aidracht der afdelingen in Limburg aan de Partij wordt met 5 pct. verlaagd, zodat dit ten goede komt aan de afdelingen.

Limburg.

Het P.B. verstrekt gratis aan alle leden, die voor het congres 1936 lid der Partij waren, een nieuw diplomaboekje en eveneens voortaan wijzigingsblaadjes bij verandering van statuten of reglement.

Noord-Brabant.

Na het Paascongres 1937 worden nieuwe statutenboekjes voor de leden verkrijgbaar gesteld, met dien verstande, dat de leden, betalende in de twee laagste contributieklassen, de boekjes tegen verminderde prijs kunnen ontvangen.

Noord-Brabant.

Bij de directie van de Arbeiderspers wordt er op aangedrongen voor de provincies Noord-Brabant, Limburg en Zeeland één pagina van het Volksblad te bestemmen voor gewestelijk of plaatselijk nieuws uit genoemde provincies.

Noord-Brabant.

Bij de redactie van de Arbeiderspers wordt er op aangedrongen steeds mededeling te doen van het verenigingsleven der afdelingen, waaronder korte verslagen van de gemeenteraad.

Utrecht.

De abonnementsprijs van de Utrechtse editie van „Het Volk” wordt verlaagd.

Utrecht.

„De Sociaal-Democraat” wordt in zodanige vorm en omvang uitgegeven, dat het tekort nagenoeg zal verdwijnen

De Partijraad besloot de voorstellen, betrekking hebbend op de contributiewijzigingen, in handen van de financiële commissie te stellen, terwijl die over „De Arbeiderspers” met de directie nader zullen worden besproken.

De Partijraad besloot voorts de volgende voordracht voor de contrôle-commissie aan het congres voor te leggen: P. W. van Loon, J. v. d. Sleen, W. den Broeder leden en J. Elstrod, N. Bloemendaal en J. G. Suurhoff plaatsvervangende leden.

De Partijraad nam kennis van de verklaring van den Partijaccountant, dat de boekhouding van de Partij per 30 September 1936 was gecontroleerd en de saldebalsans per 30 September in overeenstemming bevonden met de boeken, benevens van de verklaring van de contrôle-commissie, dat zij van deze stukken had kennis genomen.

De Partijraad stelde de volgende kandidatenlijsten voor de verkiezing der Tweede Kamer vast:

Voor de kieskringen *Amsterdam, Haarlem en Den Helder*: 1. Ir. J. W. Albarda, 2. Dr. J. v. d. Tempel, 3. E. Kupers, 4. Th. Thijssen, 5. Ir. H. Vos, 6. Alida de Jong, 7. J. J. Bommer, 8. Bern. C. Franke, 9. J. G. Suurhoff 10. C. Lammers, 11. Mr. S. Mok, 12. W. van Dok, 13. D. Lopes Dias, 14. Mr. P. J. Mijksenaar, 15 L. Bouma, 16. K. Sikma, 17. Mr. O. Drilmsma, 18. C. F. Roosenschoon.

Voor de kieskringen *Den Haag—Leiden*: 1. W. Drees, 2. A. W. IJzerman, 3. J. E. Stokvis, 4. P. Gardenier, 5. Mw. G. A. Weersma—Van Duin, 6. Mr. H. B. J. Waslander, 7. J. Spronkers, 8. A. Pleysier, 9. J. Emmens.

Voor de kieskringen *Rotterdam, Dordrecht en Middelburg*: 1. J. ter Laan, 2. Mr. L. A. Donker, 3. Prof. J. van Gelderen, 4. A. Kievit, 5. H. van Seen, 6. H. J. v. d. Born, 7. G. Akkerman, 8. H. van Dijk, 9. R. Laan, 10. Mr. E. Hamburger, 11. P. de Bruin, 12. J. Spronkers, 13. Mej. A. Pomper, 14. A. C. de Pauw, 15. J. C. de Bonte.

Voor de kieskringen *Tilburg, Den Bosch, Maastricht, Nijmegen*: 1. W. Drop, 2. Mr. M. v. d. Goes van Naters, 3. Ds. J. L. Faber, 4. Dr. H. Brugmans, 5. Chr. v. d. Bilt, 6. C. J. van Lienden, 7. H. van Kullenburg, 8. J. A. Berger.

Voor die kieskringen *Arnhem, Utrecht, Zwolle*: 1. Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, 2. W. v. d. Sluis, 3. H. J. van Braambeek, 4. Ds. J. L. Faber, 5. Mw. G. A. Weersma—van Duin, 6. B. J. J. Wijkamp, 7. H. Ploeg, 8. H. van Kuilenburg, 9. G. L. de Haas, 10. M. Rademakers, 11. Th. Beerends, 12. A. van Wijngaarden.

Voor de kieskringen *Leeuwarden, Groningen, Assen*: 1. Ir. J. W. Albarda, 2. Mw. A. E. J. de Vries—Bruins, 3. J. Hilgenga, 4. Ir. H. Vos, 5. C. J. van Lienden, 6. J. Tuin, 7. H. Oosterhuis, 8. K. Brok, 9. H. Molendijk, 10. P. Kiès, 11. K. Toornstra, 12. P. J. Duinkerken.

Terwijl wij dit verslag samenstellen, moet over bovenstaande lijsten nog het referendum door de leden plaatsvinden.

Internationale betrekkingen

De partijgenoten Ir. J. W. Albarda en K. Vorrink vertegenwoordigden in het afgelopen jaar de Partij wederom in de Executieve van de S.A.I., terwijl pg. Ir. J. W. Albarda deel uitmaakte van het Bureau.

Evenals andere jaren bereikten ons weer verschillende uitnodigingen tot bijwoning van congressen van buitenlandse zusterpartijen.

C. Woudenberg vertegenwoordigde het Partijbestuur op het congres van de Zweedse Partij van 3—9 April te Stockholm; Ir. J. W. Albarda

en W. H. Vliegen waren namens onze Partij aanwezig bij de viering van het 50-jarig bestaan van de Belgische Werklieden Partij. E. Boekman bezocht het congres van de Franse Partij, dat op 30 en 31 Mei en 1 en 2 Juni in Parijs gehouden is. Van 5 tot en met 9 October woonde K. Vorrink het congres van de Labourpartij in Edinburg bij.

Het Partijbestuur verklaarde zich tegen het houden van een congres door de S.A.I. in 1937, zulks als antwoord op een vraag van de Executieve, tot alle aangesloten partijen gericht.

Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs

Voor het overzicht van de werkzaamheden van de Bond van Sociaal-democratische Vrouwenclubs verwijzen wij naar het hierbij gevoegde afzonderlijke verslag.

De Algemene Raad

Tot en met 25 October 1936 berustte het secretariaat van de Algemene Raad bij C. Woudenbergh. Thans treedt als secretaris op C. v. d. Lende, Amstel 224 te Amsterdam.

Het D.B. van de Algemene Raad kwam in 1936 acht maal bijeen.

Evenals vorige jaren gaf het D.B. van de Algemene Raad leiding aan de aanvragen om sprekers voor Meivergaderingen. In de bladen van „De Arbeiderspers” publiceerden wij een lijstje met de namen en adressen van de sprekers, die op 1 Mei nog beschikbaar waren. Dit bleek een succes, omdat wij hierdoor veel onnodig gecorrespondeerde tussen afdelingen en sprekers voorkwamen.

Coördinatie-commissie

Het D.B. van de Algemene Raad benoemde een werkcommissie uit de coördinatie-commissie voor de culturele organisaties, bestaande uit de partijgenoten: Dr. H. Brugmans, C. A. 't Hart, J. A. Krelage, K. Vorrink en A. de Vries.

In het Curatorium van de Arbeiders Kaderschool werd benoemd de voorzitter van het Instituut, Dr. H. Burgmans.

Tot lid van het Stichtingsbestuur van de Neutrale Volksscholen in Limburg benoemde het D.B. van de Algemene Raad pg. P. Hoogland, in de plaats van pg. F. L. Ossendorp, die in verband met zijn hoge leeftijd als zodanig heeft bedankt.

Als afgevaardigde namens de Hollandse beweging naar de internationale Plan-conferentie te Genève, georganiseerd door pg. A. Oprecht (Zwitserland), wees het D.B. van de Algemene Raad aan pg. Ir. H. Vos.

De besturen van S.D.A.P. en N.V.V. richtten tot de besturen van S.A.I. en I.V.V. het verzoek om dergelijke conferenties in de toekomst onder de auspiciën van de internationale organisaties te houden.

Het D.B. van de Algemene Raad besloot tot het instellen van een commissie tot aanvulling en herziening van de sociale verzekering; de namen van de leden dezer commissie vermelden wij te anderer plaatse.

Het D.B. van de Algemene Raad besloot te voldoen aan een verzoek van het Partijbestuur om in de periode October 1936—Februari 1937 ten behoeve van de inzameling voor het verkiezingsfonds van de Partij, geen toestemming te verlenen tot het houden van algemene inzamelingen voor andere delen onzer beweging.

Namens de besturen van S.D.A.P. en N.V.V. is een verzoek gericht tot de Raad van Ministers om opheffing van de organisatieverboden voor ambtenaren van Defensie ten aanzien van onze beweging.

Het D.B. van de Algemene Raad besloot voorts tot het zenden van een circulaire aan de afdelingen der Partij, de Bestuurdersbonden en de afdelingen van alle culturele organisaties, tot onze beweging behorende, waarin werd aangedrongen er zoveel mogelijk op toe te zien, dat de functie van penningmeester niet voor meer dan één organisatie wordt vervuld.

Overigens werden in de vergaderingen besprekingen gevoerd over verscheidene organisatorische aangelegenheden, die voor een goed onderling contact nodig waren.

De Algemene Raad kwam bijeen op Woensdag 6 Januari 1937. In deze vergadering maakte het bestuur van het N.V.V. een aantal wenskenbaar ten aanzien van het concept verkiezingsprogram, dat door het P.B. was ontworpen. Volledige overeenstemming werd bereikt.

Steun aan politieke vluchtelingen

Ook in het afgelopen jaar zijn Partij en Vakverbond voortgegaan met het verlenen van steun aan politieke Duitse vluchtelingen.

In totaal is voor steun aan politieke vluchtelingen in 1936 uitbetaald f 9607,87.

Het Comité voor Politieke Duitse vluchtelingen zag zich genoodzaakt in een circulaire aan alle door hem ondersteunde vluchtelingen te waarschuwen tegen de „Zentralvereinigung der deutschen Emigration”, welke in Parijs is opgericht en waarvan in Holland een afdeling bestaat.

Hoewel andere buitenlandse politieke partijen deze organisatie erkennen, ziet de leiding van Partij en Vakverbond in deze emigrantverenigingen een der vele pogingen van de communisten om ook ten onzent tot een eenheidsfront te komen.

Vertegenwoordigingen

Evenals andere jaren liet het Partijbestuur zich ook dit jaar weer bij verschillende aangelegenheden door één of meer harer leden vertegenwoordigen. Hieronder volgt een overzicht:

Week-end Soc. Dem. Journalistenkring: op 11 en 12 Januari 1936 door W. Banning en Koos Vorrink.

Jaarvergadering Bond van S.D.V.C. op 14 en 15 Maart in Musis Sacrum, Arnhem, door K. Vorrink en S. R. de Miranda.

Receptie ter gelegenheid van het afscheid van pg. H. Kenther als redacteur van de N.V. „De Arbeiderspers” op 24 April te A'dam, door K. Vorrink en C. Woudenberg.

Congres C.N.A.B. op 4 en 5 Mei 1936 in het Concertgebouw te Haarlem, door S. R. de Miranda.

Receptie ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de Ned. Ver. van Spoor- en Tramwegpersoneel op 27 Juni te Utrecht, door W. H. Vliegen en S. R. de Miranda.

Jaarlijkse aandeelhoudersvergadering N.V. „De Arbeiderspers” op 23 Juli 1936, door Mr. E. Ribbius Peletier.

Onthulling monument dr. F. M. Wibaut op „De Rode Nederzetting” op 12 Augustus te Vierhouten, door K. Vorrink, E. Boekman en S. R. de Miranda.

Viering 40-jarig bestaan afd. Den Helder op 9 December 1936, door S. R. de Miranda.

De jaarvergaderingen van de stedelijke en gewestelijke federaties werden bijgewoond door:

Friesland	15 November	K. Vorrink
Groningen	6 December	A. E. J. de Vries-Bruins.
Drente	20 December	K. Vorrink
Overijssel	20 December	S. R. de Miranda.
Gelderland	8 November	K. Vorrink.
Utrecht	22 November	J. v. d. Kieft.
N.-Holland N.	29 November	C. Woudenberg.
N.-Holland Z.	22 November	E. Boekman.
Amsterdam	3 December	C. Woudenberg.
Den Haag	2 December	E. Ribbius Peletier.
Zuid-Holland	1 November	C. Woudenberg.
Zeeland	29 November	S. R. de Miranda
Noord-Brabant	22 November	W. H. Vliegen.
Limburg	11 October	C. Woudenberg.

„De Sociaal-Democraat“

Pg. E. Boekman voerde in het afgelopen jaar weer de hoofdredactie van „De Sociaal-Democraat“.

Leden van de redactie-commissie waren: Mr. Dr. G. van den Bergh, W. Romijn, K. Vorrink en J. v. d. Wijk.

Niettegenstaande de redactie zorgt voor een zeer lezenswaardige en aantrekkelijke inhoud van dit discussie-orgaan, liep het aantal abonné's terug van 1522 tot 1234

De nog steeds voortdurende crisis en verlaging der lonen moeten als oorzaak hiervan worden aangegeven.

„De Socialistische Gids“

Het abonentental van ons wetenschappelijk tijdschrift vertoonde in het afgelopen jaar weer een geringe teruggang. Desniettemin is het nog steeds een der meest gelezen maandelijks verschijnende periodieken in Nederland.

In de samenstelling van de redactie kwam geen verandering.

Actie en propaganda

In het begin van dit jaar, na het afsluiten van het vierde kwartaal 1935, bleek, dat in zeer veel afdelingen het ledental enigermate was teruggelopen. Dit moet worden gezien als een gevolg van de grote actie voor het Plan van de Arbeid, die in vele plaatsen alle beschikbare krachten opeiste, waardoor men dikwijls vergat, deze actie om te zetten in een stevige ledenwinst voor de Partij.

Het Partijbestuur zond hiertegen een waarschuwing aan de afdelingen. In een circulaire, gedateerd 10 Februari 1936, zijn alle afdelingsbesturen op dit gevaar gewezen en opgewekt door een intensieve actie het ledental op te voeren.

Het Partijbestuur stelde voor deze actie, die voornamelijk bestond uit het doen van huisbezoek op grote schaal, de brochure „De S.D.A.P. roept U!“ gratis ter beschikking van de afdelingen.

Deze brochure van pg E. Boekman, die reeds bij de ledenwerf-actie van 1934 is gebruikt, herzag deze in verband met de gewijzigde verhoudingen. Pl.m. 23.000 exemplaren gingen het land in.

Het resultaat van deze campagne is geweest, dat de achteruitgang

van 339 leden in het vierde kwartaal 1935 glansrijk is gewonnen door een winst van 1915 leden in het eerste kwartaal 1936! Hierop volgde weer enige teruggang, zoals wij reeds elders in dit verslag vermeldden.

Meifeest

Partij en Vakverbond vierden het Meifeest dit jaar in het teken van het Plan en de Wereldvrede.

Uit alle verslagen, die ons van afdelingen hierover bereikten kon worden vastgesteld, dat overal in het land deze feesten met groot enthousiasme gevierd zijn en veel bezoekers trokken.

Een donkere schaduw lag over de 1 Meidag, omdat enkele dagen tevoren pg. Dr. F. M. Wibaut was overleden.

Manifest Pachtwet

Het aannemen van de nieuwe Pachtwet in de Tweede Kamer was voor het Partijbestuur aanleiding hierover een manifest uit te geven, dat zeer in de smaak der belanghebbenden viel. Er werden 80.000 exemplaren hiervan speciaal onder de pachters verspreid.

Kerstmeetings

Ook in het afgelopen jaar zijn in vele plaatsen weer Kerstmeetings gehouden. Uiteraard waren vele der redevoeringen gewijd aan een bespreking van de politieke toestand en de perspectieven, die 1937 ons volk biedt, met het oog op de verkiezingen voor de Tweede Kamer. De krantenverslagen brachten de beste berichten omtrent het wel-slagen van deze vergaderingen.

Centrale Plan-commissie

In de samenstelling van de Centrale Plan-Commissie kwam geen verandering.

De commissie bestaat uit: Ir. J. W. Albarda, S. de la Bella, E. Kupers, C. v. d. Lende, F. S. Noordhoff, IJ. G. v. d. Veen, Ir. H. Vos, K. Vorrink, Dr. H. B. Wiardi Beckman en C. Woudenberg, terwijl pg. L. A. Ankum belast is met de uitvoering der werkzaamheden.

In algemene dienst van de C.P.C. waren nog de propagandisten K. Jägers en Tj. v. d. Zee.

De C.P.C. kwam in het begin van dit jaar elke week bijeen; na de consolidering van het apparaat kon zij volstaan met als regel om de veertien dagen te vergaderen.

Uiteraard bestond er een nauw contact tussen de beide secretarissen, C. v. d. Lende en C. Woudenberg en de bureauleiding.

De Actie

Te anderer plaatse vestigden wij er al de aandacht op, dat de agitatie naar buiten van de Partij in hoofdzaak bestaan heeft uit de werkzaamheden, waaraan de C.P.C. leiding gaf.

Reeds in het vorige verslag memoreerden wij, dat er onmiddellijk na het Plancongres plm. 500 mobilisatie en openbare vergaderingen plaats vonden. Ook was reeds begonnen met het uitgeven van enkele manifesten en brochures.

Ten einde een naar verhouding niet te groot deel van ons jaarverslag te besteden aan de uitvoerige vermelding van hetgeen de C.P.C. in het

afgelopen jaar deed, zullen wij hieronder trachten een zo beknopt mogelijk overzicht te geven van hetgeen er op het terrein van de schriftelijke en mondelinge propaganda is gedaan.

Manifesten

Wij laten hier volgen een overzicht van de manifesten, die de commissie uitgaf, met vermelding van het aantal exemplaren, dat hiervan werd verspreid.

1. Een speciaal manifest, bestemd voor het katholieke deel der bevolking, waarin op de noodzakelijkheid van Plan-politiek werd gewezen, zulks in verband met uitlatingen, welke in Rooms-Katholieke leidende kringen over het Plan van de Arbeid waren gedaan. Aantal 523.000.
2. Een manifest, gericht tot de werklozen van Nederland. Hierin werd gewezen op het zeer grote aantal werklozen, dat Nederland telt en op het feit, dat bij snelle uitvoering van het Plan het aantal werklozen zeker met 200.000 kan worden verminderd. Oplaaq 1.764.000 ex.
3. Een 1 Mei manifest in twee kleuren-druk; aan één kant een z.g. centsprent, terwijl de keerzijde een ernstige opwekking bevatte om steun te verlenen aan de uitvoering van het Plan. Oplaaq 1.768.000.
4. Na de verschijning van de brochure van den ex-N.S.B.-er Tusenius liet de C.P.C. een manifest uitkomen onder de titel „De Waarheid is op weg”. Oplaaq 1.800.000 ex.
5. Een manifest naar aanleiding van de verwerping van de wetsontwerpen in zake landbouwhypotheken, verlenging crisispacht, vaste lasten en huren. Hierin werd de houding der katholieke Kamerfractie ernstig gecritiseerd, omdat zij enerzijds het crisisbeeld van de regering-Colijn afkeurde, anderzijds door haar houding verhinderde, dat een andere crisispolitiek wordt gevoerd. Oplaaq 1.800.000 ex.
6. Een oproep tot het Nederlandse volk om onze 6 September-demonstratie te bezoeken. Oplaaq 1.800.000 ex.
7. Een geschrift in acht pagina's over de werkelijke verhoudingen in Spanje, naar aanleiding van de onwaarachtige campagne in de Katholieke pers ten aanzien hiervan tegen de sociaal-democratie. 1.800.000 ex.
8. Een manifest naar aanleiding van de verlaging en de wijzigingen in de steunregeling voor de werklozen en de weigering tot het houden van een interpellatie in de Tweede Kamer door pg. E. Kupers. Oplaaq 1.800.000 ex.
9. Een manifest naar aanleiding van de terechtstelling van de zestien ex-communistische leiders Zinowjef, Kamenev c.s. Hierin werd op zeer scherpe wijze het regeringssysteem, berustend op de dictatuur gebrandmerkt. Oplaaq 482.000 ex.
10. Een manifest naar aanleiding van de brochure, uitgegeven door den ex-N.S.B.-er F. W. Wessels, waarin opnieuw op de wantoestanden en de corruptie binnen de N.S.B. de aandacht werd gevestigd. Oplaaq 1.800.000 ex.
11. Een publicatie, voorstellende het aanaal gevangenissen, tuchthuizen en concentratiekampen in Duitsland en ter vergelijking een beeld zoals de toestand worden zou, indien ook in Holland het fascisme tot de macht zou komen. Oplaaq 1.800.000 ex.
12. Een manifest bij de jaarwisseling, waarin op de fascistische gevaren

in Spanje geweest werd en op het feit, dat in de wereld het fascistische gevaar kan worden bezworen, indien een democratische en economische welvaarts-politiek wordt gevoerd. Oplaaq 1.780.000 ex.

Brochures

De volgende brochures verschenen in 1936:

1. „De Vrouw voor het Plan”, speciaal bestemd voor de vrouwen. De verkoopprijs van deze brochure bedroeg 2 cent per exemplaar. De verkoop is geregeld in overleg met de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs. Aantal verkocht exemplaren 86.905.
2. „Basis en Bouw”, populaire toelichting op het Plan van de Arbeid. Verkoopprijs 20 cent. Aantal verkochte exemplaren 14.398.
3. „Werkers van Nederland verenigt U”, tevens Meibrochure. Verkoopprijs 5 cent. Aantal verkochte exemplaren 31.345.
4. „Werk voor 200.000 werklozen”, speciaal ter propagering van het „Grotewerken-program” uit het Plan van de Arbeid. Verkoopprijs 6 cent. Aantal verkochte exemplaren 44.556.

Gerichte reclame

De laatste maanden van 1936 heeft de C.P.C. de z.g. „gerichte reclame” aangepakt. Verschillende brochures werden onder couvert op naam per post verstuurd. Verzonden werden:

- a. Aan alle ingenieurs in Nederland en Indië en aan de studenten van de Handels-Hogeschool te Rotterdam, studenten te Delft en te Tilburg een overdruk van een rede, gehouden door ir. H. Vos voor het Koninklijk Instituut van Ingenieurs te Den Haag, getiteld „De Technisch-Economische zijde van het Plan van de Arbeid”. (7500 exemplaren.)
- b. Een brochure „Aan de artsen”, waarin op de speciale moeilijkheden van den arts in crisistijd werd gewezen en waarvan de conclusie was, dat het ook een belang voor de artsen is, als het Plan van de Arbeid tot uitvoering komt. Oplaaq 10.000 exemplaren.
- c. Een vlugschrift aan alle professoren en leraren in Nederland „Das Ende der deutschen Wissenschaft”, een overdruk uit de „Neuer Vorwärts”, waarin een overzicht gegeven wordt van de onderdrukking en belemmeringen, waaraan de wetenschap in Duitsland bloot staat. Oplaaq 30.000 exemplaren.
- d. Een brochure over „Het Plan en het Platteland”, waarin de oplossing voor de grote moeilijkheden in de land- en tuinbouwbedrijven door middel van de in het Plan voorgestelde maatregelen werd aangewezen. Dit geschrift is gezonden aan de bestuurders van alle land- en tuinbouworganisaties, coöperaties etc. Oplaaq 6800 exemplaren.
- e. „Het Plan van de Arbeid en de Landbouw”, overdruk van een rede over dit onderwerp, door ir. H. Vos voor de V.A.R.A. gehouden. Oplaaq 135.000 exemplaren.

De beide laatste brochures zijn gratis ter beschikking van de P.P.C.'s gesteld, die ze uitreikten aan de land- en tuinbouwers.

- f. In aansluiting aan de gratis brochure d. en e. verscheen een drietal landbouw-brochures, n.l. „Rijpend graan”, „De handen aan de ploeg”, en „Goed Zaad”. Deze brochures zijn in zeer fraaie uitvoering verkrijgbaar gesteld voor de prijs van 2 cent per stuk.

De verkoop er van is thans in volle gang.

- g. „De Winkelbel gaat weer”, een geschrift gericht tot de middenstand en een brochure „Het Plan en de Middenstand”. Beide vlugschriften zijn gezonden aan alle bestuurders van middenstands- en winkeliersverenigingen.

De laatste brochure is in de handel gebracht voor de prijs van vijf cent. In totaal zijn hiervan 4211 exemplaren op dit ogenblik verkocht.

„De Winkelbel gaat weer” is voor gratis verspreiding beschikbaar gesteld. Oplage 150.000 exemplaren.

Platen en stroken

Midden Januari verscheen een strook, met als tekst:

„Het Crisisprogram van het Plan
Geeft werk voor 200.000 man.”

De strook is verkrijgbaar gesteld in twee afmetingen, n.l. plm. 14×11 c.M. en plm. 55×33 c.M.

De oplage bedroeg respectievelijk 50.000 en 19.000 exemplaren.

In Maart kwam de eerste Planplaat, ontworpen door Harm Visser, die de C.P.C. gratis beschikbaar stelde.

Wij laten hieronder volgen de aantallen en afmetingen, die de P.P.C.'s afdamen:

80×110 c.M.: 5200 ex.; 55×80 c.M.: 3485 ex.; 40×55 c.M.: 15140 ex.; $27\frac{1}{2} \times 40$ c.M.: 14130 ex.; $20 \times 27\frac{1}{2}$ c.M.: 29420 ex.

Vermelden wij hierbij, dat het reclame-bureau Remaco voor het aanplakken in de grootste plaatsen zorg droeg.

Om de aandacht te vestigen op de Septemberdemonstraties, lieten wij twee aanplakbiljetten vervaardigen, n.l. een letterbiljet „Pak aan, 't zal gaan”, uitgegeven in de afmeting 40×55 c.M., in 34752 exemplaren en een plaat van den tekenaar Stempel, uitgevoerd in twee afmetingen: 54×78 c.M. en 39×54 c.M. Hiervan werden geplakt resp. 12441 en 24892 exemplaren.

Van deze laatste plaat liet de C.P.C. bovendien vervaardigen een doorzichtig glasplaatje in de afmeting $17\frac{1}{2} \times 23\frac{1}{2}$ c.M., waarvan 50.000 exemplaren het land ingingen.

Tenslotte gaf de C.P.C. aan het einde van het jaar uit een affiche, in 't bijzonder gericht tegen het „Fascisme”. Hiervan werden verwerkt 5000 exemplaren. Een in de afmeting 78×52 c.M. en 10.000 exemplaren van 52×39 c.M.

Ander propaganda-materiaal: Planstempels

Teneinde geen geoorloofd middel ongebruikt te laten, besloot de C.P.C. tot het laten vervaardigen van rubberstempels met het bekende Planvignet, met stempelkussen voor de prijs van 75 cent. Vele P.P.C.'s, vakbondsafdelingen, Partijafdelingen en andere onderdelen van onze beweging hebben zich dit stempel aangeschaft. Het wordt zeer veel gebruikt. 600 exemplaren zijn hiervan verkocht.

Vlaggen

In ons vorig verslag maakten wij reeds bekend, dat door de C.P.C. Planvlaggen beschikbaar worden gesteld. Vele Partijafdelingen, Bestuur-

dersbonden, Vakbondsafdelingen, Vrouwenclubs, afdelingen van de A.J.C., Werklozenorganisaties, enz., enz. schaften zich een vlag aan, zodat in onze Meifeesten en Plan-demonstraties vele dezer vlaggen werden meegedragen. In totaal verkochten wij in het afgelopen jaar 702 vlaggen.

De Commissie heeft daarnaast getracht door de verkoop van fietsvlaggen de aandacht op ons Plan te vestigen. Pl.m. 1450 exemplaren werden verkocht.

Plan-Meispel, Planlied en grammofoonplaten

Reeds elders in dit verslag vermeldden wij, dat het D.B. van de Algemene Raad de Culturele Raad verzocht had ter ondersteuning van onze Planactie een speciaal Planspel voor de 1e Mei uit te geven. Bedoeld spel werd geschreven door Aar van de Werfhorst en Hans Wispel. De muziek werd gecomponeerd door P. F. Sanders.

In dit Meispel kwam een Planlied voor, dat de C.P.C. tezamen met een lied van den Deensen componist Arnold Ringsted, waarvan de woorden door Piet Bakker geschreven waren, op een grammofoonplaat liet vastleggen. Van deze grammofoonplaat, die beide liederen bevatte, werden 614 exemplaren verkocht tegen de prijs van f 1.—.

Zij diende om onze planliederen grotere bekendheid te geven, doch mede om de instudering van het Plan-Meispel te vergemakkelijken.

De C.P.C. stelde voor de Hoofdbesturen van de Bond van Arbeiders Zang- en Muziekverenigingen de bovengenoemde Planliederen ter beschikking, zodat de Arbeiderszangkoren en -muziekcorpsen gratis de beschikking over tekst en muziek verkregen.

Plan-toneelstukken

Het Hoofdbestuur van de Bond van Arbeiders Toneelverenigingen gaf uit twee stukken, respectievelijk getiteld „Orde” van A. Pleysier en S. de Vries Jr., en „Naar beter tijden” van H. Jongasma en C. Zwart. De C.P.C. maakte deze uitgave mogelijk door het verlenen van een belangrijke subsidie.

Tournée „Jonge Spelers”

In overleg met de Gewestelijke Plan-Commissies in Zuid-Holland, Overijsel en Friesland werden tournée's georganiseerd met het gezelschap „De Jonge Spelers”, dat met een speciale Plan-revue „De grote schoonmaak”, optrad. In de provincie Friesland slaagde deze tournée goed. In de provincies Overijsel en Zuid-Holland was het succes slechts matig. Waarschijnlijk valt de oorzaak hiervan toe te schrijven aan het feit, dat de tournée's georganiseerd werden in een tijd, n.l. Juli en Augustus, die zich minder voor schouwburgbezoek leende.

September-demonstraties

Zondag 6 September vonden elf grote Plan-demonstraties plaats. Gedemonstreerd werd vóór het Plan van de Arbeid en tegen de dictatuur, zowel die van rechts als die van links.

In Rotterdam waren niet minder dan 50.000 betogers op de been, in Amsterdam 40.000. Dan volgde Utrecht met 14.000, Leeuwarden, Groningen en Deventer met pl.m. 12.000, terwijl in Nijmegen niet minder

dan 10.000 demonstranten tezamen waren. In Assen bedroeg het aantal bezoekers 6.500, Vlissingen had er 6000, Eindhoven 4500, terwijl Maas-tricht een stoet van ruim 3500 mensen door zijn straten zag trekken.

In totaal namen meer dan 170.000 betogers aan onze meetings deel.

In al de plaatsen, waar de betogingen plaats vonden, was met grote ijver en toewijding een deel van het Planspel, speciaal voor die dag aangevuld met een stuk, betrekking hebbend op onze strijd tegen de dictatuur, ingestudeerd. „De Jonge Spelers” zijn hierbij behulpzaam geweest. Onze zangverenigingen, muziekcorpsen, spreekkoren etc. verleenden eveneens hun medewerking. Overal volgde men met grote aandacht en spanning dit spel en het succes was groot.

Voorafgaand aan het spel hielden de volgende partijgenoten een toespraak, waarin onze leuzen van die dag werden verdedigd:

Leeuwarden	P. Moltmaker
Groningen	B. de Vries.
Assen	Mr. E. Ribbius Peletier.
Deventer	Mw. A. de Jong.
Nijmegen	Ir. J. W. Albarda.
Utrecht	Dr. W. Banning.
Amsterdam	K. Vorrink:
Rotterdam	E. Kupers.
Vlissingen	S. R. de Miranda.
Eindhoven	C. J. van Lienden.
Maastricht	S. de la Bella.

Ongetwijfeld vormden deze September-demonstraties in onze actie naar buiten in het afgelopen jaar het hoogtepunt.

Filmpropaganda

Reeds op het Plan-congres was door den inleider C. v. d. Lende aangekondigd, dat de C.P.C. zou trachten ook de film voor de propaganda dienstbaar te maken. Spoedig bleek, dat het laten vervaardigen van een speciale Plan-film van dusdanige lengte, dat zij een behoorlijk stuk van een filmprogramma kon vullen, te grote financiële offers zou vergen. Desniettemin wist de C.P.C. de hand te leggen op een film, n.l. „Svitani” („Ochtendgloren”), die in Holland was vertoond door de filmmaatschappij „Monopole” te Rotterdam. Deze film was door het aanbrengen van een aantal wijzigingen en inlassingen uitstekend voor de Plan-actie dienstbaar te maken.

De partijgenoten K. Vorrink, M. Sluysen en M. Wolters belastten zich in overleg met de „Arfi” met het verder in gereedheid brengen van deze film, waarmede onder de titel „Ochtendgloren” in de afgelopen winter een tournee werd georganiseerd. Deze film werd uit het Tsjechisch op eminente wijze nagesynchroniseerd, zodat de inhoud voor den eenvoudigen Hollandsen bezoeker verstaanbaar is.

Met de uitvoering van deze tournee is de „Arfi” belast, terwijl de organisatorische en administratieve werkzaamheden, hieraan verbonden, door het bureau van het N.V.V. worden verricht, onder leiding van den secretaris C. v. d. Lende.

Op het ogenblik, dat wij dit schrijven, kunnen wij een volledig beeld van deze tournee nog niet geven.

Reeds spoedig bleek in de actie, dat in verband met het houden van vergaderingen op het platteland over het Plan van de Arbeid, behoefte bestond aan het voorlichten der sprekers, vooral voor wat het probleem „Plan en Landbouw” betref.

De 13e, 14e en 15e Maart organiseerde de C.P.C. in het Troelstra-Oord te Beekbergen een cursus, waaraan een 40-tal sprekers deelnamen. Als inleiders traden op de hierna volgende partijgenoten, die de achter hun naam vermelde onderwerpen behandelden:

- P. Hiemstra: De crisismaatregelen van de regering en de door ons daarop te geven critiek.
- Ir. H. Vos: De invloed van de uitvoering van het Plan op de landbouw.
- W. van Dok: De ervaringen door de sprekers in de actie opgedaan.
- C. F. Roosenschoon: De opbouw van de landbouw, zoals deze in het Plan is voorzien.
- W. v. d. Sluis: Stad en Platteland.

Van de gehouden inleidingen werden uitvoerige verslagen gemaakt, welke wij de deelnemers verzameld toezonden.

De C.P.C. verleende aan het Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling een subsidie voor een week-end-bijeenkomst voor de cursusleiders van de Plan-clubs, waar besproken werden de in vele cursussen ondervonden moeilijkheden.

Hoewel de documentatie-voorziening van een aantal bij de C.P.C. ingeschreven sprekers niet zeer vlot verliep, kon toch in de loop van het jaar worden overgegaan tot het verstrekken van documentatiemateriaal. De C.P.C. trof een regeling met het documentatiebureau van het N.V.V. De ingeschreven sprekers ontvangen thans naast het documentatiemateriaal van het N.V.V. nog enig speciaal materiaal, betrekking hebbend op de Planactie.

Vrij regelmatig werd door het Plan-persbureau de vakpers van persberichten voorzien. In de tweede helft van het jaar verwerkten wij deze berichten eveneens op smakelijke wijze om bruikbaar te zijn voor het opvangen in de „wandkranten”. Van deze wandkranten zijn er pl.m. 100 op dit ogenblik in het land aangebracht.

Het Plan-persbureau verzorgde een aantal artikelen en ingezonden stukken voor de provinciale en plaatselijke pers in het land. De P.P.C.'s behoefden ten aanzien hiervan niet tevergeefs een beroep op het Plan-persbureau te doen. Wij menen intussen, dat in het land te weinig aandacht aan dit onderdeel onzer actie is besteed.

Voor een aantal P.P.C.'s werden incidenteel en hier en daar regelmatig manifesten samengesteld.

Propaganda onder speciale bevolkingsgroepen

Afzonderlijk melding maken wij van de propaganda, die wij in het afgelopen jaar onder verschillende bevolkingsgroepen hebben gevoerd.

Naast het uitgeven van een aantal brochures voor de middenstand verkregen wij medewerking van een aantal afdelingen van de Konink-

lijke Nederlandse Middenstandsbond voor het doen inleiden van ons Plan in verband met de speciale belangen van de middenstand aan de uitvoering van het Plan verbonden. Pg. Tees Gulden Jr. en pg. Ir. H. Vos spraken in een aantal vergaderingen van de middenstand met goede resultaten.

Een vergadering met intellectuelen vond plaats te Den Haag, waar pg. Prof. J. van Gelderen als woordvoerder optrad, terwijl bovendien in een aantal vergaderingen, uitgaande van „Landbouw en Maatschappij” en onze P.P.C.'s, pg. Ir. H. Vos met succes debatteerde.

Anti-fascistische vergaderingen

Uit de reeks manifesten, die de C.P.C. uitgegeven heeft, blijkt wel, dat aan onze strijd tegen fascisme en communisme de nodige aandacht is geschonken.

Naast een reeks anti-fascistische manifesten en een speciaal tegen het fascisme gerichte affiche, werd in de maanden December en Januari een aantal anti-fascistische vergaderingen georganiseerd. Op het ogenblik, dat wij dit verslag samenstellen, valt een juist overzicht hiervan nog niet te geven.

Vrijheid, Arbeid, Brood

Eén der voornaamste middelen ter propagering van ons Plan van de Arbeid en onze strijd tegen fascisme en communisme was stellig in het afgelopen jaar ons orgaan „Vrijheid, Arbeid, Brood”.

Duizenden medewerkers colporteerden week in week uit, met uitzondering van de maand Augustus. Zij, die met grote toewijding dit werk met niet versagende volharding vervulden, brengen wij hier gaarne een woord van hartelijke dank voor de betoonde ijver en plichtsbetrachting. Te velen zijn er evenwel in onze rijen, op wie voor dit werk tevergeefs een beroep gedaan werd. Ware het voor de P.P.C.'s mogelijk een groter aantal colporteurs voor dit werk te verkrijgen, de oplaag van ons wekelijks colportageblad zou stellig zijn gestegen, de bekendheid met ons Plan belangrijk verder in ons volk doorgedrongen. Met de beschikbare krachten bleek het niet mogelijk de oplaag belangrijk op te voeren.

Zij zag er in het afgelopen jaar als volgt uit:

<i>3e Jaargang.</i>			Datum	No.	Oplaag
Datum	No.	Oplaag			
			30/5 '36	7	107.500
29/2 '36	134	120.000	6/6 '36	8	106.000
7/3 '36	5	121.500	13/6 '36	9	105.000
14/3 '36	6	121.500	20/6 '36	150	104.500
21/3 '36	7	121.000	27/6 '36	1	103.500
28/3 '36	8	120.000	4/7 '36	2	102.500
4/4 '36	9	118.750	11/7 '36	3	100.500
11/4 '36	140	117.500	18/7 '36	4	99.500
18/4 '36	1	116.500	25/7 '36	5	98.500
25/4 '36	2	113.500	1/8 '36	6	97.000
2/5 '36	3	123.000			
9/5 '36	4	112.500	<i>4e Jaargang.</i>		
16/5 '36	5	111.000	5/9 '36	1	165.000
23/5 '36	6	110.500	12/9 '36	2	108.000

19/9 '36	3	108.000	21/11 '36	12	110.000
26/9 '36	4	109.500	28/11 '36	13	110.000
3/10 '36	5	109.000	5/12 '36	14	109.250
10/10 '36	6	109.500	12/12 '36	15	109.000
17/10 '36	7	110.000	19/12 '36	16	110.000
24/10 '36	8	111.500	26/12 '36		
31/10 '36	9	110.000	2/7 '37	17/18	107.250
7/11 '36	10	110.000	9/1 '37	19	107.000
14/11 '36	11	110.000	16/1 '37	20	106.500

In de loop van het jaar besloot de C.P.C. de krant in een ander drukprocédé uit te geven. Met ingang van September verscheen de krant in twee kleuren rotatiedruk, na voordien in koperdiepdruk te zijn uitgegeven.

In het begin van het jaar deelde pg. M. Sluijser mede, dat hij benoemd was tot redacteur van het weekblad „Wij”, zodat hij niet langer naast pg. Vos de verzorging van „Vrijheid, Arbeid, Brood” op zich kon nemen. Tot Mei bleef hij zijn krachten mede aan ons blad wijden. Voor zijn werkzaamheden aan „Vrijheid, Arbeid, Brood” verricht, brengen wij hem hier gaarne een woord van dank.

Na het bedanken van pg. Sluijser was pg. Ir. H. Vos met de redactie belast, terwijl daarnaast de partijgenoten J. W. Rengelink en C. F. Roosenschoon aan de redactie van het blad zijn verbonden.

Met groot succes verzorgde de redactie een Eén-Meikrant en een Kerst-nummer.

In het land bestaat voor het blad, zoals dit thans verschijnt, zeer grote waardering.

Diverse bemoeiingen

Vermelden wij hier ten slotte nog, dat de C.P.C. vele P.P.C.'s met subsidie tegemoet kwam voor speciale doeleinden. O.a. werd een belangrijke subsidie verleend aan de P.P.C. in Enschede in verband met de grote tentoonstelling „Het volle profijt”, die in de maand Augustus aldaar plaats vond; vele malen werd subsidie verstrekt voor het plaatsen van reclameborden, planzuilen enz.

Toen in enkele plaatsen, waar de vakbeweging communisten onder haar leden telde, deze poogden in ons Planwerk door te dringen, richtte de C.P.C. een circulaire tot de P.P.C.'s, waarin er met nadruk op gewezen werd, dat communisten aan onze actie voor het Plan en aan onze strijd tegen de dictatuur binnen ons organisatorisch verband geen deel mochten nemen.

Extra-heffing.

In de vergadering van de Partijraad van Februari 1936 stelde het Partijbestuur een voorstel aan de orde om van de beter gesitueerden in de Partij een extra-bijdrage te vragen ten einde over meer middelen de beschikking te krijgen. Door de crisis lopen de gewone inkomsten van de Partij terug, hetgeen niet aan ledenverlies, doch aan het dalen van de inkomsten der leden moet worden toegeschreven, waarvan lagere contributie-afdracht het gevolg is. Hiertegenover staat, dat juist in deze crisistijd van de Partij een grotere activiteit wordt verlangd, die alleen met grotere uitgaven mogelijk is.

De Partijraad verenigde zich met het voorstel van het Partijbestuur

om een extra-bijdrage te vragen voor de vorming van een fonds voor wetenschappelijke doeleinden.

Voor het brengen van dit vrijwillige offer stelde de Partijraad het volgende schema op:

Jaarinkomen:	ongehuwden:	gehuwden of kostwinners:
f 2.000.— tot f 2.500.—	f 6.— per jaar	f 5.— per jaar
„ 2.500.— „ „ 3.000.—	„ 12.— „ „	„ 10.— „ „
„ 3.000.— „ „ 3.500.—	„ 18.— „ „	„ 15.— „ „
„ 3.500.— „ „ 4.000.—	„ 24.— „ „	„ 20.— „ „
„ 4.000.— „ „ 5.000.—	„ 30.— „ „	„ 25.— „ „
„ 5.000.— „ „ 6.000.—	„ 36.— „ „	„ 30.— „ „
„ 6.000.— „ „ 7.000.—	„ 42.— „ „	„ 35.— „ „
„ 7.000.— „ „ 8.000.—	„ 48.— „ „	„ 40.— „ „
„ 8.000.— „ „ 9.000.—	„ 54.— „ „	„ 45.— „ „
„ 9.000.— „ „ 10.000.— en daarboven	„ 60.— „ „	„ 50.— „ „

Het is ons een vreugde hier te kunnen verklaren, dat de meeste partijgenoten, wien verzocht werd aan dit fonds hun offer te brengen, dit hebben gedaan. De opbrengst bedroeg over 1936 f 13523.28.

Inzameling voor het Verkiezingsfonds.

In de zomer van 1936 besloot het Partijbestuur om de inzameling voor de verkiezingskas in navolging van de V.A.R.A. te doen plaats vinden door middel van het uitzetten van busjes.

Toen dit plan in October in uitvoering was, bereikte het Partijbestuur de mededeling, dat zich uit de Partijraad een commissie had gevormd, die verzocht de taak van het Partijbestuur over te nemen, om deze inzameling na een intense actie in het land het Partijbestuur te kunnen aanbieden.

Het Partijbestuur ging op dit denkbeeld in. Genoemde commissie bestaat uit de volgende leden: Mw. A. C. Ploeg, H. de Boer, J. Tuin, P. Donker, B. H. van Ruyven, W. Bakker, B. Noordewier, P. S. v. d. Vaart, J. Rot, C. A. M. Diepenhorst, P. Goettsch, S. P. Doek, Mr. E. Hamburger, L. C. Jansen, C. J. van Lienden, F. v. d. Velde, C. v. d. Vegte.

Zij besloot in de eerste opzet van het Partijbestuur enige wijziging te brengen, n.l. door de inzamelingsbusjes om de maand te verwisselen, gedurende vier maanden.

Op het ogenblik, dat wij dit verslag schrijven valt er over de resultaten van deze inzameling nog niet te berichten. Dit zal in het volgende verslag geschieden.

Bemoeiingen met raadsfracties en gemeentepolitiek

Naar aanleiding van de verslechtingen, welke de minister in de zomer van 1936 in de steunregeling voor de werklozen aanbracht (geleidelijke intrekking huurtoeslag), wendde het Partijbestuur zich in overleg met en mede namens de Vereniging van Sociaaldemocratische leden van gemeenteraden en Provinciale Staten met een uitvoerige circulaire tot onze raadsfracties.

Het Partijbestuur richtte bovendien een circulaire aan de raadsfracties, waarin verzocht werd de nevenorganisaties, indien een beroep op de raadsfracties werd gedaan, zoveel mogelijk bij hun werk te steunen. Bijzondere aandacht werd gevraagd voor de Sportbond, in verband met de behoefte aan goede sportvelden en turnlokalen.

Ten slotte vermelden wij hier, dat het Partijbestuur een circulaire richtte aan alle sociaaldemocratische raadsleden, waarin ook van hen zoveel mogelijk medewerking aan de actie voor ons Plan van de Arbeid werd gevraagd.

Adviezen en beslissingen van het Partijbestuur

Het Partijbestuur zag zich in het afgelopen jaar wederom genoorzaakt de partijgenoten te waarschuwen tegen allerlei comités, die veelal onder communistische invloed worden opgericht en een filantropisch doel nastreven. De bedoeling hiervan is onze partijgenoten in de leiding van dergelijke acties te betrekken en zodoende op deze gebieden de „eenheid van actie” tot stand te brengen.

De Partijvoorzitter Koos Vorrink publiceerde in overleg met het Partijbestuur een aantal artikelen in „De Arbeiderspers”, getiteld „De comité-ziekte”. Hij waarschuwde o.a. tegen het „Wuppertal-comité”, het „Wereld-comité tegen Oorlog en Fascisme” enz.

De Partij beschikte op de thans wel algemeen bekende overwegingen nogmaals afwijzend op een door de C.P.N. gedaan verzoek om voor de aanstaande verkiezingen een gemeenschappelijke actie te voeren en om voor de S.D.A.P. en de C.P.N. gemeenschappelijke kandidatenlijsten voor de Tweede Kamer in te dienen.

In een artikel in „De Arbeiderspers” is dit op 18 Juli 1936 nader gemotiveerd. We achten het van belang, dit artikel hier nog eens op te nemen:

ANTWOORD AAN C.P.N.

Partijbestuur der S.D.A.P. is niet voornemens aan het congres samenwerking voor te stellen.

Naar aanleiding van het door de Communistische Partij in Nederland aan de pers verstrekte communiqué, deelt het partijbestuur van de S.D.A.P. ons het volgende mede:

Het partijbestuur der S.D.A.P. heeft van het bestuur van de Communistische Partij in Nederland de uitnodiging ontvangen om samen te werken bij de eerstvolgende verkiezingen voor de Tweede Kamer en die samenwerking zelfs zover uit te strekken, dat gemeenschappelijke kandidatenlijsten zouden worden ingediend.

Het Partijbestuur der S.D.A.P. is niet voornemens samenwerking met de C.P.N. aan het congres der S.D.A.P. voor te stellen. Het bestuur der C.P.N. meent, dat die samenwerking noodzakelijk is, daar in 1937 voor het eerst de fascistische N.S.B. aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer zal deelnemen.

Het partijbestuur der S.D.A.P. meent, dat het optreden van het fascisme in de verkiezingsstrijd samenwerking van de S.D.A.P. met de Communistische Partij minder dan ooit mogelijk maakt. Immers de strijd tegen het fascisme, is de strijd voor de democratie, als beginsel, als methode en als doel. In die strijd kan een principieel democratische partij als de S.D.A.P. allerminst samenwerken met een principieel antidemocratische partij als die der communisten. Wel zegt de Communistische Partij in haar brief, dat een nieuwe strijdformatie vereist is „van alle partijen, die de democratische en grondwettelijke rechten des volks willen behouden”, maar het partijbestuur der S.D.A.P. rekent voorshands de Communistische Partij niet tot die partijen.

Zolang de Communistische Partij een communistische partij is, zich richtend naar de tegenwoordige beginselen van de Communistische Internationale van Moscou, is haar doel de dictatuur, d.w.z. de vernietiging der „democratische en grondwettelijke

rechten des volks". Zij moge in Nederland die rechten willen behouden, zolang zij zelf zwak is en gevaar loopt van haar vrijheid van actie te worden beroofd — als zij zelf de macht krijgt, zal zij die macht onmiddellijk gebruiken om alle rechten en vrijheden aan anderen dan communisten te ontnemen.

De S.D.A.P. is een partij van democraten, die niet slechts voor zichzelf, maar voor het gehele volk de vrijheden en rechten wil bewaren. Zij heeft altijd verklaard te zijn een principiële tegenstandster van schrikbewind en dictatuur. Er bestaat voor haar geen principieel verschil tussen een dictatuur naar het voorbeeld van Hitler en een dictatuur naar het voorbeeld van Stalin. Zij bestrijdt de ene dictatuur niet om voor de andere de weg te bereiden. Zij bestrijdt elke dictatuur, omdat zij de geestelijke vrijheid voor het gehele volk wenst te eerbiedigen en te verdedigen.

De C.P.N. moge ook bedenken, dat het de S.D.A.P. niet aan eergevoel ontbreekt. Zolang de Communistische Partij in Nederland bestaat, heeft zij en hebben al haar sprekers en schrijvers de S.D.A.P. voortdurend met de grofste beledigingen en de sluwste verdachtmakingen vervolgd. De Communistische Partij moge nu vleiende gebaren maken jegens de S.D.A.P., die zij steeds heeft belaagd — de S.D.A.P. kan niet geloven aan de eerlijkheid van die toenaderingspogingen.

Als de S.D.A.P. een verrader van de hoogste belangen der Nederlandse arbeiders is, zoals de communisten jarenlang hebben verkondigd, moeten de communisten met die verrader niet willen samenwerken. Als de S.D.A.P. geen verrader van die idealen der arbeidersklasse is, hadden de communisten haar niet jarenlang moeten belasteren.

KOOS VORRINK, Voorzitter.
C. WOUDEBERG, Secretaris.

Tevens besloot het Partijbestuur om onze afdelingen en functionarissen in de krant te waarschuwen tegen het aanvaarden van plaatselijke debat-vergaderingen met fascistten.

Zolang Mussert het debat, dat pg. Albarda hem aanbood op 7 October 1933 niet wenst te houden, acht de Partijleiding het ongewenst, dat plaatselijke instanties dergelijke debatten aangaan.

Het Partijbestuur ontving een uitnodiging van de Bond voor Staatspensionnering om zijn medewerking te verlenen aan de organisatie van een congres voor Staatspensioen in April 1937.

Deze uitnodiging was behalve tot onze Partij o.a. ook gericht tot de C.P.N., de R.S.A.P. en de N.S.B.

Het Partijbestuur beschikte afwijzend op deze uitnodiging, omdat het geen samenwerking aanvaardt met anti-democratische partijen.

Onmiddellijk na de verloving van Prinses Juliana richtten vele afdelingen en partijgenoten tot het Partijbestuur het verzoek mede te delen, hoe het Partijbestuur stond tegenover uitnodigingen om zitting te nemen in huldigings-comité's.

Het Partijbestuur zond over deze aangelegenheid een circulaire tot de afdelingen, die wij hier in haar geheel laten volgen:

Amsterdam, 28 September 1936

Aan de Partijafdelingen.

Waarde partijgenoten,

Sinds de verloving van Prinses Juliana bekend werd gemaakt, stellen een aantal van onze functionarissen en instanties ons de vraag, welk standpunt zij behoren in te nemen ten aanzien van de nationale feestelijkheden, die in verband met de verloving en het aanstaande huwelijk van de Prinses alom in den lande werden en worden georganiseerd.

Uit het feit, dat men ons in zo omvangrijke mate advies vraagt, blijkt reeds, dat in brede kring onzer beweging de opvatting leeft, dat de wenselijkheid van deelname onzerzijds ernstig onder het oog moet worden gezien.

Het Partijbestuur stelt zich in beginsel op het standpunt, dat van dwingende voorschriften, noch in de ene, noch in de andere richting sprake kan zijn.

Men zal zich naar het oordeel van het Partijbestuur van geval tot geval zelfstandig rekenschap moeten geven.

Het komt het Partijbestuur als vanzelfsprekend voor, dat zij, die als officiële ambtsdragers fungeren (burgemeesters en wethouders) zich aan in hun ambtsgebied officieel georganiseerde huldebetogingen *niet* onttrekken. Het meent, dat hetzelfde geldt voor de raadsleden, voorzover de Gemeenteraad als zodanig in de hulde wordt betrokken.

Culturele nevenorganisaties (o.a. muziek- en zangverenigingen) zullen bij hun beslissing zeker rekening willen houden met de gevoelens hunner leden en met de aard van de medewerking, die eventueel van hen wordt verwacht. Ook zij behoeven zich naar de mening van het Partijbestuur niet onnodig afzijdig te houden.

Ongetwijfeld zal een aantal van onze in het plaatselijke politieke een culturele leven vooraanstaande partijgenoten worden uitgenodigd, zitting te nemen in comités. De beslissing hierover moet in de eerste plaats aan de betrokkenen zelf worden overgelaten.

Het Partijbestuur merkt hierbij op:

1. dat een weigering om zitting te nemen het gevolg kan zijn van onoverkomelijke persoonlijke bezwaren of van gegronde vrees voor de eenheid onzer plaatselijke beweging;
2. dat niemand, omdat hij in een of ander huldigingscomité zitting nam, daarover later ter verantwoording kan worden geroepen.

Anders staat het Partijbestuur tegenover het meedoen der Partijafdelingen als zodanig. Het Partijbestuur meent, dat het rechtstreeks deelnemen aan dergelijke demonstraties niet behoort tot de taak ener politieke partij.

Onze meer positieve opvattingen tegenover de nationale gedachte, zoals deze op allerlei punten tot uitdrukking komt, kan ons ook hierbij een goed kompas zijn.

Met partijgroeten

C. WOUDEBERG, Secretaris-Penningmeester.

Op een verzoek van het weekblad „De Groene Amsterdammer” besloot het Partijbestuur tot het verlenen van medewerking aan een door dit blad te organiseren algemene enquête over de problemen: vrede, welvaart, staatsorde.

Door middel van het Instituut voor Arbeidersontwikkeling ging het Partijbestuur een nieuw contract aan met het Bureau voor Muziek-Auteursrechten (B.U.M.A.).

Het Partijbestuur besloot voorts het oude archief tot en met 1913 van de Partij onder te brengen bij het Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam.

Het Partijbestuur besloot tot het aangaan van een ongevallenverzekering ten behoeve van de bezoldigde bestuurders en de reizende bestuurders-ambtenaren in algemene dienst.

Kwesties en royementen

Alkmaar

In Alkmaar waren de laatste jaren de kwesties niet van de lucht. De ene moeilijkheid reeg zich aan de andere, waardoor het Partijbestuur permanent genoodzaakt was zich geheel, of leden uit zijn midden afzonderlijk, met deze afdeling bezig te houden. In de regel waren de slechte onderlinge verstandhoudingen oorzaak der wrijvingen. Veel onderling „gepraat” bedierf een goede samenwerking. Een herhaald ingesteld onderzoek naar beschuldigingen, meestal van derden vernomen, leverde geen resultaat op.

Nadat aan het eind van 1935 pg. E. Boekman een dergelijke „kwestie”

behandeld had, met negatief resultaat, kwam in begin 1936 opnieuw een uitvoerige brief in met klachten en beschuldigingen van C. Torenvlied over den wethouder T. Bonsema.

Het P.B. benoemde een commissie, bestaande uit de partijgenoten M. A. Reinalda, K. Vorrink en C. Woudenberg, die een uitgebreid en zeer diepgaand onderzoek te Alkmaar instelde, waarbij tientallen personen werden gehoord, ook niet-partijgenoten. Maanden achtereen was deze commissie met dit werk belast. Toen zij haar eindrapport aan het formuleren was, kwamen de partijgenoten H. Bakker en W. J. Bulens, beide Raadslied, met nieuwe ernstige beschuldigingen van corruptieve aard tegen Bonsema bij het Partijbestuur.

De commissie toog opnieuw aan de arbeid. Deze werkzaamheden werden echter ernstig verstoord, doordat de partijgenoten Bakker, Bulens en Mw. Helleman van het Partijbestuur op 3 Augustus 1936 telegrafisch binnen 24 uur ingrijpen tegen Bonsema eisten en zo dit niet onmiddellijk gebeurde, tot publicatie in de burgerpers te zullen overgaan.

De eerste brief met beschuldigingen kwam 29 Juli bij het P.B. in en de eerste besprekingen vonden door de commissie reeds op 1 Augustus 1936 plaats.

De beschuldigingen waren echter van te ernstige aard, dan dat zonder grondig onderzoek een krachtig ingrijpen van het Partijbestuur geoorloofd was.

Toen het Partijbestuur aan de telegrafische eisen om binnen 24 uur in te grijpen, geen gevolg gaf, gingen Bakker en Bulens naar den locoburgemeester en stelden deze van de beschuldigingen tegen Bonsema in kennis, terwijl daarvan tevens publicaties in de pers verschenen.

De commissie zette haar onderzoek voort en kwam tot de conclusie, dat Bonsema als lid niet kon worden gehandhaafd.

De commissie kwam echter daarnaast tot de overtuiging, dat de partijgenoten Bakker, Bulens en Mw. Helleman, de Partij door hun optreden zo ernstige schade hadden toegebracht, dat ook hun lidmaatschap niet langer gewenst was.

De commissie stelde aan de afdeling het royement van T. Bonsema, H. Bakker, W. J. Bulens en Mw. Helleman voor. Verschillende afdelingsvergaderingen van Alkmaar bespraken het rapport der commissie. De afdeling royeerde T. Bonsema, H. Bakker en Mw. Helleman, terwijl zij W. J. Bulens als lid handhaafde.

Na deze uitspraak van de afdelingsvergadering maakte het Partijbestuur gebruik van zijn bevoegdheid en royeerde W. J. Bulens op grond van art. 12, tweede alinea der Statuten. De beslissing van de afdelingsvergadering, die onderscheid maakte tussen Bulens en de beide anderen, achtte het P.B. niet gemotiveerd.

Bonsema, Bakker en Mw. Helleman, geroyeerd door de afdeling Alkmaar, kwamen hiertegen bij het Partijbestuur in beroep. Het Partijbestuur zag geen argumenten om het royement te vernietigen.

W. J. Bulens, geroyeerd door het Partijbestuur, maakte van zijn recht van beroep op de Partijraad gebruik. Na de uiteenzetting van het Partijbestuur, waarom het tot royement van Bulens besloot, het verweer van Bulens tegen het royement en de daarop gevolgde discussie, vernietigde de Partijraad het royementsbesluit van het Partijbestuur.

Het Partijbestuur zag zich voorts genoodzaakt zich bezig te houden met enkele moeilijkheden in de afdeling Hardinxveld.

Uit deze moeilijkheden vloeide voort een royement, n.l. van Mw. P. C. Buit—Van Harsel, die bij het Partijbestuur in beroep kwam.

Een onderzoek werd ingesteld, dat er toe leidde, dat het Partijbestuur het royement vernietigde, aangezien de gronden, waarop het werd uitgesproken geen royement wettigden.

Enkele moeilijkheden tussen de raadsleden te 's-Gravendeel werden in der minne tot oplossing gebracht.

Het Partijbestuur was verder genoodzaakt enige verstoorde verhoudingen te Dieren en Maastricht in het reine te brengen.

Behalve de reeds vermelde gevallen, royeerde het Partijbestuur, overeenkomstig art. 12, 2e al. van de Statuten nog Mw. Huslage—v. d. Pol en Mw. Berenpas—Aaldering, beiden te Amersfoort, in verband met het deelnemen aan een reis naar de Sowjet-Unie, georganiseerd door een communistisch Mantel-comité.

Commissie aanvulling sociale verzekering

De besturen van Partij en Vakverbond besloten uitvoering te geven aan enkele verzoeken, vorig jaar op het Partijcongres gedaan om een commissie samen te stellen, die tot taak heeft een rapport uit te brengen in zake een verdere aanvulling van onze eisen op het terrein van de sociale verzekering.

Het N.V.V.-bestuur benoemde in deze commissie de partijgenoten S. de la Bella, E. Kupers, F. S. Noordhoff, S. Mok, H. van Dugteren, J. Wiardi, J. W. van Achterbergh en J. Hilgenga.

Namens het Partijbestuur namen in deze commissie de volgende partijgenoten zitting: E. Boekman, Mr. O. Drilmsma, W. Drop, L. Heijermans, J. v. d. Kleef, K. Lindner, Mr. M. Moltzer, Dr. J. van den Tempel, terwijl later ook J. A. Berger als lid van de commissie werd aangewezen.

Als secretaris treedt op Mr. S. Mok, als voorzitter E. Kupers.

De commissie zond aan de besturen van Partij en Vakverbond een voorlopig rapport omtrent haar inzichten over de mogelijkheid van uitvoering van premievrij staatspensioen.

De werkzaamheden der commissie zijn nog in volle gang.

Commissie inzake het defensie-vraagstuk

In zijn Zaterdag 9 Mei 1936 gehouden vergadering besloot het Partijbestuur, uitvoering gevende aan de congresbeslissing op voorstel 24a van de beschrijvingsbrief 1936, tot het instellen van een commissie, die tot taak kreeg het defensievraagstuk te onderzoeken, in verband met de gewijzigde internationale politieke verhoudingen.

Het Partijbestuur nodigde de volgende partijgenoten uit in deze commissie zitting te nemen: Ir. J. W. Albarda, Dr. W. Banning, Ir. Ch. G. Cramer, P. Kiès, K. ter Laan, Mr. P. J. Mijksenaar, G. van Overbeek, Mw. C. Pothuis—Smit, Mr. J. in 't Veld, Mw. H. Verweij—Jonker, K. Vorrink, Mw. A. E. J. de Vries—Bruins, Dr. H. B. Wiardi Beckman en W. J. v. d. Woestijne. Alle leden gaven aan deze uitnodiging gevolg.

Op verzoek van het Partijbestuur wees het N.V.V.-bestuur twee leden in de commissie aan, n.l. de partijgenoten W. Brouwer en F. S. Noordhoff.

Als voorzitter van de commissie trad op pg. J. W. Albarda; als secretaris pg. G. van Overbeek.

Deze commissie kwam op zeer korte termijn met haar werk gereed. Tot eensluidende conclusie kwam zij niet. De partijgenoten Dr. W. Banning, Mw. C. Pothuis—Smit, Mw. H. Verweij—Jonker en Mw. A. E. J. de Vries—Bruins dienden een minderheidsnota in.

Het rapport komt op het a.s. congres aan de orde.

Commissie Zuid-Limburg en Bestuur Neutrale Volksscholen

De werkzaamheden dezer commissie beperkten zich in het afgelopen jaar in hoofdzaak tot het besturen van de Neutrale Volksscholen in Limburg.

Als bestuurder van de stichting „De Neutrale Volksschool” bedankte in het afgelopen jaar pg. F. L. Ossendorp, in wiens plaats door het D.B. van de Algemene Raad werd benoemd pg. P. Hoogland.

De Neutrale Volksscholen, die overigens haar taak voortreffelijk vervullen, ondervinden ten gevolge van de bezuinigingen, de laatste jaren op het onderwijs aangebracht, financiële moeilijkheden.

De Algemene Raad besloot in verband hiermede tot het toekennen van enige subsidies.

Commissie voor het beginselprogram

De in 1935 ingestelde commissie tot herziening van het beginselprogram kwam in Juli van dit jaar met haar rapport gereed.

Het geheel gewijzigde beginselprogram werd reeds in onze dagbladen van 9 Juli 1936 opgenomen.

Op het a.s. congres komt het rapport, dat door het Partijbestuur is overgenomen, in behandeling.

Voor de snelle wijze van werken, brengen wij thans reeds de leden dezer commissie een woord van dank.

Financiële commissie in verband met reorganisatie-voorstellen

Het Partijbestuur benoemde in de loop van het jaar in verband met de verwerping door de Partijraad op 16 Februari 1936 van de financiële voorstellen van het Partijbestuur, een commissie, die tot taak kreeg te trachten de middelen te vinden, die nodig zijn om voorlopig de reorganisatie-voorstellen, door de Partijraad in Februari 1936 aangenomen, te kunnen uitvoeren.

Leden dezer commissie zijn: H. de Boer, W. Remminga, A. Lunshof, H. Voogdgeert, W. F. Racké, L. Bouma, A. J. Romeijn, P. de Bruin, A. Rorije, W. J. van Deelen, G. F. Lindeijer, Mv. M. de Jong—Zerinke, J. Moor, D. Buijs, P. Wiersum, J. v. d. Kieft, L. A. Ankum en C. Woudenberg.

Deze commissie kwam in de loop van het jaar eenmaal bijeen; zij benoemde een sub-commissie, die conclusies voorbereidt.

Zij kon haar werk nog niet beëindigen.

Permanente koloniale commissie en Persindo

De permanente koloniale commissie is sedert October 1933 door Partij en N.V.V. ingesteld. Daarin hebben zitting de partijgenoten Ir. Ch. G. Cramer, E. Kupers, L. N. Palar, J. E. Stokvis en C. Woudenberg.

In dit verslagjaar werd pg. G. van Overbeek als koloniaal redacteur van „Het Volk” ook in de commissie opgenomen. Voorzitter is E. Kupers, secretaris L. N. Palar. De laatste verzorgt de dagelijkse werkzaamheden, indien nodig in overleg met pg. J. E. Stokvis.

De commissie kwam in 1936 regelmatig bijeen. De ontwikkeling van de economische en politieke verhoudingen in Indonesië en Nederlandse aangelegenheden, waarbij ook Indonesië betrokken was, waren onderwerp van bespreking. De commissie heeft contact met de Indonesische beweging. Enige belangrijke voorstellen van Indonesische politieke organisaties werden behandeld. Besprekingen werden gevoerd met een zeer vooraanstaand vertegenwoordiger van de Indonesische beweging.

Van zijn verblijf hier te lande maakte pg. De Dreu, voorzitter van onze Indische zusterpartij de I.S.D.P., gebruik om de moeilijke positie, waarin de I.S.D.P. verkeert met de commissie te bespreken. Het resultaat is, dat op advies van de commissie aan onze zusterpartij steun werd verleend. Verder werd pg. De Dreu aangewezen als vertegenwoordiger van de Koloniale Commissie in Indonesië, een vertegenwoordiging, waarom een belangrijke Indonesische partij gevraagd heeft.

Nu pg. Van Boheemen, redacteur van het „Indische Volk”, met verlof in het land vertoeft, neemt hij geregeld deel aan de vergaderingen van de Koloniale Commissie.

Nauw aan de koloniale commissie verbonden staat het persbureau Indonesia, bij verkorting Persindo, dat tot taak heeft de Indonesische pers en Indonesische organisaties, zowel op politiek, sociaal als cultureel gebied, voor te lichten omtrent de sociaal-democratie en de moderne arbeidersbeweging en over de politieke verhoudingen in Nederland. Het verzendt wekelijks artikelen naar de Indonesische pers, meestal in het Maleis gesteld, welke in de regel worden geplaatst. Men kan dus gewoonlijk onze politieke inzichten wekelijks in de burgerlijke Maleise bladen lezen.

De resultaten van dit systematisch voorlichtingswerk zijn zeer goed te noemen. De vroegere, dikwijls afwijzende houding tegenover onze koloniale politiek, gewoonlijk het gevolg van verkeerde of onvoldoende voorlichting, heeft plaats gemaakt voor een van begrip en waardering. Als bijvoorbeeld een invloedrijk dagblad als de „Pemandangan” in het nummer van 15 October zegt: „De S.D.A.P. heeft het Indonesische volk lief, echt en met overtuiging”, dan typeert het niet alleen de houding van dat blad, maar ook die van het grootste deel van de Indonesische pers.

Onze anti-fascistische artikelen vormen een nuttig tegenwicht tegen het gif, dat de fascistische en semi-fascistische Hollands-Indische dagbladen in Indonesië rondstrooien.

De door S.D.A.P. en N.V.V. uitgegeven brochure „Ons woord over Spanje” is door de meeste Maleise dagbladen in Maleise vertaling in extenso gepubliceerd. Het spreekt vanzelf, dat voor ons Plan van de Arbeid intensieve propaganda is gemaakt. De Indonesische beweging staat sympathiek tegenover ons Plan.

In het vorig verslagjaar moesten de „Persindo”-zendingen worden gestaakt, omdat zij door de Indische posterijen niet meer werden doorgelaten. Over dit onwettig optreden van de Indische Overheid, werden onzerzijds in de Volksraad en in de beide Kamers inlichtingen gevraagd. De Algemene Raad uit S.D.A.P. en N.V.V. wende zich schriftelijk om inlichtingen tot den Gouverneur-Generaal. Doordat antwoord van den

Gouverneur-Generaal uitbleef, wendde pg. Kupers zich tot den Minister van Koloniën. Toen eerst ontving de Algemene Raad antwoord van den Gouverneur-Generaal, dat de invoer van Persindo-artikelen in Indonesië niet verboden was.

Nu gaan de Persindo-zendingen weer regelmatig naar Indonesië, hoewel er een zeer scherpe censuur op onze artikelen wordt uitgeoefend.

Geregeld komen aanvragen binnen uit Indonesië van periodieken, organisaties, personen en Indische bibliotheken om toezending van Persindo-artikelen.

Persindo staat onder leiding van de partijgenoten L. N. Palar en J. E. Stokvis.

N.V. Drukkerij en Uitgeversmaatschappij „De Arbeiderspers”

De vennootschap leed in het verslagjaar 1936 een zeer zwaar verlies door het overlijden van dr. F. M. Wibaut, haar president-commissaris sinds de oprichting en voordien lid van de Raad van Beheer van het dagblad „Het Volk”. Zijn verdiensten voor de groei van onze dagbladpers kunnen ternauwernood onderschat worden; met diepe erkentelijkheid hebben directie en personeel hem na zijn uitvaart dan ook herdacht in een daartoe belegde bijeenkomst.

Met leedwezen moet de directie ook het overlijden melden van een trouw personeellid, den Rotterdamsen typograaf J. H. Voet.

Pg. H. Kenther verliet de vennootschap wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd na een langdurige dienstvervulling als redacteur. Bij zijn afscheid werd van vele zijden van grote waardering voor hem en zijn arbeid getuigd.

Behalve door het overlijden van dr. F. M. Wibaut ontstond een vacature in de Raad van Commissarissen door het bedanken van pg. L. van der Wal. In hem verliest de vennootschap een lid van de Raad van Commissarissen, waaraan zij bijzondere dank verschuldigd is wegens de zeer waardevolle adviezen door hem gegeven, vooral bij de bouwplannen, die na de oprichting der Vennootschap moesten worden ontworpen en uitgevoerd.

Door een vergadering van aandeelhouders werd in de vacature voorzien door verkiezing van de partijgenoten mr. W. A. Bongers en H. J. van den Born. Dezelfde vergadering keurde de jaarverslagen over 1935 goed.

Ondanks financiële bekommernissen als gevolg van de aanhoudende crisis is de directie weinig geneigd dit verslag in mineur uit te brengen. In Maart bereikte het dagblad „Voorwaarts” het aantal van 50.000 abonné's, welke gebeurtenis met gepaste vreugde werd gevierd. En juist voor het einde des jaars schreef de Arbeiderspers haar 200.000ste abonné in, een feit, dat in de beweging als een zaak van grote betekenis werd begroet: in meer dan 200.000 gezinnen wordt dagelijks het socialistische woord gelezen. Een bedrijf met zulk een aantal abonné's als grondslag moet de crisis te boven komen, het heeft een sterke innerlijke kracht en mag aanspraak maken op de steun van de gehele beweging en al haar leden. De moeilijkheden zijn uiteraard niet gering; de groei van het aantal abonné's is vooral mogelijk gemaakt door prijsverlagingen in verschillende delen van het land, het laatst in Den Haag. Dat bij zulke prijzen het aan elkaar knopen van de einden niet licht valt, zal begrijpelijk zijn, temeer, nu de devaluatie in sterke mate prijsverhogend werkt op veel gebruikte grondstoffen als papier.

De verschillende bedrijfsafdelingen hebben zich ingespannen het bereikte te handhaven en zo mogelijk uit te breiden. Niet altijd was dit mogelijk. Zo moest het weekblad „*De Notenkraak*” na een bestaan van vele jaren worden opgeheven. Anderzijds werd een afdeling *Fotodienst* geopend, die zich bevredigend ontwikkelt.

In *Vlaardingen* en *Leiden* werden in 1936 de filialen naar betere behuizingen overgebracht.

In het algemeen wordt nauwlettend erop toegezien, dat de inrichting van het bedrijf in goede staat wordt gehouden en verbeterd, opdat de bedrijven der Arbeiderspers de stormen des tijds kunnen blijven weerstaan, gereed om van de gelegenheid tot uitbreiding gebruik te maken, waar en zodra die zich voordoet.

Vereniging van Soc. Dem. leden van Gemeenteraden en Provinciale Staten.

De Vereniging leed in het afgelopen jaar een ernstig verlies door het overlijden van haar secretaris-penningmeester, pg. Jan Reynders.

Na zijn dood besloot het Hoofdbestuur uitvoering te geven aan het verlangen van het Partijbestuur om de administratie van de Vereniging en het Adviesbureau onder te brengen bij het Partijsecretariaat.

Tot secretaris-penningmeester benoemde de algemene vergadering pg. C. Woudenberg, die deze functie reeds tijdelijk vervulde.

Het Hoofdbestuur van de vereniging is als volgt samengesteld: Ed. Polak, Amsterdam, voorzitter; C. Woudenberg, Amsterdam, secretaris-pennigmeester; D. Bartels, Hoogezand; H. de Boer, Leeuwarden; W. Drees, Den Haag; J. H. Paris, Maastricht; J. ter Laan, Rotterdam; M. A. Reinalda, Haarlem; W. v. d. Vall, Alkmaar.

Met de redactie van „*De Gemeente*” waren belast de partijgenoten Mr. S. Mok en Ed. Polak.

Ofschoon het blad thans op voortreffelijke wijze wordt geredigeerd en verzorgd, is toch de belangstelling der leden voor dit orgaan onvoldoende. Het aantal abonné's, zal in de komende tijd beduidend moeten worden opgevoerd om de exploitatie op gezonde basis te stellen.

De Jaarvergadering der Vereniging vond plaats op 12 en 13 December l.l. in „*Het Parkhotel*” te Amsterdam.

Nadat de verslagen, die uitgebracht werden, waren goedgekeurd, hield pg. Ir. H. Vos in een openbare zitting een inleiding over het onderwerp: „*Wat kunnen de gemeenten doen voor het Plan van de Arbeid*”, terwijl pg. W. Drees een rede hield over „*De positie der gemeenten na de devaluatie*”. Op beide redevoeringen volgde een aangename gedachtenwisseling.

Arbeiders Jeugd-Centrale

Het jaar 1936 heeft de A.J.C. een rijk en afwisselend jeugdleven gebracht. Onbezorgd en onverzwakt is zij dit moeilijke jaar niet doorgekomen. Na het nemen van ontelbare maatregelen, soms van een erg onplezierig soort, slaagden zij er in, evenwicht in de financiën te brengen, ja zelfs een goede basis van 1937 te vinden.

Het jaar begon met een stille ledenactie onder de leuze „*Van Man tot Man*” en met een reeks geslaagde gewestelijke conferenties, waarin het Plan van de Arbeid voor Rode Wachten en Jong-Socialisten afzon-

derlijk werd behandeld. Vrijwel overal was de opkomst uitstekend. Behalve in deze conferentie is ook in de afdelingen aan het Plan dit jaar veel aandacht besteed, eerst met behulp van het Handboek, later aan de hand van het boekje „Basis en Bouw”.

Weldra volgden de gewestelijke voorjaarsvergaderingen, die een voorbode waren voor het naderende zomerwerk. Vroeg in het jaar was er al de nodige drukte in de afdelingen voor de Pinksterfeestpropaganda. Met 1114 deelnemers kwam men te Vierhouten bijeen, waar het Pinksterfeest als steeds het hoogtepunt werd van een jaar A.J.C.-leven.

In de zomer volgde gedurende een drietal weken de Rode Nederzetting; 1256 Rode Valken namen hieraan deel. In de laatste week van de Rode Nederzetting vond een eenvoudige plechtigheid plaats. De nagedachtenis van onzen ouden vriend dr. F. M. Wibaut werd geëerd met de onthulling van een prachtig, sober uitgevoerd beeld.

De weekkampen waren eveneens een succes: 15 kampen trokken 528 deelnemers. Het leiderskamp trok 58 bestuurders naar het Meenthuis, waar een week lang hard gewerkt is.

Het politieke kamp onder leiding van den Partijvoorzitter Koos Vorrink slaagde prachtig.

De kwaliteit en de deelname van het zomerwerk was uitstekend. Het waren niet alleen de eigen leden, die gebruik maakten van de huizen en terreinen van de stichting „Voor Zon en Vrijheid”. Verschillende goed geslaagde kinderkampen werden gehouden, met medewerking van een aantal toegewijde A.J.C. functionarissen.

De zomerperiode werd bekroond met de grote Plan-jeugddemonstraties, die, in samenwerking met de Vakbondsjeugd en de Sportbond, aan de vooravond van de grote 6 September-betogingen werden gehouden; 5000 jongeren demonstreerden mee voor het Plan van de Arbeid.

Een viermaandenplan stelde ons voor de volgende opgave: September, de inzameling onder het motto: „De Jeugd in de Crisis.” „Voor zon en Vrijheid”; October, ledenactie van de Rode Valken; November, planpropaganda onder de jongeren; December, het winnen van boven 16-jarigen en van donateurs.

Het eerste gedeelte was een succes: de inzameling leverde plus minus f 15.000.— op en overtreft dus nog de opbrengst van 1935.

Vervolgens kwamen in October ongeveer 150 nieuwe Rode Valken waarmede echter de achteruitgang van het ledental in de eerste tien maanden van het jaar nog niet is ingehaald. November bracht een reeks van Planavonden, waarvoor het Hoofdbestuur een propagandaspel van de hand van Marie W. Vos beschikbaar stelde. Bevoegde sprekers zetten het doel van het Plan nader uiteen. Ten slotte was December met zijn prettige intieme bijeenkomsten bestemd om oudere leden en donateurs te winnen, met behulp van aardige vlugschriften in het formaat van „Het Jonge Volk”, zoals dat er in 1937 zal uitzien.

Te betreuren is, dat de omzet van de verkoopcentrale „De Brug” in dit jaar sterk is gedaald.

Bracht 1936 grote en veelzijdige activiteit, ook de schriftelijke propaganda werd niet vergeten. Regelmatig worden er omstreeks 2500 nummers van „De Wiekslag” verkocht.

In het voorjaar verscheen de brochure „De Jeugd voor het Plan” van Jan Peters, waarvan 17.000 exemplaren van de hand gingen; in November kwam er een prachtig uitgevoerde propagandakrant „Solidariteit” in 18.000 exemplaren.

Ondanks de toenemende verarming, die het werk aan alle kanten afbreuk doet, bracht toch het kampfondszege! plm. f 8.000.— op.

In de afdelingen werd veel gevergd voor solidariteitsfondsen. Talloze werkenden hebben het door hun vrijwillige bijdragen mogelijk gemaakt, dat werkloze makkers aan kampen, feesten enz. konden deelnemen.

Ook het organiseren van de kampen voor werkloze jongeren vond voortgang. Hierbij vielen vele moeilijkheden van financiële en organisatorische aard te overwinnen.

De werkzaamheden aan de terreinen te Vierhouten werden voortgezet, de Heimanshof, een door de jonge werklozen ingericht natuurpark, werd geschapen, het grote kampterrein verbeterd enz.

In het voorjaar werd begonnen met de voorbereiding van de oprichting van z.g. jongerenkernen in kleine plaatsen, waar een afdeling geen bestaansmogelijkheden heeft. De resultaten zijn nog niet groot.

In Juli heeft het Hoofdbestuur in beginsel besloten leiding en uitbreiding te geven aan het werk van de 8—12-jarigen. Ons Trekvogelwerk zal weldra in vele plaatsen de aandacht vragen en versterking van ons werk brengen.

In het bestuur kwam geen wijziging.

Instituut voor Arbeidersontwikkeling

Evenals alle andere culturele organisaties heeft ook het Instituut de nadelige gevolgen van de immer verder voortwoekerende economische crisis in het jaar 1936 ondervonden. Het getal der kameraden, dat aan de rand van totale uitputting gekomen is, nam voortdurend toe, met als gevolg, dat noch voor het lidmaatschap van het Instituut, noch voor het deelnemen aan zijn arbeid langer enig geld besteed kon worden. Het sterkst spreekt dit wel in de kleine gemeenten en op het platteland.

Langzaam nam het aantal Instituutsleden af, van de programma's verdwenen voor en na de z.g. „grote bijeenkomsten”, aan welke organisatie een te groot financieel risico verbonden is. Dit laatste is bij. mede een der oorzaken van het geringer aantal voorstellingen voor Instituutsafdelingen door het gezelschap „De Jonge Spelers”.

Het spreekt vanzelf, dat de arbeid onder deze omstandigheden zeer veel van de energie en het uithoudingsvermogen van hoofd- en afdelingsbestuurders in het afgelopen jaar heeft gevergd. Vooral het numeriek op peil houden der organisatie eiste zeer veel inspanning.

Toch kan met voldoening op het achter ons liggende werkjaar teruggezien worden. In de practijk is gebleken, dat de periode van de kinderziekten achter ons ligt. De programma's der afdelingen groeien aanzienlijk in betekenis en waarde, de vaste lijn komt er hoe langer hoe meer in. Dat geeft de nodige moed om ondanks de moeilijkheden van deze tijd verder te arbeiden, de grondslag te leggen voor breder arbeidsveld, hetwelk bewerkt kan worden zodra de economische omstandigheden verbeterd zijn.

In het medio 1936 uitgegeven „Ontwikkelingsplan” is de theoretische grondslag van het Instituutswerk, alsmede het overzicht van het brede werkterrein gegeven, een en ander aangevuld met de nodige practische, organisatorische gegevens.

Het is de trots van het Instituut zo'n belangrijk aandeel te hebben kunnen nemen in het werk voor het Plan van de Arbeid. In de eerste maanden van 1936 werd voor pl.m. 5000 cursisten het in samenwerking

met de A.J.C. uitgegeven „Handboek voor het Plan” behandeld. Aan het einde van het jaar verscheen het tweede studieboekje „Ons Plan na een jaar”, waarmede in 1937 het cursorische werk zal worden opgezet.

Cursussen over de groei en de taak der moderne vakbeweging werden in toenemende mate opgezet. In een 15-tal plaatsen werden voor pl.m. 2200 deelnemers kadercursussen georganiseerd over „De worsteling der Vrijheid”. Onder dezelfde titel werd een lezing met lichtbeelden samengesteld, waarvan zeer veel gebruik werd gemaakt.

Van het scholenwerk kan worden medegedeeld, dat gedurende het seizoen 1935/1936 in werking waren van de Arbeiders-Avondscholen:

62 vervolklassen, met een beginaantal van	938	leerlingen
bij het einde van de cursus aanwezig	764	„
81 nieuwe klassen met een beginaantal van	1792	„
bij het einde van de cursus aanwezig	1488	„

Van de Plaatselijke Kaderscholen waren in het seizoen 1935/1936 in werking:

11 vervolklassen met een beginaantal van	164	leerlingen
bij het einde van de cursus aanwezig	127	„
7 nieuwe klassen met een beginaantal van	151	„
bij het einde van de cursus aanwezig	127	„

Van de Plaatselijke Kaderscholen gingen 15 leerlingen over naar de Kaderschool op het Troelstra-Oord.

In 13 afdelingen werden reizende bibliotheken met ontspannings- en studieboeken geplaatst.

De reizende Instituutstentoonstelling en die van boeken en het werk van Funke Küpper van de Arbeiderspers werden in tal van afdelingen in de maanden Januari tot en met April georganiseerd.

Naast de lichtbeeldenserie over „De worsteling der Vrijheid” werden die over „De luister der kathedralen”, „Arbeid en arbeider in de beeldende kunst”, „Het vliegwezen”, „Spanje” en „Christus in de beeldende kunst” samengesteld.

De onderafdeling der Natuurvrienden groeide in 1936 uit tot ver boven de 10.000 leden, mede dank zij het belangrijke afzonderlijke werk dezer afdeling.

Een geheel nieuw stuk werk kon het Instituut in 1936 opzetten in de vorm van werklozen-internaten. Daartoe financieel in staat gesteld door de Centrale Arbeiders-Verzekerings- en Depositobank werden in 1936 in een drietal weken groepen van plm. 50 werkloze kameraden op het Natuurvriendenhuis „Over Holland” bijeengebracht, welke voor een belangrijk deel een studie-karakter hadden. In 1937 wordt hiermede doorgegaan.

Op 31 December 1936 telde het Instituut 139 afdelingen en 14 correspondentschappen. Het leden- en donateurstal bedroeg ca. 32.500.

Memoreren we ten slotte nog, dat centraal, zowel als in een belangrijk aantal afdelingen ingesteld werd een „Actie-Dienst”, welke tot speciale taak heeft de propaganda voor ledenwinst van Instituut en Natuurvrienden, de verkoop der V.C.O.-zegels, het bevorderen van het bezoek der afdelingsbijeenkomsten enz. Als eerste resultaat van deze Actiediensten kan de winst van ongeveer 700 nieuwe leden vermeld worden.

Uiteraard kan in dit overzichtje slechts het allerbelangrijkste gemoreerd worden. Moge er uit blijken, dat het Instituut in taaië volharding voortwerkt aan de hem door Partij en Vakbeweging gegeven taak: verstandelijke ontwikkeling en culturele verheffing der Nederlandse arbeidersklasse.

Arbeiders Kaderschool

Het curatorium van de Arbeiders Kaderschool was in het afgelopen jaar als volgt samengesteld: J. Hemelrijk, voorzitter; C. A. 't Hart, secretaris; N. de Lieme, A. Harms, C. Woudenberg, F. v. d. Walle, F. S. Noordhoff, F. van Meurs, H. Brugmans, C. Ketner, J. van Dillen.

De 3e Januari 1937 werd de zevende cursus geopend met een rede door den voorzitter.

Les werd gegeven aan vier klassen, die respectievelijk bestonden uit 24, 17, 13 en 8 leerlingen, door de volgende leraren: Prof. J. H. v. Meurs, Dr. M. G. Levenbach, W. J. v. d. Woestijne, J. v. d. Kieft, Drs. S. Klee-rekoper, Drs. E. M. Premsele, Dr. C. Westerman, Mr. H. B. Waslander. De onderwijsvakken waren: Staats- en Gemeenterecht, Burgerlijk Recht, Arbeidsrecht, Bedrijfseconomie, Financiewezen, Boekhouden, Sociale Economie en Sociale Geschiedenis.

Uit onderstaande gegevens blijkt, dat de leerlingen van de kader-school in hoofdzaak gerecruteerd worden uit de functionarissen van Partij en Vakbeweging:

- 16 bestuurders Partijafdeling;
- 42 „ Vakbonden (afdelingen en hoofdbestuur);
- 3 „ Bestuurdersbonden;
- 5 „ P. P. C.'s; .
- 5 leden van gemeenteraden;
- 15 bestuurders culturele organisaties.

Totaal 62 leerlingen met 86 functies.

De S.V.M.V.

Het verenigingsjaar begon met een druk bezochte najaarsvergadering op Zondag 10 November 1935, waar behandeld werd het praeadvies van *prof. mr. dr. G. v. d. Bergh*. Deze hield een inleiding over „De bescherming van de democratie”. Eveneens werd op deze dag gehouden een gecombineerde vergadering van de paedagogische, economische en filosofische secties, waar *pg. A. H. Gerhard* sprak over: „Een vergeten voorwaarde voor het Plan van de Arbeid”.

Aan de najaarsvergadering ging een algemene ledenvergadering vooraf, waar *pg. H. Vos*, leider van het wetenschappelijk bureau der partij, benoemd werd tot secretaris der Vereniging. In verband met het vele werk, dat reeds op Vos' schouders rust, werd besloten hem als adj. secretaris toe te voegen *pg. L. J. Kleijn*.

In deze vergadering werd eveneens besloten tot het uitschrijven van twee prijsvragen, nl. 1. „De betekenis van de klassenstrijd als factor ter bereiking van het socialisme” en 2. „De concentratie-tendenzen in de maatschappij sinds de negentiende eeuw, zowel op industrieel als op agrarisch gebied en hun vermoedelijke oorzaken”. Voor iedere prijsvraag werd een bedrag van f 100.— ter beschikking gesteld. Op de prijsvragen kwam evenwel geen enkel antwoord binnen.

De voorjaarsvergadering had plaats op 3 Mei 1936, waar in behande-

ling kwam een praeadvies van onzen Belgischen partijgenoot *Herman Vos* over: „De economische herstellpolitiek der Belgische regering”. *Pg. Vos* was echter op het laatste ogenblik door ziekte verhinderd aanwezig te zijn, zodat het bestuur op zeer korte termijn genoodzaakt was naar een anderen inleider om te zien. *Pg. G. van Overbeek* was bereid deze moeilijke opdracht te aanvaarden.

De dag tevoren hielden de economische en de juridische secties een gecombineerde vergadering, waar het woord werd gevoerd door *prof. dr. Hugo Sinzheimer* over: „Marx als rechtssocioloog”, terwijl *pge. A. E. J. de Vries—Bruins* voor de medische sectie een inleiding hield over: „De stand van het ziekenfondswezen in Nederland”.

V. A. R. A.

Met het jaar 1936 werd het zevende crisisjaar afgesloten, waarin de V.A.R.A. haar moeilijk en omvangrijk werk heeft moeten verrichten. Het getuigt van de kracht dezer organisatie en van de toewijding van vele tienduizenden leden, dat de moeilijke omstandigheden geen afbreuk hebben kunnen doen aan de arbeid, die onze omroep ook in het achter ons liggende jaar op het gebied van de ontwikkeling en ontspanning heeft verricht. Hoewel het ledental niet geheel op peil bleef en dus ook de inkomsten enige vermindering ondergingen, hebben de V.A.R.A.-programma's niets van hun aantrekkelijkheid verloren, integendeel, aan haar opvoedende taak heeft de V.A.R.A. ook in het afgelopen jaar weer veel aandacht besteed, terwijl ze vooraan gaat, waar het de invoering van nieuwe aantrekkelijke programma-nummers betreft. Dit draagt er in niet geringe mate toe bij, dat onze omroepvereniging zich in grote populariteit mag verheugen.

De opoffering, die de leden zich voor hun omroep getroosten, bleek overduidelijk bij de aanbidding van het jubileum-geschenk op het Zomerfeest te Amersfoort. Dit landelijke Zomerfeest vormde het hoogtepunt van de herdenking van het tienjarig bestaan der V.A.R.A. en er werd door ongeveer 100.000 makers uit alle hoeken van het land aan deelgenomen, terwijl het als jubileumgave bijeengebrachte bedrag niet minder dan *f* 120.837.22 bedroeg.

Bovendien bewijzen vele nog werkende leden hun solidariteit met de werkloze kameraden door in hun afdeling een fonds te vormen, waaruit de laatstgenoemden een tegemoetkoming ontvangen bij de betaling van contributie en abonnementsgeld. Want de werkloosheid is wel de grootste tegenstander, die de V.A.R.A. bij haar propaganda te overwinnen heeft. Dat neemt niet weg, dat er onder de Nederlandse luisteraars nog zeer velen zijn, die, hoewel daartoe zeker in staat, met geen cent bijdragen in de kosten der programma-verzorging niet minder dan 50% der luisterende gezinnen is bij geen enkele omroepvereniging aangesloten. Dit zeer hoge percentage vormt een ernstige bedreiging voor de handhaving van het tegenwoordige systeem der vrijwillige betaling.

Het jaar 1936 bracht in het Dagelijks Bestuur en het Hoofdbestuur geen enkele wijziging.

Voor de gehele Nederlandse omroep en dus ook voor de V.A.R.A. was van belang het Koninklijk Besluit van 8 September, dat een regeling vaststelde, waarbij de radio-centrales enige vergoeding zullen moeten betalen voor de omroepstof, waarvan ze tot dusver zonder geldelijke tegenprestatie profiteerden.

Op het gebied van de uitzendingen bracht een verandering in het muziekwezen weer nieuwe kleur in de V.A.R.A.-programma's, terwijl ook op het terrein van het hoorspel opmerkelijke resultaten werden bereikt. De zendtijd van de V.A.R.A. onderging na overleg met de V.P.R.O. en bij besluit van den minister een verandering, die voornamelijk daarop neerkomt, dat onze omroep de beschikking krijgt over de Vrijdagavond van 9—10.40 en daarvoor op andere dagen halve uren aan de V.P.R.O. teruggeeft. Hierdoor is voor een belangrijk deel opgeheven het tot dusver bestaande verschil met de A.V.R.O., die per twee weken over zeven uitzendavonden beschikte tegenover vijf van de V.A.R.A.

De preventieve radio-contrôle bleef ook het vorig jaar gehandhaafd.

Aan het eind van het vorig jaar werd een speciale vergadering van de Verenigingsraad gehouden, ter bespreking van het nationale vraagstuk. Daarin werd goedgekeurd de deelname aan de verzorging van het nationaal programma op 12 September — in verband met de verloving van prinses Juliana — en besloten, dat de V.A.R.A. ook in de toekomst op nationale feestdagen haar taak als algemene omroep zal veryullen.

Ten slotte willen wij erop wijzen, dat de V.A.R.A. zich ook in het afgelopen jaar gedragen wist door de Sociaal-democratische beginselen. Zo ondervond b.v. de actie voor het Plan van de Arbeid krachtige steun van onze omroep, zowel door radiovoordrachten over de maatschappelijke betekenis van het Plan als door artikelen in „De Radiogids”.

De V.A.R.A. heeft dan ook zonder weemoed afscheid genomen van het donkere crisisjaar 1936 en is vol vertrouwen 1937 ingegaan, omdat dit jaar — door de Kamerverkiezingen — verlossing van de aanpassingspolitiek en de eerste stap op de weg naar een beleid van constructieve opbouw kan brengen.

Bond van Soc.-Dem. Studenten-clubs

Evenals vorig jaar is het ook nu weer noodzakelijk bij het begin van dit beknopte jaarverslag op de grote moeilijkheden te wijzen, waaraan een socialistische studentenorganisatie blootgesteld is.

Het voortdurend wisselen van leden, het steeds weer optreden van een nieuw bestuur, de geringe maatschappelijke belangstelling van den Hollandsen student, alle factoren, die maken, dat de Bond van Sociaal-democratische Studentenclubs niet die groei vertoont, die het bestuur zo gaarne zou zien.

Het jaar 1936 is niet een jaar van grote bloei geweest, wel een jaar, waarin de positie van de Bond geconsolideerd is. Een teruggang van leden als gevolg van de svheiding tussen de sociaal-democratisch- en de communistische elementen in September 1934 is uitgebleven. Het jaar 1936 gaf integendeel een kleine stijging van het ledental te zien. Dit is hoofdzakelijk te danken aan de afdeling Rotterdam.

Het aantal clubs bestond uit een vijftal, t.w.: Amsterdam, Utrecht, Leiden, Delft en Rotterdam. Met de oude Groningse afdeling bestaat contact.

Het Dagelijks Bestuur bestond in het afgelopen jaar uit: L. de Jong, voorzitter; J. van Wijk, secretaris; H. Viskoop, penningmeester (in October wegens vertrek vervangen door M. H. Polak); M. H. Polak, administrateur en J. Mannoury, „Kentering”-redactie.

De Bondsraad kwam in het afgelopen jaar éénmaal bijeen en bestond uit het Dagelijks Bestuur, de voorzitters van de clubs, voorts prof. Bolke-

steyn, Ir. H. Vos en Dr. W. Banning namens het Partijbestuur der S.D.A.P. Het werk van de Bond lag dit jaar meer op intern terrein, de verschillende studiesecties werden goed bezocht.

Het Bondsorgaan „Kentering” is volledig gereorganiseerd, waardoor de financiële toestand iets beter is geworden. Het aantal abonnementen bleef ongeveer constant.

De redactie bestond in het afgelopen jaar uit Mej. L. van Wijk, J. Mannoury en D. Barmes.

Ned. Arbeiders Sportbond

De Sportbond heeft in het afgelopen jaar de crisis vrijwel ongeschokt kunnen doorstaan. Het aantal afdelingen bleef nagenoeg constant, terwijl het ledental zelfs vooruitgang aanwees. Op 31 December bedroeg het 20.565, althans berekend naar de zegelverkoop. In deze zegelverkoop is niet gerekend met het onevenredig aantal werklozen, zodat de Bond ongeveer 25.000 leden telt.

In technisch opzicht valt overal vooruitgang te bespeuren. Deze vooruitgang zou nog groter zijn, indien de middelen aanwezig waren om de reeds bestaande cursussen uit te breiden.

Ondanks het gemis van de Duitse en Oostenrijkse bonden bleef internationaal contact bestaan. Met de vertegenwoordigende elftallen van België en Zwitserland werden hand- en voetbalwedstrijden gespeeld.

Een aantal Sportbonders bevond zich mede voor deelneming aan de Volks-Olympiade te Barcelona, juist op het ogenblik, dat de burgeroorlog uitbrak. Ze zijn alle veilig thuis gekomen!

In het internationaal congres, gehouden op 29 en 30 Augustus te Antwerpen werd door de Nederlandse delegatie krachtig stelling genomen tegen een stroming, die samenwerking wilde met de Rode Sport-Internationale, een der planeten van Moscou. Niet voor het minst door de Nederlandse aandrang werd samengaan afgewezen.

Het Bondsbestuur werd van dertien tot zeven leden teruggebracht, exclusief den vertegenwoordiger van de Algemene Raad, terwijl uitvoering werd gegeven aan een congresbesluit tot het in het leven roepen van een Bondsraad.

Op 19 December bestond de Bond tien jaar. Ter receptie was een groot aantal genodigden verschenen. O.a. waren de Algemene Raad en de Kamerfractie vertegenwoordigd; de namens deze colleges uitgesproken redevoeringen werden door de V.A.R.A. uitgezonden. Een buitengewoon goed geslaagde feestavond in het Concertgebouw te Amsterdam besloot de herdenking van het tienjarig bestaan.

Op 20 December vond een buitengewoon congres plaats, waarin het rapport van de organisatie-commissie werd behandeld. Deze commissie had richtlijnen opgesteld nopens een organisatievorm, die meer in het bijzonder rekening hield met eisen van technische aard. Het congres besloot de conclusies uit dit rapport aan een referendum te onderwerpen.

Wetenschappelijk bureau

In de samenstelling van het Curatorium van het Wetenschappelijk Bureau kwam in het afgelopen jaar geen verandering.

Met ingang van 1 Januari werd door de Centrale Plan-Commissie

G. Nederhorst aangesteld, ter assistentie van den directeur van het Wetenschappelijk Bureau.

Door het Bureau werd enige malen hulp verleend bij het samenstellen van brochures. Ook had het Bureau een werkzaam aandeel bij het samenstellen van het tweede handboek van het Instituut voor Arbeiders Ontwikkeling „Het Plan na een jaar”.

Een uitgebreide documentatie werd samengesteld over het middenstandsvraagstuk.

Aan de besturen van S.D.A.P. en N.V.V. werd een nota toegezonden betreffende de veranderde economische situatie, ontstaan na de depreciatie, in verband met het Plan van de Arbeid.

In overleg met het Curatorium stelde Ir. H. Vos een brochure samen, als antwoord op de brochure „Waar het om gaat” van het Verbond van Nederlandse Werkgevers. Voorts is op dit oogenblik ter perse een brochure over de financiering van de grote werken.

Inventaris-commissie

Op 6 Mei 1936 werd een commissie ingesteld, bestaande uit de partijgenoten Mr. E. Ribbius Peletier, Mr. A. v. d. Goes van Naters—v. d. Plaats, D. de Jong, T. Tinbergen, J. H. Kroes, J. Rensen, Ir. H. Vos, G. M. Nederhorst en Mw. Posthumus—v. d. Goot.

Deze commissie heeft tot taak het instellen van een onderzoek naar de toestanden in de gezinnen der arbeiders, speciaal wat betreft de aanwezigheid van kleding, dekking en huisraad.

Dank zij de medewerking van de Bond van Sociaaldemocratische Vrouwenclubs en de Sociaaldemocratische Studentenclub te Amsterdam, is het onderzoek op het oogenblik reeds zo ver gevorderd, dat publicatie ervan begin 1937 zal kunnen plaats vinden.

Mijn-commissie

Op 20 Maart kwam de Mijncommissie, bestaande uit de partijgenoten Dr. Ir. Th. v. d. Waerden, C. W. J. v. d. Bilt, Mr. M. v. d. Goes van Naters, Ir. L. Leger, Ir. H. Vos en G. M. Nederhorst voor het eerst bijeen. De taak van deze commissie is, de toestanden in het mijnbedrijf te onderzoeken en maatregelen aan te geven, die tot verbetering kunnen leiden. Ook dit onderzoek is zover gevorderd, dat publicatie van het rapport begin 1937 kan geschieden.

Binnenscheepvaart-commissie

Begin Juni ving deze commissie, waarin zitting hebben de partijgenoten H. J. van Braambeek, P. Harkema, M. v. d. Sleen, W. Drop, R. Laan, B. de Vries, C. v. d. Lende, Ir. H. Vos en als adjunct-secretaris J. W. Rengeling, haar werkzaamheden aan. Ook deze commissie zal begin 1937 haar rapport uitbrengen.

Personalia.

Met het overlijden van Dr. F. M. Wibaut op Wcensdag 29 April 1936 is een der grootsten onder ons heengegaan. Zijn rijke, werkzame leven was gedurende 40 jaar ten nauwste met dat van de Partij samengegroeid.

Men kan hem zeker beschouwen als de man, die op het terrein van de gemeentepolitiek voor onze Partij zowel practisch als theoretisch de weg baande.

Er was wel bijna geen organisatie, tot onze beweging behorende, in

de ruimste zin des woords genomen, of Wibaut was ermee in contact geweest en had zijn krachten eraan gewijd.

Zijn liefde voor de jeugd was oneindig groot en ondanks zijn hoge leeftijd waren er slechts weinigen, die de jeugd begrepen gelijk hij. Met het werk onzer A.J.C. was hij diep en innig verbonden.

Zijn werk aan de socialistische pers zag hij rijke vruchten dragen door de omvang en de bloei, welke onze Naamloze Vennootschap „De Arbeiderspers” bereikte.

Op internationaal terrein, zowel bij de S.A.I. als op het gebied van het gemeentelijk beheer, was wat hij deed van grote betekenis waardoor hij een man van internationale reputatie werd.

Het is hier niet de plaats om uitvoerig over de figuur van Wibaut te schrijven. Wij stippen slechts enkele dingen aan, waaraan Wibaut in zijn rijke leven zijn krachten gaf.

De grote liefde en eerbied, welke de Partij, maar ook vele duizenden daarbuiten, Wibaut toedroegen, kwam het beste tot uiting bij zijn uitvaart op 2 Mei 1936 .

Op de herdenkingsbijeenkomst op de morgen van de 2e Mei 1936 in het Concertgebouw te Amsterdam nam de Partij, de gehele arbeidersbeweging, van Wibaut afscheid. Ir. J. W. Albarda sprak namens de Partij, E. Kupers namens de vakbeweging, terwijl Fr. Adler als oud vriend en secretaris van S.A.I. enige woorden tot hem richtte.

Deze plechtige bijeenkomst, de grootse indrukwekkende demonstratie door Amsterdams straten, die daarop volgde en de crematie op Westerveld zullen bij ieder, die daarvan getuige was, diep in het geheugen gegrift blijven.

Behalve pg. Wibaut verloor de Partij in het afgelopen jaar haar voortreffelijken gewestelijken secretaris in de prov. Utrecht n.l. J. Reijnders. Een groot aantal jaren vervulde deze naast zijn werkzaamheden in de plaatselijke beweging de propagandistische en organisatorische werkzaamheden voor het gewest Utrecht, in welke provincie hij grote bekendheid verwierf en vele vrienden mocht winnen.

Naast de vele minder bekende leden, die de Partij ontvielen, noemen wij hier ten slotte pg. A. G. A. Verstegen te Den Helder, G. J. Luremans te Arnhem, J. de Mey te Vlissingen, pg. Eleveld te Beilen en ten slotte pge. Mej. A. P. Ogtrop te Middelburg, welke laatste de Partij onder bepaalde voorwaarden een legaat van f 5000.— vermaakte.

Slot.

Vatten wij thans in enkele zinnen het jaar 1936 voor de Partij samen, dan kan dit niet anders dan met de beste verwachtingen voor 1937 geschieden. De beweging ontwikkelde in 1936 een nog nimmer ontplooidde activiteit in de actie voor ons Plan. In de hiervoor gaande pagina's is hiervan getuigd.

Moge in het jaar 1937 met zijn verkiezigen voor de Tweede Kamer elk onzer weten, wat voor 100 % zijn plicht is, opdat wij dit jaar de vruchten oogsten van de intense en veelomvattende arbeid, in 1936 verricht.

BIJLAGE A

BELOOP AANTAL AFDELINGEN IN DE FEDERATIES

GEWESTEN	PER 31 SEPTEMBER																
	1910	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Friesland	58	97	101	100	95	97	99	100	102	104	103	104	105	120	120	124	126
Groningen	20	72	71	68	69	66	70	75	75	77	79	81	79	80	80	81	82
Drente	7	43	49	51	45	45	43	47	48	50	49	58	61	64	62	62	62
Overijse	19	35	40	40	40	45	42	39	43	48	45	47	53	54	51	52	51
Gelderland	24	56	51	61	60	60	60	58	60	68	68	76	76	80	83	88	90
Utrecht	4	19	21	22	20	21	22	22	22	23	25	26	26	29	28	31	32
N.-Holland-Noord ...	26	56	63	62	64	61	61	57	58	62	62	72	75	78	75	75	77
N.-Holland-Zuid	—	27	31	31	29	31	30	30	29	30	30	33	33	31	32	33	33
Amsterdam	9	9	9	10	11	11	11	11	11	11	11	11	13	13	13	16	15
Rotterdam	6	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	10	11	11	11
Den Haag	4	3	3	3	4	4	4	7	7	7	7	9	11	11	11	11	11
Zuid-Holland	23	81	84	83	84	87	86	85	84	86	90	99	107	119	115	126	127
Zeeland	7	17	18	21	20	20	20	22	23	25	30	36	44	47	41	42	40
Noord-Brabant	6	12	12	11	14	14	14	15	18	24	25	28	26	30	26	26	24
Limburg.....	7	23	21	19	20	20	19	20	20	21	22	22	20	22	17	18	18
Totaal.....	220	559	583	591	584	591	590	597	609	645	655	711	738	788	765	796	799

P.S. Voor het overzicht van het verloop van het aantal afdelingen over de jaren 1911 t/m 1920 verwijzen we naar het Jaarverslag 1934.

BIJLAGE B

BELOOP VAN HET LEDENTAL IN 1936

FEDERATIES	31 December 1935	Nieuw inge- schreven	Leden uit andere afd overgekomen	Totaal ngeschreven	Verhuist	Bedankt	Afgevoerd wegens contr schuld	Geroyeerd	Overleden en overige reden.	Totaa afgeschreven	Totaa aantal 31 December 1936	Mannen	Vrouwen	Vooruit	Ach eruit
Friesland	7639	1211	193	1404	310	552	28	9	47	946	8097	5326	2771	458	—
Groningen	6315	972	111	1083	177	599	44	1	15	836	6562	4727	1835	247	—
Drente	2331	311	28	339	57	292	13	—	9	371	2299	1806	493	—	32
Overijssel	5414	514	154	668	214	517	16	—	32	779	5303	3681	1622	—	111
Gelderland	6531	859	157	1016	267	888	94	13	27	1289	6258	4593	1665	—	273
Utrecht	4685	413	239	652	291	538	61	6	14	910	4427	2995	1432	—	258
N.-Holland-Noord	6411	517	108	625	197	539	74	7	35	852	6184	4029	2155	—	227
N.-Holland-Zuid	5655	768	325	1093	502	538	56	—	34	1130	5618	3590	2028	—	37
Amsterdam	13462	2206	1686	3892	1952	1627	309	1	70	3959	13395	8782	4613	—	67
Rotterdam	8207	1885	863	2748	1204	1363	71	—	30	2668	8287	5229	3058	80	—
Den Haag	8043	2334	1086	3420	1252	1626	149	2	29	3058	8405	5235	3170	362	—
Zuid-Holland	9332	1099	123	1222	254	1177	123	8	28	1590	8964	6390	2574	—	368
Zeeland	1560	141	14	155	35	178	31	1	9	254	1461	1072	389	—	99
Noord-Brabant	1172	177	14	191	38	210	19	1	1	269	1094	807	287	—	78
Limburg	1069	126	20	146	45	182	24	1	5	257	958	679	279	—	111
Totaal	87826	13533	5121	18654	6795	10826	1112	50	385	19168	87312	58941	28371	1147	1661

BIJLAGE C BELOOP VAN HET AANTAL LEDEN SINDS 1895

1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden	1 Januari	Aantal leden
1895	700	1910	9980	1924	41230
1896	1000	1911	12582	1925	37894
1897	1500	1912	15667	1926	41221
1898	2100	1913	25708	1927	43196
1899	2500	1914	25609	1928	46169
1900	3200	1915	25642	1929	53395
1901	4000	1916	24018	1930	61162
1902	6500	1917	24893	1931	69263
1903	5600	1918	27093	1932	78920
1904	6000	1919	37628	1933	81914
1905	6816	1920	47870	1934	87212
1906	7471	1921	37412	1935	84269
1907	8423	1922	41472	1936	87826
1908	8748	1923	42047	1937	87312
1909	9504				

BIJLAGE D

VERDELING VAN HET AANTAL LEDEN OVER DE VERSCHILLENDE PROVINCIES

GEWESTEN	PER 30 DECEMBER																
	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Friesland	3332	4414	5374	5350	4904	5071	4925	5366	5882	6256	6448	6858	6870	7834	7771	7627	7859
Groningen	1725	3121	3431	3098	2784	2957	2997	3509	3931	4394	5017	5618	5675	5743	6102	6315	6587
Drente	901	1406	2119	1575	1225	1166	1090	1289	1525	1595	1801	2319	2206	2338	2261	2382	2287
Overijssel	1658	2433	2912	2825	2715	3130	3018	3323	3786	4569	4873	5479	5267	5574	5508	5507	5424
Gelderland	1794	3561	4178	4438	3922	3889	3873	4151	4439	4672	5148	5808	5974	6480	6243	6648	6384
Utrecht	800	1794	2142	2035	1936	1985	1987	2222	2497	3085	3324	3820	4151	4863	4855	4778	4463
N.-Holland-Noord	4122	2870	3481	3458	3295	3384	3301	3713	3978	4647	5155	6175	6411	6913	6546	6486	6259
N.-Hol'and-Zuid	—	1887	2162	2214	2076	2441	2392	2701	3025	3404	3857	4736	4841	6072	5571	5785	5618
Amsterdam	5034	5627	5339	5188	4910	5384	5242	5817	7627	9273	10817	13522	13136	13793	12685	13461	13527
Rotterdam	1646	2670	3069	3138	2750	2821	2922	3524	4398	5175	6001	6166	6768	7605	8149	8274	8415
Den Haag	1668	1753	1904	1862	1892	2412	2524	2967	3793	4132	4725	5711	6113	6815	6292	7512	8539
Zuid-Holland	2345	4238	4727	4595	4013	4514	4640	5382	5754	6605	7188	8259	8859	10299	9600	9447	9170
Zeeland	424	540	620	682	611	688	694	895	1043	1375	1590	1975	2092	2054	1638	1620	1495
Noord-Brabant	278	741	732	659	601	667	629	647	773	1110	1264	1363	1324	1558	1311	1194	1142
Limburg	320	812	746	657	631	757	752	895	944	1000	1154	1343	1286	1273	1142	1129	969
Totaal	26047	37867	42936	41774	38265	41266	40986	46401	53395	61292	68362	79152	80973	89214	85674	88165	88138

AFDELING	PER 31 DECEMBER																	
	1 Jan. 1936 Aant. inw.	1914	1921	1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Amsterdam	781645	4959	5595	5169	5234	4831	5386	5523	5827	7761	9809	11185	13315	12983	13793	12360	13462	13395
Haarlem	131257	361	496	491	458	457	527	502	789	922	1059	1275	1504	1575	2201	2042	2144	2141
Alkmaar	30467	122	186	213	216	206	235	261	283	291	328	344	414	467	503	504	506	435
Zaandam	35404	396	554	575	679	706	730	738	810	821	868	1055	1132	1195	1180	1060	1017	998
Hilversum	67750	200	355	392	375	365	455	431	463	585	600	672	845	954	1154	966	947	864
Rotterdam	595448	1584	3072	3031	3098	2711	2809	3628	3400	4387	5044	5915	6113	6939	7605	8140	8207	8287
Den Haag	482397	1631	1766	1863	1899	1888	2465	2585	3058	3908	4130	4815	5750	6163	6815	6157	8043	8405
Leiden	73612	174	532	516	552	469	491	517	528	605	781	907	1015	1003	1036	951	993	1001
Delft	53198	297	498	439	389	342	366	373	463	497	534	567	680	653	665	566	581	542
Dordrecht	60131	379	403	427	462	441	573	700	754	760	775	906	1000	1075	1128	1162	1064	1036
Leeuwarden	52521	332	716	770	777	723	788	889	847	1099	1128	1238	1326	1320	1421	1288	1260	1493
Groningen	115185	495	834	815	815	817	889	872	913	1065	1132	1253	1392	1571	1717	1977	2048	2052
Assen	19304	264	409	372	205	177	226	193	227	277	278	315	352	352	335	301	304	290
Zwolle	43422	169	575	580	567	499	583	547	569	705	719	774	771	780	745	810	773	719
Enschede	87469	268	302	362	372	398	442	441	505	543	577	692	853	726	748	1293	1226	1338
Almelo	34173	163	201	204	208	225	263	325	332	360	417	439	566	532	561	557	561	527
Hengelo	36366	159	147	171	176	169	175	169	240	379	488	504	533	494	544	535	518	508
Utrecht	161093	507	855	956	984	945	979	1082	1081	1201	1664	1745	1774	2003	2089	2138	2095	1932
Apeldoorn	68590	131	309	313	399	359	372	368	361	360	345	393	381	357	367	439	487	427
Amersfoort	45275	154	229	242	238	206	215	217	254	355	376	425	458	474	517	482	486	481
Arnhem	84994	369	547	887	836	764	741	757	712	781	766	892	990	1034	1284	1248	1437	1505
Nijmegen	90739	134	234	283	288	249	247	325	304	340	341	375	401	409	408	382	385	381
Zutphen	20774	227	334	349	370	337	387	402	423	478	479	473	548	603	558	570	563	531
Deventer	38772	116	384	384	364	336	378	375	400	478	478	527	663	640	719	642	674	625
Middelburg	18378	101	170	177	179	164	185	193	214	285	295	276	310	304	303	285	282	252
Den Bosch	46212	27	94	121	114	89	108	82	78	97	114	113	116	118	108	90	106	103
Eindhoven	103030	71	170	174	160	147	160	150	146	190	319	386	375	366	348	380	342	312
Maastricht	65929	165	196	149	164	184	204	224	222	254	318	300	390	342	345	294	255	207
Totaal....	3443535	14052	20163	20425	20578	19214	21279	22819	24173	29754	33662	38761	43937	45432	49197	47619	50766	50787
In procenten....	41	55	49	49	50	51	52	52	52	55	55	56	56	55	56	56	57	58
Totaal ledental der Partij		25642	41472	42047	41230	37894	41221	43196	46169	54319	61162	69263	78920	81914	87212	84269	87826	87312
Het Rijk.....	8474506																	

*) Voor de cijfers der jaren 1915 tot 1920 verwijzen wij naar het jaar verslag 1933.

Balans van de Partijkas der S.D.A.P. per 31 December 1936

Bezittingen.		Schulden.	
1. Kassa	f 449.78	1. Crediteuren	f 49.347.48
2. Postchèque en Girodienst	3.774.27	2. Leningen o/g	„ 26.000.—
3. Twentsche Bank	„ 834.86	3. 5½ % Obligatielening 1928	
	f 5.058.91	Saldo 1 Januari 1936	f 57.000.—
4. Effecten	94.431.49	Uitgeloot	„ 5.000.—
5. Voorschotten u/g	„ 7.715.84		f 52.000.—
6. Afdelingen en Gewesten	„ 21.069.68	Obligaties in Portefeuille	„ 35.000.—
7. Meubilair	„ 4.921.17		„ 17.000.—
8. Diverse Drukwerken	„ 350.—	4. Posten nog te betalen	„ 26.376.70
9. Interest	„ 7.993.97	5. Reserve dubieuze vorderingen	„ 4.500.28
10. N.V. Mij. tot Expl. en Adm. van Verenigingsgebouwen	f 26.605.95	6. De Sociaal-Democraat (vooruit betaald abonnementsgeld)	„ 48.95
Af: Verlies 1936	„ 128.03	7. Plan Inzameling:	
	„ 26.477.92	Saldo 1 Januari 1936	f 28.114.81
11. Onkosten vooruitbetaald	„ 8.677.70	Bij: in 1936 ontvangen	„ 13.799.03
12. Debiteuren	„ 10.692.63		f 41.913.84
		Overgeboekt	(Verlies- en Winstrekening cr. 6).
		8. Kapitaalrekening:	
		Stand 1 Januari 1936	f 49.131.91
		Bij: Iegaat Mw A. P. Ogtrop	„ 5.000.—
		Vermeerdering 1936	„ 9.983.99
			„ 64.115.90
	f 187.389.31		f 187.389.31

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

Bezittingen.

1. In kas op 31 December 1936.		
2. Ons te goed bij de Postchèque en Girodienst per 31 December 1936.		
3. Ons te goed bij de Twentsche Bank per 31 December 1936.		
4. Boekwaarde per 31 December 1936.		
Volgens onderstaande specificatie:		
Het aandelenkapitaal van N.V. „Voorwaarts” nominaal f 10.000.—		
boekwaarde	f	23.500.—
Het aandelenkapitaal van N.V. „Vooruitgang” nominaal f 75.000.—		
boekwaarde	„	57.000.—
Het aandelenkapitaal van N.V. „Ontwikkeling” nominaal f 5.000.—		
boekwaarde	„	10.500.—
Aandelen N.V. „De Arbeiderspers” nominaal f 2.000.—		
boekwaarde	„	2.090.—
4½ % Obligatie N.V. „Vooruitgang” ten laste N.V. „De Arbeiderspers”		
Twee 5 % obligaties Coöp. „Samenwerking” A'dam f 100.— en f 50.—		
.....	„	150.—
Twee aandelen „Eigen Gebouw” Holwerd elk f 10.—		
.....	„	20.—
Aandelen „Mij. tot Exploitatie en Administratie van Verenigings- gebouwen” groot f 10.000.— waarop gestort		
Restant effecten uit de nalatenschap Cohen; getaxeerde waarde	„	1.000.—
.....	„	71.49
	f	94.431.49
<hr/>		
5. Restant van lening H. v. d. Ploeg, Heerlen	f	1.100.—
Neutrale Volksschool, Heerlen	„	1.362.68
Voorschot onder verband van polis levensverzekering ...	„	843.51
Federatie Velsen	„	1.540.—
Lening te B. N.	„	60.—
H. v. d. B. te P.	„	1.892.01
Diverse personen	„	917.64
	f	7.715.84
<hr/>		
6. Schuld van afdelingen voor contributiezegels, diplomaboekjes en brochures.		
7. Waarde meubilair na afschrijving.		
8. Voorraad diplomaboekjes en kas- en contributieboeken.		
9. Nog te ontvangen dividend Partij-ondernemingen, geschat op 4 % over het in de N.V. „De Arbeiderspers” belegde obligatiekapitaal	f	8.800.—
af: nog te betalen interest Obligatielening 1928	„	806.03
	f	7.993.97
<hr/>		
10. Door ons verstrekt bedrijfskapitaal voor de N.V. „Mij. tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen”, waarmede wij in reke- ning courant-verhouding staan, na afschrijving verlies 1936		
	f	26.497.72
<hr/>		
11. Drukkosten contributie-kaarten en -zegels	f	1.777.60
Strijdfonds 1937	„	6.549.55
Verkiezings-actie 1937	„	50.55
Subsidie Bond van S.D.S.C.	„	300.—
	f	8.677.70
<hr/>		
12. Nog te ontvangen van N.V.V.		
 SCHULDEN:		
1. N.V. „De Arbeiderspers”	f	32.760.27
Contributie S A I.	„	10.378.55
Uitgelote nog te verzilveren obligaties 1928	„	3.000.—
Inzameling Spanje	„	3.208.66
	f	49.347.48
<hr/>		

2. Geleend 1931 van de Alg. Ned. Bond van Meubelmakers en Behangers à 4½ % 's jaars	f	20.000.—	
Hiervan afgelost 1931—1936	"	6.000.—	
			f 14.000.—
Geleend 1931 van de Alg. Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst à 4 % 's jaars	f	30.000.—	
Hiervan afgelost 1931—1936	"	18.000.—	
			" 12.000.—
			f 26.000.—
3. 5½ % obligatielening 1928	f	100.000.—	
Uitgeloot 1929—1936	f	44.000.—	
Ingelost 1933—1936	"	4.000.—	
			" 48.000.—
			f 52.000.—
In portefeuille	"	35.000.—	
			f 17.000.—
4. Bureau voor Arbeidsrecht Limburg	f	1.600.—	
B.U.M.A.	"	62.50	
Onkosten Kamerfractie	"	45.87	
Ver. Soc-Dem. Raads- en Statenleden	"	451.45	
Salarissen en premie Ziektewet	"	341.56	
Actie en propaganda	"	219.82	
Cadeau S.D.V.C. (1933)	"	79.85	
Onkosten Partijbestuur	"	16.—	
" Programcommissie	"	7.50	
Centrale Plancommissie	"	23.552.15	
			f 26.376.70
5. Stand der reserve op 1 Januari 1936	f	3.483.59	
Afgeschreven posten	"	983.31	
			f 2.500.28
Verhoogd met	"	2.000.—	
			f 4.500.28
6. Vooruitbetaald abonnementsgeld 1937.			

VERLIES- EN WINSTREKENING VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1936

VERLIEZEN:

1. Kantoorhuur en belasting	f	6.519.17
2. Kosten congres	"	7.410.64
3. Vergaderingen Partijbestuur	"	1.102.39
4. Kosten bureau en kantoorbehoef ten	"	5.049.61
5. Salarissen bestuurders	"	16.045.94
6. Kosten bestuurders	"	3.361.62
7. Abonnementen secretarissen gewesten	"	73.52
8. Salarissen personeel	"	18.468.89
9. Porti, telegrammen en telefoon	"	4.272.57
10. Kosten „Correspondentieblad" en „Mededelingen" voor de Vrouwenpropaganda	"	397.16
11. Internationale congressen en bijeenkomsten	"	1.983.85
12. Kosten Partijraad	"	2.094.25
13. Actie en propaganda	"	21.991.40
14. Subsidies	"	6.750.—
15. Buitengewone subsidies	"	15.604.46
16. Kosten Kamerfracties	"	188.07
17. Kosten Partijcommissies	"	1.970.39
18. Contributies	"	7.603.77
19. Afschrijving meubilair	"	500.—
20. Afschrijving schuld opgeheven afdelingen	"	94.30
21. Reserve dubieuze vorderingen	"	2.000.—
22. Pensioenpremies	"	5.044.49
23. „De Sociaal-Democraat"	"	2.204.07
24. Nadelig saldo 1936 „Mij. tot Exploitatie en Administratie van Verenigingsgebouwen"	"	128.03
25. Ons deel onderst. polit. vluchtelingen	"	5.243.01
Ons deel Centr. Plancommissie.....	f	45.835.90
Hiervan afgeschreven het overschot van het Fonds v. Wetensch. Werk ..	"	2.476.42
	"	43.359.48
(Zie winsten post 7).		
26. Diversen	"	2.355.22
27. Voordelig saldo	"	9.983.99

f 191.800.29

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen	f	131.220.91
2. Contributie verspreide leden	"	83.68
3. Diverse drukwerken	"	494.49
4. Bijzondere inkomsten	"	12.025.—
5. Interest	"	6.062.37
6. Planinzameling	"	41.913.84
7. Fonds voor Wetensch. Werk 1936.		
Opbrengst	f	13.523.28
Uitgaven: Drukwerk en porti	f	282.67
Wetenschapp. Bureau ..	"	9.958.31
Onk. archief en bibliotheek	"	1.588.04
Ons deel onk. Koloniale Commissie	"	1.694.26
	f	13.523.28

f 191.800.29

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING 31 DECEMBER 1936.

VERLIEZEN:

1. Huur	f	4.800.—	
Personele belasting	„	1.659.17	
Belasting dode hand	„	60.—	
			<u>f 6.519.17</u>
2. De kosten van het Paascongres bestaan uit:			
Drukwerk	f	3.640.57	
Af: Opbrengst verslag	„	240.—	
			<u>f 3.400.57</u>
Zaalhuur	„	628 70	
Reiskosten afgevaardigden	„	1.865.85	
Reis- en verblijfkosten P.B., afgev. gewesten, Kamerfracties en			
Contrôle-commissie	„	904.30	
Congrescommissie	„	45.05	
Onkosten verslag	„	130.15	
Vorbereiding personeel en onk. feestavond	„	436.02	
			<u>f 7.410.64</u>
3. Kosten van vergaderingen van het Partijbestuur, vertegenwoordiging op afdelings- en gewestelijke bijeenkomsten en op vergaderingen van andere organisaties in Nederland.			
4. Kosten van kantoorbehoefden, reparaties machines en consumptiekosten bestuurders en personeel.			
5. Salaris Mr. E. Ribbius Peletier	f	3.680.—	
„ K. Vorrink	„	5.000.—	
„ C. Woudenberg	„	5.000.—	
„ J. A. Berger v.a. 1/7/'36	„	1.840.—	
Vacantietoelagen	„	525.94	
			<u>f 16.045.94</u>
6. Reis- en verblijfkosten	f	2.355.27	
Spoorwegabonnementen	„	1.006.35	
			<u>f 3.361.62</u>
7. Voor abonnementen op tijdschriften enz. van gewestelijke secretarissen.			
8. Salarissen kantoorpersoneel, zegels Invaliditeitswet, premie Ziektewet en vacantieloeslagen.			
9. Voor porti, telegrammen en telefoon.			
10. Druk- en expeditiekosten van „Het Correspondentieblad” en van „De Mededelingen” voor de Vrouwenpropaganda, verminderd met opbrengst van extra abonnementen.			
11. Bijeenkomsten te Brussel, Londen en Parijs; vertegenwoordiging in Edinburg en Zweden.			
12. Kosten drie vergaderingen.			
13. Salarissen propagandisten en toelage gewestelijke secretarissen	f	17.213.87	
Subsidies:			
Gewest Drente	f	500 —	
„ Gelderland	„	375.—	
„ Limburg	„	770.—	
„ Noord-Brabant	„	1.050.—	
„ Zeeland	„	800.—	
Afdeling Beverwijk	„	100.—	
			<u>Transporteren „ 3.595.—</u>

	Transport	f	3.595.—
Ons aandeel kosten bewaren mat. Sept.-demonstraties		"	135.—
Brochure „De S.D.A.P. roept U”		"	484.27
Ons aandeel kosten manifest de Regering en de Tweede Kamer		"	1.394.92
Navordering omzetbelasting 1934		"	5.77
Manifest „De Pachtwet in de Tweede Kamer”		"	228.28
Nagek. onk vergadering met gewestelijke secretarissen (1935)		"	10.50
Onkosten Propagandisten		"	286.47
		f	23.339.08
Af: Als nog ontvangen Buracprop	f	1.139.68	
Nog verkochte grammofoonplaten	"	55.63	
„ „ brochures	"	167.37	
		"	1.362.68
		f	21.991.40
14. A.J.C.	f	3.500.—	
Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling	"	1.000.—	
Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs	"	2.250.—	
		f	6.750.—
15. Instituut voor Arbeiders-Ontwikkeling (winstuitk. „De Centrale”) ...	f	9.500.—	
A.J.C. (winstuitkering „De Centrale”)	"	2.500.—	
Bond van S.D.V.C. (in zake reiskosten Jaarvergadering)	"	354.46	
Indische Partij	"	350.—	
De Neutrale Volksschool Heerlen	"	500.—	
Bureau v. Arbeidsrecht Limburg	"	1.000.—	
Ver. van Soc.-Dem. Raads- en Statenleden	"	1.000.—	
Volkshuis Brunssum	"	50.—	
Bureau voor Kinderbescherming	"	50.—	
Bond van S.D.S.C.	"	300.—	
		f	15.604.46
16. Kosten van het secretariaat.			
17. <i>Partijcommissies tezamen met N.V.V.:</i>			
Ons aandeel in:			
Algemene Raad	f	1.031.09	
Commissie Limburg	"	18.27	
„ Centrale Administratie	"	155.—	
„ Sociale Verzekering	"	14.58	
<i>Zelfstandig:</i>			
Programcommissie	"	542.84	
Militaire commissie	"	143.21	
Commissie Partijfinanciën	"	65.40	
		f	1.970.39
18. Nat. Bond voor Plaatselijke Keuze	f	10.—	
S.A.I.	"	7.593.77	
		f	7.603.77
19. Afschrijving meubilair.			
20. Schuld van opgeheven afdelingen.			
21. Tot versterking van de reserve			
22. Kosten pensioenpremies bezold. bestuurders, propagandisten en kantoorpersoneel.			
23. Druk- en expeditiekosten	f	4.572.41	
Medewerking	"	404.76	
Kosten secretariaat en vergoeding redactie	"	749.77	
		f	5.726.94
Transporteren	f	5.726.94	

	Transport	f	5.726.94
Abonnementsgelden en losse-nummerverkoop	f	3.571.82	
Nog te ontvangen	"	72.60	
	f	3.644.42	
Af: vooruit betaald	"	121.55	
			f 3.522.87
			<u>f 2.204.07</u>
25. Het overschot van het Fonds voor Wetenschappelijk Werk is aangewend tot dekking van een deel van de kosten die door het Wetenschappelijk Bureau gemaakt zijn ten behoeve van de Centrale Plancommissie.			
26. Honorarium H. J. Wegerif, accountant	f	550.—	
Advertenties	"	41.15	
Toelage i.z. bezoek kaderschool Troelstra-Oord	"	341.—	
Bloemen en cadeaux	"	182.88	
Onk. Commissie van Geschillen	"	1.65	
Brandassurantie	"	25.10	
Nieuwe vlag	"	213.30	
Planvlag	"	4.—	
B.U.M.A.	"	250.—	
Ons aandeel begrafenis Dr. F. M. Wibaut	"	353.24	
" " borstbeeld Dr. F. M. Wibaut te Vierhouten	"	20.—	
Tocht Vierhouten personeel	"	64.80	
Rechtskundige adviezen	"	241.60	
Verschillende kleine kosten	"	66.50	
	f	2.355.22	

WINSTEN:

1. Contributie afdelingen:

904.908 zegels van 3 cent	f	27.147.24	
225.048 " " 5 "	"	11.252.40	
1.355.967 " " 6 "	"	81.358.02	
1.295.010 " " 10 "	"	129.501.—	
89.656 " " 20 "	"	17.931.20	
77.853 " " 30 "	"	23.355.90	
386.839 werklozenzegels	"	—.—	
			f 290.545.76

Wij ontvingen terug van vorige jaren:

9.697 zegels van 3 cent	f	290.91	
9.677 " " 5 "	"	483.85	
15.950 " " 6 "	"	957.—	
9.990 " " 10 "	"	999.—	
6.301 " " 20 "	"	1.260.20	
5.154 " " 30 "	"	1.546.20	
7.567 werklozenzegels	"	—.—	
			" 5.537.16

Blijft f 285.008.60

Van dit bedrag komt 40 % aan de Partijkas, is f 114.003.44

Enige afdelingen, die contributie inden zonder daarvoor zegels te verstrekken, hebben wij alsnog belast voor een bedrag van " 156.49

Toeslag contributie voor Partijkas:

1.285.554 × 1 cent	f	12.855.54	
83.467 × 3 "	"	2.504.01	
72.850 × 5 "	"	3.642.50	
			" 19.002.05

Zuivere opbrengst contributie 1936 f 133.161.98

Waarvan afgaat drukkosten zegels en kaarten " 1.941.07

f 131.220.91

2. Afdracht contributie verspreide leden.		
3 Winst op diplomaboekjes en kas- en contributieboeken.		
4. Winstuitkering „De Centrale”	f	12.000.—
Gew. N. Holland Zuid	„	25.—
		<hr/>
	f	12.025.—
		<hr/> <hr/>
5. Ontvangen dividend van de Beleggingsmaatschappijen van de N.V.		
„De Arbeiderspers”	f	8.486.40
Rente bankrekening en diverse coupons	„	88.62
		<hr/>
	f	8.575.02
<i>Betaald:</i>		
5½ % obligatielening 1928	f	1.088.39
Alg. Ned. Diamantbewerker-Bond	„	29.26
Alg. Ned Bond van Meubelmakers en Behangers	„	675.—
Ned. Bond van Personeel in Overheidsdienst	„	720.—
		<hr/>
	„	2.512.65
		<hr/>
	f	6.062.37
		<hr/> <hr/>

BEGROTING VAN BATEN EN LASTEN VAN DE PARTIJKAS DER S.D.A.P. OVER 1937.

Nummers Verlies- en Winstrekening		Geraamd over 1936	Uitkomst over 1936	Geraamd over 1937
	a. Baten:			
1	Contributie afdelingen	f 134.000.—	f 131.220.91	f 134.000.—
2	Contributie verspreide leden	" 50.—	" 83.68	" 75.—
3, 4, 5	Bijzondere inkomsten	" 16.200.—	" 18.581.86	" 16.200.—
6 en 7	Planinzameling en extra bijdrage 1936	" 16.000.—	" 55.154.45	" —.—
	Extra bijdrage 1937			" 12.000.—
		f 166.250.—	f 205.040.90	f 162.275.—
	b. Lasten:			
1	Kantoorhuur en belasting	f 6.300.—	f 6.519.17	f 6.500.—
2	Kosten Congres	" 7.500.—	" 7.410.64	" 7.500.—
3	Vergaderingen Dagelijks Bestuur en Partijbestuur	" 1.100.—	" 1.102.34	" 1.100.—
4	Bureaustkosten en kantoorbehoefden	" 4.000.—	" 5.049.61	" 5.000.—
5	Salarissen bestuurders	" 14.210.—	" 16.045.94	" 18.030.—
6	Kosten bestuurders	" 2.800.—	" 3.361.62	" 3.500.—
8	Salarissen personeel	" 20.500.—	" 18.468.89	" 26.500.—
9	Porti, telegrammen en telefoon	" 6.000.—	" 4.272.57	" 6.000.—
winst 7	Kosten archief en bibliotheek	" 1.600.—	" 1.588.04	" 1.600.—
10	Uitgave „Correspondentieblad" en „Mededelingen" voor de vrouwenpropaganda	" 800.—	" 397.16	" 800.—
11	Internationale Congressen en Bijeenkomsten	" 1.900.—	" 1.983.85	" 2.000.—
12	Kosten Partijraad	" 2.500.—	" 2.094.25	" 2.100.—
7, 13	Actie en Propaganda	" 37.290.—	" 22.064.92	" 22.345.—
14, 15	Subsidies	" 22.250.—	" 22.354.46	" 22.000.—
16, 17	Partijcommissies en Kamerfracties	" 3.600.—	" 3.852.72	" 4.000.—
18	Contributies	" 5.500.—	" 7.603.77	" 7.000.—
19	Meubilair	" 500.—	" 500.—	" 500.—
22	Pensioenpremies	" 4.900.—	" 5.044.49	" 5.400.—
20, 21, 23, 24, 26	Diversen	" 12.000.—	" 16.739.93	" 11.000.—
25	Bijzondere Actie en Propaganda en steun aan politieke vluchtelingen	" 11.000.—	" 48.602.49	" 9.400.—
		f 166.250.—	f 195.056.91	* 162.275.—

TOELICHTING BATEN.

1. Begroot als 1936.
2. Begroot volgens ontvangsten 1936.
- 3, 4 en 5. Bestaat uit winstaandeel „De Centrale”, winst op diverse drukwerken en interest op obligaties der N.V. „De Arbeiderspers”.

TOELICHTING LASTEN.

1. Begroot volgens uitgaven 1936.
2. Kosten verkiezingscongres.
3. Begroot volgens uitgaven 1936.
4. „ „ „ 1936.
5. Salaris J. A. Berger f 3.680.—
 „ Mr. E. Ribbius Peletier „ 3.680.—
 „ K. Vorrink „ 5.000.—
 „ C. Woudenberg „ 5.000.—
 „ vacantietoelagen „ 670.—
f 18.030.—
6. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
8. Begroot volgens tegenwoordige salarissen.
9. „ „ te verwachten uitgaven.
7. (zie „winsten”). Begroot volgens uitgaven 1936.
10. Begroot als vorig jaar.
11. „ volgens uitgaven 1936.
12. „ „ „ 1936.
7. en 13. Onkosten propagandamateriaal, salaris voor propagandisten en gewestelijke secretarissen en subsidie aan diverse gewesten.
14. en 15. Susidies aan:

A.J.C.	f 3.250.—	
Winsttaandeel „De Centrale”	„ 2.500.—	
	<u> </u>	f 5.750.—
Instituut voor Arbeidersontw.	f 1.000.—	
Winsttaandeel „De Centrale”	„ 9.500.—	
	<u> </u>	„ 10.500.—
S.V.M.V.		„ 750.—
Bond van S.D.V.C.	f 2.250.—	
Extra i.z. reiskosten Jaarverg. ...	„ 350.—	
	<u> </u>	„ 2.600.—
Bureau voor Arbeidsrecht Limburg		„ 1.000.—
Bond van S.D. Studentenclubs		„ 300.—
Diversen		„ 1.100.—
		<u>f 22.000.—</u>
16. en 17. Begroot volgens uitgaven 1936.
18. Contributie S.A.I. en Bur. voor Plaatselijke Keuze.
19. Voor afschrijving.
22. Pensioenpremies voor bestuurders, personeel en propagandisten.
20. 21. 23. 24. en 26. Begroot volgens te verwachten uitgaven.
25. Voor steun aan politieke vluchtelingen en voor kosten van de Centrale Plancommissie.

N.V. Maatsch. tot exploitatie en administratie van verenigingsgebouwen gevestigd te A'dam

Balans per 31 December 1936

Aandeelhouders	f 9.000.—	Aandelenkapitaal	f 10.000.—
Huis Tesselschadestraat	„ 81.000.—	Hypotheken o/g	„ 53.000.—
Brandassurantie (vooruitbetaald)	„ 300.—	S.D.A.P.	f 26.605.95
		Nog te verrekenen verlies- exploitatie 1936	„ 128.03
			„ 26 477.92
		Huren vooruit ontvangen	„ 370.83
		Interest nog te betalen	„ 451.25
			f 90.300.—
	<u>f 90.300.—</u>		<u>f 90.300.—</u>

Verlies- en winstrekening boekjaar 1936

Belastingen, schoonmaak, water en licht ...	f 4.780.97	Huren	f 10.810.—
Kosten van verwarming	„ 877.26	Nadelig te dekken	„ 128.03
Interest hypotheken	„ 2.765.32		
Kosten van onderhoud	„ 1.014.48		
Afschrijving huis	„ 1.500.—		
	<u>f 10.938.03</u>		<u>f 10.938.03</u>

A. Onderlinge verhouding der verkochte zegels in procenten:

	3 cts. zegels	5 cts. zegels	6 cts. zegels	10 cts. zegels	20 cts. zegels	30 cts. zegels	W- zegels	totaal
1929		6.61	26.13	55.51	4.82	3.46	3.47	100
1930		6.58	27.58	54.45	4.22	3.08	3.91	100
1931		6.19	28.07	52.10	3.95	2.90	6.79	100
1932		5.95	27.89	47.—	3.68	2.77	12.71	100
1933		6.30	30.35	42.93	3.01	2.34	15.07	100
1934	2.76	6.06	31.62	39.89	2.59	2.23	14.85	100
1935	16.36	5.68	31.66	33.58	2.11	1.80	8.82	100
1936	20.87	5.19	31.28	29.87	2.07	1.80	8.92	100

B. Overzicht afgenomen zegels, te weinig afgenomen zegels en W.-zegels 1929—1936

	A	B	C	D	E		F	G		H	
	gem. aantal leden	aantal benodigde zegels	aantal afgenomen zegels	aantal te weinig afgenomen zegels	gem. aantal leden, dat geen zegels afnam		aantal afgegeven W-zegels	gem. aantal leden, dat W-zegels afnam		gem. aantal leden bedoeld onder D. en F. tezamen	
					abso- luut	in pct.		abso- luut	in pct.	abso- luut	in pct.
1929	58.499	3.041.948	2.868.863	173.085	3.329	5.69	99.517	1.914	3.27	5.243	8.96
1930	66.535	3.459.820	3.238.480	221.340	4.258	6.41	125.419	2.412	3.62	6.670	10.03
1931	76.177	3.961.204	3.711.851	249.353	4.799	6.30	252.191	4.850	6.37	9.649	12.67
1932	80.257	4.173.364	3.949.824	223.540	4.302	5.36	502.036	9.654	12.04	13.956	17.40
1933	88.502	4.602.104	4.201.446	400.658	7.708	8.71	636.012	12.173	13.75	19.881	22.46
1934	87.272	4.538.144	4.149.173	388.971	7.480	8.57	616.197	11.850	13.58	19.330	22.15
1935	86.208	4.482.816	4.147.509	335.307	6.448	7.48	366.022	7.039	8.17	13.487	15.62
1936	88.453	4.599.556	4.335.281	264.275	5.082	5.74	386.281	7.428	8.40	12.510	14.14

Bij de tabellen van de zegel-afname

Toen enige jaren geleden de gevolgen van de lange duur en de hevigheid van de economische crisis, zich o.a. ook begonnen af te tekenen in de verminderde opbrengst aan contributie, hebben wij ons meer gedetailleerd met de verschijnselen van die gevolgen beziggehouden.

Zij waren drieërlei:

1. was er een duidelijk waarneembare verschuiving naar de lagere contributieklassen waar te nemen (zie tabel A);
2. was er een onrustbarende vermeerdering van het aantal der uitgegeven W-zegels te constateren (zie tabel B);
3. was er een nog-onrustbarende vergroting aan te wijzen in het aantal leden, dat, gemiddeld over een heel jaar gerekend, helemaal geen zegels afnam (zie tabel B).

't Was, als men de cijfers van 1933 waarneemt wel duidelijk, dat hier sanerende maatregelen nodig waren. De sanering moest evenwel met veel beleid en dus met enige geleidelijkheid worden aangevat, omdat nu eenmaal voornamelijk de crisis oorzaak van de ontwrichte toestand was.

Wij hebben allereerst tegen het veel te ruime gebruik van de W-zegel de strijd aangebonden. Deze zegel toch was bestemd voor de leden, die geen inkomsten hebben en niet voor de leden, die wel werkloos zijn, maar die een uitkering ontvangen, die vaak niet lager is, dan wat de slechtstbetaalde groepen aan loon ontvangen als zij werk hebben. Om de overgang naar een meer normaal gebruik van de W-zegel te vergemakkelijken is op voorstel van het Partijbestuur besloten tot het invoeren van een 3-cents zegel.

Het tot nu toe bereikte resultaat is, zoals uit de cijfers van staat B blijkt, niet onbevredigend. Voldoende is het nog niet, vooral niet nu de verbetering in 1936 tot staan blijkt te zijn gekomen.

Geringer is het resultaat van de drang, die er is uitgeoefend op de afdelingsbesturen om toch te zorgen, dat alle leden geregeld hun zegel plakken. Toch zal ook dat spoedig heel veel moeten verbeteren en 1936 bewijst dat dit mogelijk is. De werkzaamheden van partijgenoot Wiersum in zijn nieuwe functie zullen, naar wij stellig verwachten, hierop aanstonds een verdere grote en gunstige invloed uitoefenen.

Geheel machteloos staan wij tegenover het verschijnsel, dat het aantal leden, dat in beide hogere contributieklassen bijdraagt, steeds geringer wordt. Nog ernstiger zijn voor de Partij de financiële gevolgen van de ineenschrompeling van de vroegere „normaal-contributieklassen” van 10 cts. per week. (Men zie de cijfers in tabel A). In 1935 en 1936, toen de Partij in deze beide jaren tezamen toch gemiddeld ruim 87000 leden telde, was de totaal-opbrengst aan contributie voor de Partijkas minder dan in 1929 toen de Partij nog slechts 58.500 leden telde. Gemiddeld ontvangt de Partij thans *ruim een halve gulden per jaar minder per lid* dan in 1929.

Ware dit verlies van ruim f 40.000 per jaar niet voor een deel goedge maakt door velerlei „extra bijdragen”, die de partijgenoten in de laatste jaren hebben geofferd, dan zou de Partij haar verantwoordelijke taak in deze ernstige crisistijd, niet hebben kunnen vervullen op de wijze en in de mate als waarin dit tot nu toe het geval is geweest.

Jaarverslag van de Bond van Sociaal-Democratische Vrouwenclubs over het jaar 1936

Planpropaganda

Het spreekt van zelf, dat het werk van onze Bond en van de aangesloten clubs in het afgelopen jaar erop gericht was de gedachten en plannen, neergelegd in ons Plan van de Arbeid, bij de Nederlandse vrouwen ingang te doen vinden. In ons vorige jaarverslag konden wij reeds melding maken van de 138 vergaderingen ter gelegenheid van de Vrouwendag gehouden, welke vergaderingen geheel in dienst stonden van de Planpropaganda; spoedig daarop, in de eerste maanden van dit verslagjaar werd door de clubs de schriftelijke propaganda voor het Plan gevoerd met een geschriftje „De Vrouw en het Plan” door de C.P.C. ter beschikking gesteld. Dit geschriftje werd in 85.000 exemplaren in ons land verspreid. Op demonstratieve wijze werd door de vrouwen de aandacht op het Plan van de Arbeid gevestigd toen op Zondag 15 Maart te Arnhem de tweeduizend vrouwen, die de jaarvergadering hadden bezocht, demonstreerden onder de leuze „Het Plan van de Arbeid wijst ons de weg”. Ter gelegenheid van de grote Plan-meetings in September verscheen „De Proletarische Vrouw” in een speciale editie; de inhoud was geheel gewijd aan het Plan. Deze Plankrant kwam niet alleen in handen van de abonné's van „De Proletarische Vrouw”, er werden bovendien 13.000 nummers door de clubs aan buitenstaanders verkocht. Bij het beschouwen van de werkzaamheden, die door de vrouwen voor de Planpropaganda worden verricht, houde men voorts in het oog, dat naast dit speciaal georganiseerde werk, de vrouwen haar aandeel nemen in de plaatselijke acties der P.P.C.'s, en plaatselijk ook een groot aandeel hebben in de verkoop van „Vrijheid, Arbeid, Brood”.

Inventaris-onderzoek

Niet alleen aan de propaganda voor het Plan, ook aan de verdere uitwerking van het Plan zelf konden de vrouwen haar medewerking verlenen. Onze Bond ontving n.l. van het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. de uitnodiging medewerking te willen verlenen aan een onderzoek naar de toestanden in de arbeidersgezinnen, voorzover betreft de aanwezige voorraad kleding, dekking, linnengoed en huisraad. Dit zogenaamde inventaris-onderzoek heeft ten doel enerzijds te komen tot een overzicht van de toestand, zoals die thans in de gezinnen der werkenden en niet-werkenden bestaat, anderzijds om uit de verkregen gegevens omtrent hetgeen er in de gezinnen aan noodzakelijke gebruiksvoorwerpen ontbreekt, conclusies te kunnen trekken omtrent de te verwachten opleving in de verschillende bedrijfstakken, zodra door de uitvoering van het grote-werken-plan, de koopkracht der bevolking zal worden verhoogd.

Voor de leiding van dit onderzoek werd door het Wetenschappelijk Bureau een commissie ingesteld, waarin o.a. zitting hadden de Bondssecretaresse en de partijgenoten D. de Jong en A. v. d. Goes van Naters—v. d. Plaats. Deze commissie stelde een vragenlijst op, welke lijst in de maanden September en October door de vrouwenclubs bij haar leden en andere gezinnen tot onze beweging behorende werden uitgezet. Door de commissie was vooraf bepaald in welke plaatsen van ons land het onderzoek zou worden gehouden. Daarbij was er op gelet, dat zowel uit

de grote steden, uit de provincieplaatsen, als uit de plattelandsdistricten gegevens zouden worden verkregen.

Aan 102 clubs werd een verzoek tot medewerking gedaan, deze medewerking werd door de clubs met grote bereidwilligheid verleend. Om-trent de bedoeling van het onderzoek waren de clubs vooraf ingelicht, doordat ter gelegenheid van de jaarvergadering door Ir. H. Vos voor de afgevaardigden over het te houden onderzoek een inleiding was gehouden.

Door de 102 clubs, die tot medewerking aan het onderzoek waren uitgenodigd, werden ruim vier duizend lijsten uitgezet, de lijsten werden nadien door speciaal daartoe aangewezen partijgenoten in de gezinnen opgehaald.

Het is een bekend feit, dat bij een enquête steeds slechts een betrekkelijk klein gedeelte van de uitgezette lijsten terug wordt ontvangen. Onze clubs hebben op die regel een prachtige uitzondering weten te maken; van de 4296 lijsten, die waren uitgezet, werden er 3814 terug ontvangen, d.i. ruim 88 %. Enkele gewesten bereikten een nog hoger percentage, zo bijvoorbeeld Noord-Holland Noord 98 %, Drente 97 %, Zuid-Holland 97 % en Limburg 96 %.

Het zo goed slagen van de gehouden enquête is zeker toe te schrijven aan de uitstekende zorg, die door de clubs en vooral door de partijgenoten, die met het ophalen der lijsten waren belast, aan dit werk werd besteed. Intussen zien wij in het goed slagen der enquête ook een bewijs hoezeer de vrouwen bereid zijn haar medewerking aan het Plan van de Arbeid te verlenen, ook al worden zij daardoor genoodzaakt vele ongewone vragen te beantwoorden en pijnlijke toestanden bloot te leggen.

Een enkele blik op de ingevulde lijsten is reeds voldoende om te zien hoe noodzakelijk het was dat een dergelijke enquête werd gehouden. De lijsten zoals ze daar liggen geven een aangrijpend beeld van de ellende, die er in de gezinnen der werklozen wordt geleden en vormen een treffende aanklacht tegen de aanpassingspolitiek der huidige regering.

„De Proletarische Vrouw" en propaganda-geschriftjes

Naast het werk voor het Plan werd door de clubs op het gebied der algemene propaganda weer een flink stuk werk verricht. In de eerste plaats werd door de clubs meegewerkt aan de instandhouding van het aantal abonné's op „De Proletarische Vrouw", een opgave die steeds moeilijker wordt, gezien de financiële nood, waarin zoveel arbeidersgezinnen verkeren en waardoor de vrouw wordt gedwongen ook op noodzakelijke uitgaven als haar eigen krant, te bezuinigen. Dank zij de actie in de October-Maand gevoerd, kon weer een mooi aantal nieuwe abonné's worden ingeschreven, waardoor de teruggang in de loop van het jaar geleden weer grotendeels werd goedge maakt. Bij het werken met „De Proletarische Vrouw" worden de clubs bijgestaan door de propagandiste M. Kist, die met veel ijver haar nieuwe taak heeft aangevat.

Op de jaarvergadering vonden uitvoerige discussies plaats over de vraag of de naam van ons blad voor de tegenwoordige tijd nog wel geschikt is te achten, gezien de verschillende bevolkingsgroepen, waaronder onze propaganda wordt gevoerd. De overweging dat het bezwaarlijk is een blad dat reeds 30 jaar onder een bepaalde naam heeft bestaan en onder die naam bij de bevolking ingang heeft gevonden,

van naam te doen veranderen en daarbij de moeilijkheid een andere en ook betere naam te vinden, deden tenslotte besluiten de naam „De Proletarische Vrouw” te handhaven. Wel werd gevolg gegeven aan de wens der jaarvergadering het uiterlijk van het blad te verbeteren. De medewerking hiertoe door de Arbeiderspers verleend, werd door de Bond zeer op prijs gesteld.

Door de Bond werden dit jaar drie propagandageschriftjes uitgegeven, n.l. „Geluk, dat veroverd werd” geschreven door C. Pothuis—Smit, een Kerstbrochure „De donkere dagen voor Kerstmis” door M. Kaas—Albarda en „Het vreedzame wapen” door M. Wibaut—B. v. B., welk laatste geschriftje op de Wapenstilstandsdag werd uitgegeven en op die dag door 177 clubs werd verkocht.

Tegen St. Nicolaas verscheen een raambiljet, de moeders waarschuwend tegen het kopen van oorlogsspeelgoed.

Van de uitgegeven geschriftjes werden verkocht:

„Geluk, dat veroverd werd”	30.974	exemplaren
„Het vreedzame wapen”	39.100	„
„De donkere dagen voor Kerstmis” ...	40.160	„
	<hr/>	
	110.234	exemplaren

Hierbij worde bovendien rekening gehouden met het Plangeschriftje „De Vrouw en het Plan”, dat in 85.000 exemplaren verscheen en grotendeels door de vrouwenclubs werd verkocht.

Vrouwendag

In de maand November werd onder de leuze: „Vrouwen wij roepen u, strijdt met ons sociaal-democraten voor vrede en vrijheid tegen slaafsheid en fascisme” de Vrouwendag gehouden. Zoals steeds namen vele clubs aan de Vrouwendag deel; 144 clubs belegden een vergadering, 30 clubs werkten voor de Vrouwendag samen met de club in een naburige grotere plaats, zodat in totaal 174 clubs de Vrouwendag vierden. De vergaderingen, waar bijna steeds een vrouw als spreekster optrad, telden tesamen pl.m. 24.000 bezoeksters.

Ter opluistering van de Vrouwendag gaf de Bond uit een spreekkoor „De kinderen roepen” geschreven door Margot Vos en een samenspraak „Buurpraatje” van Joh. Kuiper.

Jaarvergadering

Op 14 en 15 Maart kwamen de clubs te Arnhem in Jaarvergadering bijeen. Het was een goed bezochte vergadering, waar 179 clubs en commissies te samen door 315 afgevaardigden waren vertegenwoordigd. Bovendien gaven 28 partijafdelingen door het zenden van een of meer afgevaardigden van haar belangstelling blijk. Het Partijbestuur was vertegenwoordigd door de partijgenoten K. Vorrink en S. R. de Miranda.

Dit jaar misten wij op onze jaarvergadering de gast, die van den beginne af steeds de jaarvergaderingen van de Bond heeft meegemaakt, Dr. F. M. Wibaut. De ziekte, die een einde zou maken aan zijn zo rijke leven, maakte het hem reeds onmogelijk onze vergadering te bezoeken.

In Wibaut heeft onze Bond een oprecht vriend verloren. In de moeilijke

begin-periode, toen de vrouwenorganisatie telkens vechten moest voor haar bestaan, vond zij in Wibaut haar krachtige verdediger, die de bedoeling der vrouwen begreep. Als weinigen doorzag hij de ontwikkelingsgang, die de vrouw moet doormaken, komend tot eigen zelfbestaan en daardoor tot het socialisme en dan door het socialisme weer komend tot steeds rijkere ontplooiing van haar persoonlijkheid. Aan zijn doodbaar werd hem door onze voorzitter de dank der vrouwen gebracht voor de steun, die hij haar steeds heeft verleend.

De jaarvergadering was behalve door de afgevaardigden door vele belangstellenden bezocht, in het bijzonder op de tweede dag toen de grote zaal van Muis Sacrum geheel met afgevaardigden en belangstellenden was gevuld. In deze bijeenkomst werden inleidingen gehouden door pge. A. E. J. de Vries—Bruins over „Vrouwenarbeid en vrouwenrecht” en door Ir. H. Vos over „De Vrouw en de verdere uitwerking van het Plan van de Arbeid”. Na afloop der vergadering had de demonstratie plaats, die hierboven reeds werd genoemd.

Organisatie

Door de jaarvergadering werden de zittende Hoofdbestuurleden herkozen, het Hoofdbestuur was dit jaar dus samengesteld als volgt: A. E. J. de Vries—Bruins, voorzitter, E. Ribbius Peletier, secretaresse, I. Vorrink—Bergmeijer en M. Wibaut—B. v. B. leden van het Dagelijks Bestuur; A. J. Aarsen—Jansen, A. v. d. Goes van Naters— v. d. Plaats, A. C. Ploeg—Ploeg, A. Secrève—Bregman en H. Straalman—Kremer.

De Bond was dit jaar in de Partijraad vertegenwoordigd door H. Straalman—Kremer en I. Vorrink—Bergmeijer.

Het aantal clubs bedroeg aan het einde van dit verslagjaar 206, het aantal commissies 19. Dit jaar werd door de Federatie Rotterdam een vrouwenpropagandacommissie gevormd, die aansluiting zocht bij de Bond en na goedkeuring van haar reglement door het Bondsbestuur als lid van de Bond werd toegelaten. Wij hopen, dat het nauwere contact op deze wijze met de Rotterdamse partijgenoten verkregen, aan de socialistische propaganda onder de vrouwen ten goede moge komen.

Kadervorming

Steeds doet zich bij ons werk de behoefte gevoelen aan voldoende kader, aan partijgenoten, die in grote of kleine plaatsen bestuursfuncties kunnen vervullen, aan leidsters van het ontwikkelingswerk in de stad en op het platteland, aan spreeksters voor onze vergaderingen. Derhalve behoort de kadervorming tot de belangrijke werkzaamheden van onze Bond. Voor de scholing van bestuursleden werden dit jaar op „De Born” drie scholingsweken georganiseerd, deze weken hadden te samen 59 deelnemers. De deelnemers kwamen zowel uit de grotere plaatsen als uit de plattelandclubs. De scholingsweken zijn gewijd aan besprekingen omtrent het werk der clubs en dat der afzonderlijke bestuursleden, en bovenal aan praktische oefeningen in het vervullen van een bestuursfunctie. Het verheugt ons in de praktijk van het clubwerk dikwijls de resultaten van de scholingsweken te kunnen opmerken. Reeds 119 clubs zagen in de loop der laatste jaren een of meer harer bestuursleden aan een scholingsweek deelnemen.

Twee weken waren op „De Born” bestemd voor de leesclubleidsters, deze weken werden te samen door 41 partijgenoten bezocht. Ook bij

deze studieweken staat de practijk geheel op de voorgrond en krijgen de deelnemers gelegenheid zich practisch te oefenen in het leiden van een leesclub. Met een groep cursisten, die reeds twee maal een leesclubleidsterscursus hadden gevolgd werd bestudeerd het boek van prof. C. Mennicke „Sociale Psychologie”.

Tiele Wibautfonds

Het Tiele Wibautfonds is voor ons ontwikkelingswerk een onmisbare instelling geworden, want het opent voor velen, die dat anders niet zouden kunnen doen, de mogelijkheid aan het ontwikkelingswerk op „De Born” deel te nemen.

Ten behoeve van de kleinere clubs bestond ook dit jaar weer de regeling waarbij zij in staat werden gesteld voor slechts f 5.— (reis-kosten inbegrepen) een harer bestuursleden aan een scholingsweek te doen deelnemen. Aan 40 clubs kon ingevolge deze regeling een plaats op een scholingsweek worden toegekend. Bovendien werden ook andere clubs, die niet onder deze regeling vielen, maar toch niet in staat waren de volle deelnemingskosten te betalen, uit het Fonds geholpen. Ook aan een aantal leesclubleidsters werd uit het Fonds een tegemoet-koming in de kosten gegeven.

Bovendien werd aan een aantal clubs de gelegenheid geboden een partijgenote uit een werkloos gezin een algemene bijeenkomst op „De Born” te doen meemaken.

Deze herfst werd weer ter gelegenheid van de Vrouwendag de jaarlijkse inzameling voor het Fonds gehouden, er werd gewerkt met bonboekjes en boekenleggers. De inzameling bracht dit jaar op f 636.37, iets minder dan verleden jaar. Daar ook in de toekomst de steun uit het Fonds voor het ontwikkelingswerk van onze Bond onontbeerlijk zal zijn, bevelen wij het Tiele Wibautfonds in aller belangstelling aan.

Uitleendienst en „Mededelingen”

In een groot aantal clubs worden naast de huishoudelijke vergaderingen leesclubs georganiseerd. De stof, die op de leesclubs wordt behandeld loopt zeer uiteen, soms heeft de leesclub ten doel vrouwen die juist partijgenote zijn geworden in te leiden in onze beweging, soms is het een groep partijgenoten, die samen komt om de actuele politieke vraagstukken te bespreken, een andermaal wordt de leesclub gegeven in de vorm van een werkclub, die ten doel heeft de deelnemers tot zelfwerkzaamheid te scholen. Aan het eind van dit verslagjaar waren op het Bondssecretariaat een kleine 200 leesclubs bekend, die te samen ongeveer 2000 deelnemers telden.

De uitleendienst die zoveel mogelijk aan de zeer uiteenlopende behoeften van de leesclubs tracht tegemoet te komen, kon dit jaar aan 136 aanvragen voldoen.

De „Mededelingen” verschijnend van 1 October tot 1 April hielpen mede de leidsters van geschikte stof voor haar leesclub te voorzien. Er bestaat bij de clubs voor de „Mededelingen” veel belangstelling, de clubs ontvangen elk een gratis exemplaar, daarnaast hebben zich 740 partijgenoten op het blad geabonneerd.

Zomerbijeenkomsten

Behalve de reeds vermelde vijf weken, bestemd voor scholing en studie

werden op „De Born” georganiseerd 11 algemene bijeenkomsten, een vacantieweek voor werkende vrouwen en meisjes, twee bijeenkomsten voor echtparen, een Planweek, een leer- en werkkamp voor werkloze meisjes en 19 ééndaagse bijeenkomsten. In totaal werd door 468 partijgenoten deelgenomen aan een bijeenkomst van drie dagen of langer, door 136 aan een bijeenkomst van twee dagen, 890 partijgenoten brachten één dag op „De Born” door. In totaal werd „De Born” bezocht door 1494 personen.

Van de gehouden bijeenkomsten willen wij in het bijzonder vermelden de week, die gewijd was aan een bespreking van het Plan van de Arbeid en waartoe vrouwen uit werkloze gezinnen werden uitgenodigd. Bij loting was uitgemaakt door welke clubs deelnemers voor deze week konden worden aangewezen. De besprekingen in deze week gehouden hebben de deelnemers weer opnieuw doordrongen van de waarheid, dat het Plan van de Arbeid een uitweg aanwijst uit de ellende, waarin zoveel gezinnen thans verkeren.

Dat wij deze Planweek konden organiseren danken wij aan een mooie gift ons door de N.V. De Centrale Arbeiders Verzekerings- en Deposito Bank geschonken.

Voorts verdient afzonderlijke vermelding het leer- en werkkamp voor werkloze meisjes, omdat het de eerste keer was, dat een dergelijk kamp door onze Bond werd georganiseerd. Bovendien was in het algemeen het organiseren van een dergelijk meisjeskamp voor onze beweging iets nieuws. Wel bestond er reeds voor werkloze meisjes de gelegenheid deel te nemen aan kampen, doch het betrof hier dan kampen, die ook, en meestal hoofdzakelijk, door jongens werden bezocht en waar dus niet de belangen en de behoeften van het meisje voorop konden staan. Het gehouden kamp heeft ons gesterkt in de overtuiging dat het werkloze meisje in de gelegenheid moet worden gesteld kampen te bezoeken, die wat opzet, werkwijze en te behandelen stof betreft, tegemoetkomen aan haar eigen behoefte en speciaal gericht zijn op haar belangstelling.

Er bleek voor het kamp een zeer grote belangstelling te bestaan, zodat het Bondsbestuur besloot in 1937 zo mogelijk twee kampen te houden.

Voor het gehouden kamp werd ons door de regering een subsidie toegekend.

Samenwerking met andere organisaties

De Bond werkte ook dit jaar samen met andere verenigingen in het „Comité tot verdediging van de vrijheid van arbeid voor de vrouw”. Door dit comité werd geageerd tegen het voor-ontwerp Slingenberg tot beperking van de arbeid van vrouwen en meisjes. In de speciale commissie die aan de Hoge Raad van Arbeid advies moest uitbrengen over dit voor-ontwerp was onze Bond vertegenwoordigd door zijn voorzitter, die daar met kracht het voor-ontwerp heeft bestreden. Achteraf heeft de minister van Sociale Zaken, die voor zijn voor-ontwerp in de Hoge Raad van Arbeid geen meerderheid had kunnen vinden, besloten van het indienen van een desbetreffend wetsontwerp af te zien. Intussen moet daarin niet worden gezien een erkenning van de vrijheid van arbeid voor de vrouw, integendeel er schijnen nieuwe maatregelen tot beperking van de vrouwenarbeid in overweging te zijn. Waakzaamheid blijft dus hier geboden.

Door den minister van Sociale Zaken werd de Bond uitgenodigd

zitting te nemen in een algemeen Comité tot het organiseren van neutrale internaten voor opleiding tot dienstbode. Deze uitnodiging werd door de Bond afgewezen in een gemotiveerd schrijven, waarbij als voornaamste bezwaren werden aangegeven het gevaar dat na het beëindigen der zeer kostbare cursussen morele of financiële dwang op de meisjes zal worden uitgeoefend ten einde haar ertoe te brengen een betrekking te aanvaarden en de omstandigheid dat voor de plaatsing van de meisjes, waarvoor speciale ambtenaressen werkzaam zijn, geen algemene normen zijn gesteld waaraan de arbeidsvoorwaarden moeten voldoen. Op die gronden meende de Bond geen verantwoording voor de spoedopleiding en de daarop volgende plaatsing der meisjes op zich te kunnen nemen.

Met de V.A.R.A. werd in het afgelopen jaar geregeld samen gewerkt. In de eerste 5 maanden van het jaar beschikte de Bond over een kwartier zendtijd per week ter bespreking van de onderwerpen op politiek en maatschappelijk gebied. Met ingang van 1 Juni werd door de V.A.R.A. uitbreiding aan de uitzending voor vrouwen gegeven, niet alleen wat betreft de zendtijd, die tot een halfuur werd verlengd, maar ook wat betreft de onderwerpen, die voor behandeling in aanmerking zouden komen. Thans worden behalve onderwerpen liggend op maatschappelijk gebied ook onderwerpen van paedagogische en huishoudelijke aard behandeld. Voor besprekingen van politieke aard wordt tegenwoordig door de Radio-Contrôle-Commissie zeer weinig ruimte gelaten, zodat het geven van politieke voorlichting in het vrouwen-halfuur bijkans onmogelijk is geworden.

Vrouwencomité S.A.I.

Het Vrouwen Comité vergaderde op 27 en 28 Augustus in de Arbeiders Hogeschool te Uccle bij Brussel. Aan deze vergadering ging vooraf een internationale vrouwenstudieweek, waarin gesproken werd over de grote problemen, waarvoor de socialistische beweging in deze tijd komt te staan. Er namen afgevaardigden uit 10 landen aan de conferentie deel, voor ons land waren tegenwoordig C. Pothuis—Smit en de Bonds-secretaresse.

In de vergadering van het Vrouwen Comité werd meer in het bijzonder gesproken over de socialistische propaganda onder de vrouwen en over de strijd, die de vrouwen in alle landen hebben te voeren tegen de machten, die haar willen terugdringen uit de maatschappelijke positie, die zij zich wist te veroveren. Voorts besloot het Internationaal Vrouwen Comité tot de instelling van een internationale week, een week waarin bij al het werk door de vrouwenorganisaties der aangesloten landen verricht, de gedachte der internationale saamhorigheid op de voorgrond zal worden gesteld. Ongetwijfeld zullen ook de clubs in ons land gaarne aan het welslagen van dit plan willen meewerken. Als internationale week werd aangewezen de week, waarin valt de 21ste Maart, het begin der lente.

Ons land is in het Vrouwen Comité vertegenwoordigd door de Bonds-secretaresse, die in de afgelopen periode zitting had in het presidium. Daar dit echter geen vaste zetel is, doch een die bij toerbeurt door verschillende landen wordt bezet, trad onze vertegenwoordigster af en werd door een Zweedse afgevaardigde vervangen.

Na de beschouwingen over de werkzaamheden, die in het afgelopen

jaar verricht zijn, denken wij aan het belangrijke jaar, dat voor ons ligt en waarin de verkiezingen weer voor vier jaar over het lot van ons volk zullen beschikken. De vrouwen zullen niet aarzelen ook haar aandeel te leveren in de strijd van onze beweging voor de doorvoering van het Plan van de Arbeid en voor de verdediging en de versterking der Democratie.

E. RIBBIUS PELETIER,
Secretaresse.

VERLIES- EN WINSTREKENING S.D.V.C. PER 31 DECEMBER 1936.

VERLIES:

1. Algemene Propaganda	f 80.—
2. Vergaderingen H.B. en D.B. „	182.90
3. Uitleendienst	57.22
4. Jaarvergadering	1009.95
5. Kosten studieweken	443.24
6. Subsidie gewesten	471.95
7. Contributies	10.—
8. Vertegenwoordiging	33.65
9. Diversen	82.67
Voordelig saldo 1936	263.67
	<u>f 2635.25</u>

WINST:

1. Geschriftjes	f 26.29
2. Subsidies	2604.46
3. Ceupon obligatie	4.50
	<u>f 2635.25</u>

TOELICHTING VERLIES- EN WINSTREKENING.

VERLIES:

- Post 1. Kosten toneelstukje, Octoberactie enz.
 Post 2. Reis- en verblijfkosten voor vergaderingen leden H.B. en D.B.
 Post 3. Kosten aanschaffen boeken en brochures.
 Post 4. Kosten Jaarvergadering bestaan uit:

Zaalhuur	f 211.52
Kosten Demonstratie	199.50
Beschrijvingsbrief en ander drukwerk ...	129.72
Toeslag reiskosten afgevaardigden	354.46
Onkosten voorbereiding, logiescommissie, H.B.-leden, genodigden en personeel	219.97
	<u>f 1115.17</u>
Kaartverkoop	105.22
	<u>f 1009.95</u>

- Post 5. Toeslag reiskosten scholings- en studieweken.
 Post 6. Subsidies voor gewestelijk werk.
 Post 7. Contributie Internationaal Archief voor de Vrouwenbeweging.
 Post 8. Vertegenwoordiging bij verschillende gelegenheden.
 Post 9. Uitgaven van verschillende aard.

WINST:

Post 1. Ontvangsten geschriftjes	f 1467.01
Voorraad	50 —
	<u>f 1517.01</u>
Uitgaven	1490.72
	<u>f 26.29</u>
Post 2. Subsidie S.D.A.P.	f 2250.—
„ i.z. toeslag reiskosten Jaarver- gadering	354.46
Totaal	<u>f 2604.46</u>

- Post 3. Interest obligatie Excelsior.

BALANS S.D.V.C. PER 31 DECEMBER 1936.

BEZITTINGEN:		SCHULDEN:	
1. Kassa	f 452.88	1. Tiele Wibautfonds	f 2767.—
2. Postchèque- en Girodienst	„ 1978.34	2. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacantiehuizen	„ 3263.51
3. Effecten	„ 1080.—	3. Nog te betalen posten	„ 666.64
4. Vorderingen	„ 2.16	4. Voordelig saldo per	
5. Geschriftjes	„ 50.—	1 Jan. '36	f 920.33
6. Rijkspostspaarbank (T. W.-fonds)	„ 1951.11	Bij: voordelig saldo	
7. Rijkspostspaarbank („De Born")	„ 2362.16	1936	„ 263.67
8. Nog te vorderen voor coupon	„ 4.50		„ 1184.—
	<u>f 7881.15</u>		<u>f 7881.15</u>

TOELICHTING BALANSPOSTEN.

BEZITTINGEN:

- Post 1.* In kas per 31 December 1936.
- Post 2.* Ons te goed bij de Postchèque- en Girodienst per 31 December 1936.
- Post 3.* Een obligatie Coöp. Excelsior te Leeuwarden en 2 stukjes à f 500.— 4% Nederland 1933.
- Post 4.* Nog te vorderen van enkele clubs.
- Post 5.* Voorraad reglementen enz.
- Post 6 en 7.* Ons te goed bij de Rijkspostspaarbank per 31 December 1936.
- Post 8.* Nog te vorderen voor coupon obligatie Coöp. Excelsior.

SCHULDEN:

- Post 1.* Tiele Wibautfonds:
Saldo 1 Januari 1936	f 2719.73
Interest Spaarbank	f 58.52
„ Effecten	„ 39.80
Giften 1936	f 777.78
Af: kosten bladwijzers en bonboekjes	„ 132.58
	<u>„ 645.20</u>
	„ 743.52
	<u>f 3463.25</u>
- Tegemoetkoming aan verschillende partijgenoten om aan het werk op „De Born" deel te nemen ... „ 696.25
- Blijft f 2767.—
- Post 2.* In kas i.z. Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacantiehuizen.
- Post 3.* Nog te betalen:
N.V. „De Arbeiderspers"	f 357.51
Nog te betalen steun buitenlandse partijgenoten ...	„ 48.13
„ „ „ onkosten H.B. en D.B.	„ 11.—
Diverse gewesten	„ 250.—
	<u>f 666.64</u>
- Post 4.* Behoeft geen omschrijving.

BEGROTING 1937 S.D.V.C.

INKOMSTEN:

Subsidie S.D.A.P.	f 2250.—
Extra inzake reiskosten afge- vaardigden Jaarvergadering ..	400.—
	<hr/>
	<u>f 2650.—</u>

UITGAVEN:

Algemene propaganda inclusief subsidie gewesten	f 700.—
Geschriftjes	100.—
Vergaderingen H.B. en D.B. ...	250.—
Uitleendienst	50.—
Jaarvergadering	1050.—
Studieweken (reistoelag)	350.—
Vertegenwoordiging	50.—
Diverse onkosten en onvoor- ziene uitgaven	100.—
	<hr/>
	<u>f 2650.—</u>

**Stichting tot het oprichten en/of exploiteren van vacantiehuisen,
gevestigd te Amsterdam**

BALANS PER 31 DECEMBER 1936.

BEZITTINGEN:

S.D.V.C.	f 3263.51
Inventaris	2336.38
	<hr/>
	<u>f 5599.89</u>

SCHULDEN:

Nog te betalen posten	f 175.20
Voordelig saldo 1 Jan.	
1936	f 5166.82
Bij: voordelig saldo	
1936	257.87
	<hr/>
	5424.69
	<u>f 5599.89</u>

VERLIES- EN WINSTREKENING PER 31 DECEMBER 1936.

VERLIES:

Onkosten leiding en spreeksters	f 196.68
Huur (inclusief electriciteit) ...	1163.—
Personeelkosten	716.—
Voeding	2018.12
Wasgoed	162.17
Onderhoud inventaris	76.58
Algemene onkosten	203.42
Afschrijving inventaris	778.80
Voordelig saldo 1936	257.87
	<hr/>
	<u>f 5572.64</u>

WINST:

Deelnemersgelden	f 4717.30
Prentbriefkaarten	203.65
Giften en subsidies	651.69
	<hr/>
	<u>f 5572.64</u>

Verklaring Contrôle-Commissie

Ondergetekenden verklaren de boeken en bescheiden van de Bond van Soc.-Dem. Vrouwenclubs gecontroleerd en in orde bevonden te hebben.

J. W. HANSEN—BUIJS.

W. J. KALSBEK—BERKHOUT.

A. M. VAN OOGEN—RAAPIS.

Amsterdam, 28 Januari 1937.

Verslag van de Soc.-Dem. Tweede Kamerfractie (11 Februari 1936 – 26 Januari 1937)

De samenstelling der fractie onderging dit jaar geen verandering.

Mr. J. E. W. Duijs, ofschoon geen lid meer van de Partij, bleef de zetel bezetten, die hij als haar candidaat verwierf.

Vliegen werd weder derde voorzitter der Kamer.

Het bureau der fractie bleef ongewijzigd: Albarda, voorzitter; Vliegen, 2e voorzitter; IJzerman, secretaris; Drees, 2e secretaris.

Tot vertegenwoordigers van de fractie werden weder aangewezen:

- a. in de Algemene Raad v. d. Sluis, v. d. Waerden, v. Zadelhoff en IJzerman (plaatsvervanger);
- b. in de Partijraad v. Braambeek en v. d. Sluis; Cramer en v. d. Waerden (plaatsvervangers).

Overzicht der werkzaamheden van 11 Februari 1936 tot het einde van het zittingsjaar 1935/1936

Wijziging van de Comptabiliteitswet 1927.

Van den Tempel bestreed dit voorstel, dat neerkwam op een verzwakking van de betekenis der Algemene Rekenkamer als onafhankelijk college.

Het werd verworpen met 43 tegen 31 stemmen. (11 Febr.)

Defensiefonds.

Albarda erkende, dat het veldwinnen van fascisme en nationaal-socialisme in Europa grote veranderingen brengt in de stand van het militaire vraagstuk, ook voor Nederland. Nationale ontwapening heeft thans geen kans van slagen, zolang niet eerst de weg der internationale ontwapening wordt betreden, en zou zelfs het gevaar kunnen vergroten. Van een bewapeningswedstrijd is echter geen heil te verwachten. Een klein land kan zich ook niet zelfstandig handhaven tegenover een grote mogendheid. Mogelijk is alleen het systeem der collectieve veiligheid, dat versterkt moet worden. Daartoe zou ook Nederland desnoods offers moeten brengen. Zolang een weermacht wordt gehandhaafd zal zij overigens technisch op de hoogte van de tijd moeten zijn. Daartoe kunnen nieuwe technische voorzieningen nodig zijn. Onder de tegenwoordige economische en financiële omstandigheden zal men daarbij echter moeten blijven binnen de grenzen van het tegenwoordige defensiebudget en de uitgaven ook niet moeten camoufleren door ze te verdelen over een langer tijdvak dan met het oog op de aard der uitgaven gerechtvaardigd is. Aan deze eisen voldoet dit ontwerp niet. De fractie kan er zich dan ook niet mee verenigen. (12 Febr.)

Bij de repliek stond Albarda mr. Duijs te woord, die een felle aanval op de partij had gedaan. Met een aantal voorbeelden van wat mr. Duijs vroeger had gezegd, toonde Albarda aan hoe weinig waarde aan zijn beweringen van thans was te hechten. (13 Febr.)

Houding der Regering tegenover de gemeente Rotterdam.

Bij een hierop betrekking hebbende interpellatie-Schalker oefenden Donker en Drees kritiek op het beleid van de Regering tegenover Rotterdam, zowel ten aanzien van de op de begroting geeïste bezuiniging als ten opzichte van de bedreiging met inhouding van kasgeld, waarbij zij er op wezen, dat Rotterdam meer uit het Werkloosheidssubsidiefonds behoorde te ontvangen. (18 Febr.)

Surinaamse begroting voor 1936.

IJzerman wees op het voortduren van de ongunstige economische en financiële toestand van Suriname. Hij drong aan op meer activiteit van de Regering tot vergroting van de welvaart van Suriname. Zij onderzoeke de mogelijkheid om de natuurlijke rijkdommen te exploiteren en Paramaribo tot een belangrijk station voor de internationale luchtvaart te maken. Hij critiseerde het naïeve en gevaarlijke plan tot kolonisatie van Nederlandse werklozen in de binnenlanden van Suriname en drong aan op krachtiger optreden tegen de N.S.B.-propaganda. (18 Febr.)

Mevr. De Vries—Bruins betoogde, dat te weinig wordt gedaan ter bestrijding

van chronische volksziekten als tuberculose en lepra en ter verbetering van de woningtoestanden.

Cramer pleitte voor uitzending van een ervaren irrigatie-ingenieur. (19 Febr.)

Indische begroting voor 1936.

Cramer sprak de hoop uit, dat de Regering bij de keuze van een nieuwen gouverneur-generaal gelukkiger zou zijn dan vijf jaar geleden. Hij critiqueerde de tegenover de Volksraad aangenomen houding en het niet benoemen van een sociaal-democraat in de Volksraad. Hij schetste de zorgelijke toestand van een groot deel der bevolking, de ondervoeding, de slechte gezondheidstoestand, de toeneming der criminaliteit, mede als gevolg van de tot het uiterste doorgevoerde bezuinigingen, en drong aan op een meer constructieve welvaartspolitiek in Indië in de geest van het Plan van de Arbeid. Bij de contingentering zal meer met de belangen der inheemse bevolking rekening moeten worden gehouden. Ter versterking van de financiën is verhoging van de vennootschapsbelasting en de heffing van uitvoerrechten op verschillende koloniale producten wenselijk. Hij wees op de onredelijke beperkingen, opgelegd aan de inheemse beweging, en de slaphed tegenover de N.S.B., en drong tenslotte aan op herziening van de Indische staatsregeling in de richting van staatkundige autonomie. (20 Febr.)

K. ter Laan besprak de salarisverlagingen voor de Indische ambtenaren, die veel te ver zijn gegaan en waarschuwde tegen de wijze, waarop men door een z.g.n. regionale regeling met veel te grote ressorten de salarissen van vele inheemse ambtenaren verder wil verminderen. (21 Febr.)

Replicerende handhaafde Cramer zijn critiek en betoogde hij nader de noodzakelijkheid van financiële hulp van Nederland aan Indië. (26 Febr.)

Bij de afd. Justitie klaagde Cramer over de sterke inkrimping der arbeidsinspectie, het vrijwel ontbreken van sociale wetgeving en het gemis aan werklozenzorg, terwijl hij ernstig waarschuwde tegen plannen tot invoering van poenale sanctie voor Nieuw-Guinea.

De afd. Financiën gaf hem aanleiding op verlaging van de zoutprijzen aan te dringen. (27 Febr.)

Bij Binnenlands Bestuur waarschuwde Cramer ernstig tegen de reclame, die de N.S.B. in Nederland onder de werklozen maakt voor kolonisatie in Nieuw-Guinea.

K. ter Laan critiqueerde bij Onderwijs de verlaging der onderwijsuitgaven in enkele jaren van 60 tot 30 miljoen, waardoor aan het peil van het onderwijs ernstige schade is toegebracht, en verklaarde zich, namens de fractie, tegen de goedkeuring van deze afdeling.

Bij Volksgezondheid wees mevr. De Vries—Bruins op de stijging van het sterftecijfer. Zij besprak voorts het grote aantal blinden en de noodzakelijkheid van krachtige bestrijding o.a. van malaria, pest en tuberculose. (28 Febr.)

Het onbevredigende antwoord van minister Colijn gaf haar aanleiding om te verklaren, dat onze fractie tegen deze afdeling zou stemmen. Het ontwerp werd met 56 tegen 23 stemmen aangenomen.

Cramer waarschuwde bij Verkeer en Waterstaat tegen de voorgenomen fusie van de tinbedrijven op Banka en Billiton.

De afd. Oorlog en Marine deden hem wijzen op de tegenstelling tussen de drastische bezuinigingen op onderwijs en volksgezondheid en deze defensiebegroting, die niet is verlaagd. Overigens eist de billijkheid tegenover Indonesië, dat Nederland een deel draagt van de kosten, niet alleen van de vloot, maar ook van het leger.

De fractie stemde tegen deze afdelingen, die met 38 tegen 19 stemmen werden aangenomen. (3 Maart.)

Motie-Boon inzake een bijzondere regeling voor salarissen van ambtenaren en onderwijzers, die in communiteit leven (in hoofdzaak kloosterlingen-onderwijzers).

Drees verklaarde, dat onze fractie voor de motie zou stemmen. Niet uit anti-papistische overwegingen, maar omdat het billijk is, nu eenmaal in de loonregeling met behoefte-elementen als al of niet gehuwd zijn, kindertal e.d. rekening wordt gehouden, ook de in de motie bedoelde factor daarin te betrekken. (3 Maart.)

Nadat de motie was gewijzigd, zodat gevraagd werd behandeling van de kwestie in het georganiseerd overleg, werd zij op 5 Maart zonder stemming aangenomen.

Interpellatie-De Visser inzake verlaging van de werklozensteun.

Kuipers waarschuwde ernstig tegen beknibbeling op de steunverlening en tegen afschaffing of wijziging van de huurbijslag. Hij deed een dringend beroep op de Regering om ook voor 1936 f 2.000.000 beschikbaar te stellen voor extra-verstrekkin-

gen aan kleding, schoeisel enz. Tenslotte drong hij er op aan in de werkverschaffingen een behoorlijk loon te betalen en kwam hij op tegen uitvoering van normaal werk in werkverschaffing. (5 Maart.)

Begroting van het Landbouwcrisisfonds voor 1936.

Van der Sluis constateerde, dat de toestand van de landbouw ondanks de regeringsmaatregelen nog steeds slecht is. Een krachtige en evenwichtige leiding is nodig, maar in drie jaar tijds treedt nu de vijfde Minister van Landbouw op. Verhoging van de landbouwprijzen zou ten aanzien van verschillende producten redelijk zijn, maar bij de grote algemene verarming dreigt dan weer verdere vermindering van het verbruik. Bovendien zou de opbrengst voor een groot deel naar het grondkapitaal gaan. Er is grote behoefte aan een nieuwe Pachtwet. De Regering is te aarzelend opgetreden bij het verlagen der vaste lasten. Nodig is verder ordening, zowel bij de productie als bij de afzet, en verhoging van de koopkracht. Het Plan van de Arbeid wijst de weg.

Hiemstra wees er op, dat de steun aan de landbouw dikwijls wordt voorgesteld als veel hoger dan hij werkelijk is. Hij bestreed het door Landbouw en Maatschappij aanbevolen stelsel. Veehouderij, varkenshouderij, tuinbouw en pluimveehouderij zouden achterstaan bij de graanbouw en zouden geheel afhankelijk worden van de graanrechten, terwijl het ruilverkeer te zeer zou worden belemmerd.

Hij had gaarne gezien, dat de Minister in plaats van de richtprijs van de tarwe te verlagen, had bepaald, dat een deel van de prijs aan de landarbeiders ten goede moest komen. Voorts bepleitte hij verbindendverklaring van de loonbepalingen der collectieve contracten in plaats van verplichte arbitrage en drong hij er aan de gesteunde landbouwers te verplichten een bepaald aantal arbeiders op een bepaalde oppervlakte in dienst te houden. Hij critiseerde het weifelende beleid bij de melksteunbepaling.

J. ter Laan vroeg aandacht voor het vraagstuk der volksvoeding, waarmede het slecht gesteld is en drong aan op goedkope verstrekking van melk, vis en goedkope groenten. (6 Maart.)

Bij de replieken drong Hiemstra nogmaals aan op betere bescherming van de lonen, waarbij v. d. Sluis zich aansloot met een betoog, dat de vermindering van de richtprijsverlaging der tarwe dient te drukken op de pachten en niet op de lonen.

Hiemstra drong bij de afd. *Melk en Zuivel* aan op inperking van de verliesgevende export van boter naar Engeland en op verstrekking van melk op grote schaal in het binnenland.

Kupers besprak de belangen van de consumenten, meer in het bijzonder van margarine. De boterprijs is gedaald, de prijs van margarine sterk gestegen. De bevolking kan het niet langer betalen en gaat zelf margarine maken. Het is niet goed de margarine-industrie te knauwen. Hij drong aan op verstrekking van goedkoop rundvlees aan de werklozen.

v. d. Heide besprak de grieven van melkslijters te Emmen. (11 Maart.)

Bij de afd. *Groenten-, Fruit- en Sierteelt* betoogde Hiemstra, dat de tuinbouw, ondanks verhoging van het steunbedrag tot 12 miljoen, nog onvoldoende geholpen wordt. De prijzen zullen hoger moeten worden, waartegenover zal moeten staan uitbreiding van de verstrekking van goedkope groenten aan werklozen. Verder is bezuiniging op de distributie nodig. De tegemoetkoming aan de door misoogst getroffen is onvoldoende. De vaste lasten moeten in het bijzonder voor de tuinders sterk worden verlicht.

De afd. *Visserij* gaf D'rop aanleiding te informeren naar de voornemens van den Minister tot steunverlening aan sommige groepen vissers en naar het saneringsplan voor IJmuiden, terwijl hij verder besprak de contingering voor garnalen, de maatregelen voor de haringvisserij en de centralisatie van de oesterverkoop.

Bij de afd. *Pluimveehouderij* betoogde v. d. Sluis, dat dit bedrijf veel schade ondervindt van de heffingen op granen en andere regeringsmaatregelen. (12 Maart.)

Vliegen verklaarde op 13 Maart, waarom de fractie haar stem niet gaf aan een motie. De Visser betreffende restitutie aan pluimveehouders van door hen betaalde graanrechten. De fractie heeft grote bezwaren tegen de druk van deze heffingen op de pluimveehouderij, maar acht de motie, zoals zij luidt, onuitvoerbaar.

De motie werd met 81 tegen 4 stemmen verworpen. (13 Maart.)

Hogere benzinebelasting voor versnelde bruggenbouw.

Van Braambeek verklaarde er mee in te stemmen, dat van tolheffing is afgezien. De fractie zal zich bij de verhoging van de benzinebelasting neerleggen, al gaat het minder om versnelde bouw dan om het voorkomen van vertraging. Het is

echter de vraag of de Regering de opbrengst niet te hoog schat, nu het aantal motorrijtuigen reeds afneemt, terwijl het ook niet geheel billijk is, dat de belasting zal drukken ook op hen, die van de bruggen nooit profiteren. (12 Maart.)

Afwijzing van een interpellatie.

Vliegen verklaarde in te stemmen met een voorstel van den Kamervoorzitter om niet toe te staan een interpellatie-De Visser over de politieke spanningen in Europa. Hij achtte het voor Regering en Kamer onmogelijk reeds een positief oordeel uit te spreken, maar drong er op aan, dat de Regering voeling zou houden met de Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken. (13 Maart.)

Herziening van de Regeringsreglementen voor Suriname en Curaçao.

IJzerman constateerde, dat de betekenis der herziening niet in overeenstemming is met de lange duur van de voorbereiding. Een behoorlijk vertegenwoordigend lichaam voor Curaçao wordt niet tot stand gebracht. Inzake Suriname wordt zelfs een stap achteruitgezet. Ook de invoering van de korte en lange conflictenregeling is teleurstellend.

Bij de artikelen van het reglement inzake Suriname, verdedigde IJzerman enige amendementen, strekkende om te schrappen de bepaling, dat de gouverneur moet rekening houden met 'sKonings aanwijzingen, om het vertegenwoordigend lichaam geheel te doen kiezen door de kiezers, om de mogelijkheid te openen het actieve vrouwenkiesrecht in te voeren, om een ruimer mannenkiesrecht te geven om passief vrouwenkiesrecht in te voeren en om het mogelijk te maken, dat aan de leden van de Koloniale Staten een schadeloosstelling wordt toegekend.

Het amendement inzake het passief vrouwenkiesrecht werd ingetrokken ten gunste van een dergelijk amendement van mevr. Bakker—Nort, dat aangenomen werd. Alle overige amendementen werden verworpen. Ook overeenkomstige amendementen op het reglement voor Curaçao werden niet aangenomen.

Onder de wapenen houden van dienstplichtigen.

Vliegen stelde mondelinge vragen omtrent het langer onder de wapenen houden van dienstplichtigen zonder indiening van een voorstel van wet tot bekrachtiging daarvan door de Staten-Generaal en omtrent het doen van een mededeling over deze maatregel enkel door de radio in plaats van allereerst in de Staten-Generaal. Hij wees in zijn vragen en in zijn repliek op art 1 van de Dienstplichtwet, dat het in dienst houden van dienstplichtigen gelijkstelt aan het oproepen van dienstplichtigen, waarvoor volgens art. 187 der Grondwet bekrachtiging bij de wet nodig is. (13 Maart.)

Wijziging van het Wetboek van Strafrecht ter betere bescherming van minderjarigen.

v. d. Heide kon een deel van de voorstellen waarderen, maar had tegen andere delen bezwaren. Met strafmaatregelen is geen verhoging van het zedelijk bewustzijn te verkrijgen. Verschillende bepalingen zijn ook zeer rekbaar.

Bij de artikelsgewijze behandeling bestreed Donker een amendement-Goseling, dat echter werd aangenomen.

Het wetsontwerp werd tenslotte zonder stemming aangenomen.

Verlaging van de bezoldiging van de Raad van State, de Algemene Rekenkamer en de rechterlijke macht.

J. ter Laan verklaarde, dat de fractie deze salarissen niet te hoog achtte, maar daarvoor geen uitzondering wilde maken op de algemene verlaging met 5% die de Regering voor de overige ambtenaren pas weer heeft doorgezet.

Intussen ging de fractie mee met een amendement-Goseling, ook door Drees ondertekend, dat de terugwerkende kracht schrapt (1 April).

In de vergadering der Kamer van 20 April werd de overleden voorzitter Ruys de Beerenbrouck herdacht, dien ook onze fractie als een bekwam en onpartijdig voorzitter waardeerde.

Op 7 Mei nam Mr. Aalberse zijn plaats in.

In de vergadering van 5 Mei bepleitte K. ter Laan, naar aanleiding van een adres, een betere regeling van de steun aan *mobilisatieslachtoffers*, terwijl Drees de conclusie verdedigde van het rapport van een commissie uit de Kamer inzake *pensioenrechten* van een ontslagen ambtenaar. Dit laatste punt werd later nogmaals besproken waarbij mevr. De Vries—Bruins het betoog van Drees steunde.

IJzerman besprak een voorstel inzake de *Vaartuigendienst in Suriname*, waarbij hij kritiek oefende op het niet raadplegen van de Koloniale Staten.

Industriefinanciering.

Bij het voorstel tot oprichting van een N.V. voor Industriefinanciering herinnerde v. d. Tempel er aan hoe hij reeds in 1930 de oprichting van een centrale industriebank had bepleit. De Regering wilde er echter niet aan. Minister Colijn sprak nog veel later van een „stroppenbank”. Thans komt minister Gelissen er mee, maar veel kostbare tijd is verloren gegaan. Sterker industrialisatie is volstrekt nodig, maar de Regering staat nog veel te aarzelend er tegenover. Spr. zou wat de leiding betreft, de voorkeur hebben gegeven aan een grote zelfstandigheid van het instituut, dat gehouden moest worden buiten de departementale sfeer. Vertegenwoordigers der arbeidersbeweging wil men blijkbaar buiten de raad van bestuur houden. Intussen zal onze fractie toch aan de aanneming van het ontwerp meewerken. (5 Mei.)

Wijziging Pensioenwet.

Thijssen bepleitte nog enkele andere wijzigingen dan door de Regering werden voorgesteld.

Tijdelijke maatregelen betreffende de mechanisatie in de sigarenindustrie.

v. d. Waerden erkende, dat met het oog op de abnormale omstandigheden in deze industrie moet worden ingegrepen, al ontkende hij, dat de machine de hoofdschuldige van de moeilijkheden zou zijn. Remmen van mechanisatie kan nodig zijn, ook volgens het Plan van de Arbeid, maar men richte zich niet tegen mechanisatie en rationalisatie in het algemeen. De machine is in vele opzichten ook voor de arbeiders een zegen geweest. De antisociale werking van al te snelle mechanisatie moet worden beperkt door de werkgevers te verplichten tot het toekennen van wachtgeld aan de overbodig gemaakte arbeiders (26 Mei.)

Een amendement-v. d. Waerden om bij de uitvoering der wet de bedrijfsraad als adviescollege in te schakelen, werd met 70 tegen 11 stemmen aangenomen. Een amendement-v. d. Waerden om de sigaren van vier cent en minder van de werking der wet uit te zonderen werd, na onaannemelijkverklaring door minister Gelissen, met 49 tegen 31 stemmen verworpen.

Daarentegen werd met 43 tegen 36 stemmen aangenomen een amendement-Van der Putt (r.k.) om voor de toepassing van de wet uit te gaan van de toestand, niet op 15 Mei 1935, maar op 26 Mei 1936. Onze fractie stemde tegen.

De wet werd tenslotte zonder stemming aangenomen.

Wijziging Ongevallenwet.

Drop besprak de vraag of reizigers altijd zullen vallen onder Ziektewet en Ongevallenwet en behandelde de dagloon-berekening, ook in verband met art. 6 der Ziektewet. (27 Mei)

Afwijzing van een interpellatie.

In verband met een verzoek van den communist Schalker om te mogen interpellieren over de gang van zaken bij de glasfabriek te Leerdam, verklaarde Albarda het niet eens te zijn met de opvatting van den voorzitter, dat slechts kan worden geïnterpelleerd als de Regering heeft beslist, maar wel met de mening, dat het niet wenselijk is te interpellieren nu nog onderhandeld wordt. (17 Mei)

Voorzieningen omtrent weerkorpsen.

Albarda verklaarde met het ontwerp in te stemmen. Het had veel eerder moeten worden ingediend. De W.A. van de N.S.B. heet thans te zijn opgeheven, maar uit een manifest blijkt weer van het bestaan van een afweerdienst. De W.A. was geheel op militaire leest geschoeid. De Regering make er een eind aan, als de W.A. onder andere naam blijft herleven. Op de toepassing van de rechterlijke macht is niet geheel te vertrouwen, gezien de wijze waarop het Uniformverbod is toegepast. Bonafide organisaties van ordecommissarissen dienen te worden toegelaten. Overigens worde de wet krachtig toegepast. In Nederland moet de politieke ontwikkeling bepaald worden door de geest en niet door de vuist.

Bij de artikelsgewijze behandeling beval Vliegen aan ook de burgerwachten in het oog te houden. Verder besprak hij nog nader de organiserende taak van ordecommissarissen b.v. bij een optocht, die niet moet worden belemmerd.

Het wetsontwerp werd zonder stemming aangenomen, onder aantekening dat de communisten en Sneeyliet tegen waren. (28 Mei.)

Verlaging van vaste lasten.

Op 3 Juni kwamen na langdurige voorbereiding in behandeling twee wetsontwerpen: Bijzondere maatregelen t.a.v. lopende landbouwhypotheek- en pachtovereenkomsten; Bijzondere maatregelen ter verkrijging van verlaging van sommige vaste lasten en van huren.

Drees wees er op, dat het vraagstuk der vaste lasten het hart van het crisisbeleid raakt. Tot nog toe is een zeer eenzijdige deflatiepolitiek gevoerd, waarbij lonen, bedrijfsopbrengsten, steun omlaag zijn gegaan, maar schuldverplichtingen onverminderd zijn blijven drukken en de huren vooral van arbeiderswoningen bijna niet zijn gedaald. Eindelijk zou daaraan nu iets worden gedaan, maar de Regering heeft haar oorspronkelijke voorstel om b.v. de huren algemeen te verlagen met 20 pct. sinds 1931 alweer teruggenomen. Als dit niet hersteld wordt is het ontwerp een bouwval geworden. Ook overigens wordt het vaste lastenprobleem niet door algemene maatregelen over de gehele linie aangegrepen. Aan het bedrijfsleven wordt geen verlichting gebracht, hoewel minister Gelissen, kort voor hij in het kabinet zitting nam, verklaarde, dat er moest komen of „herwaardering van alle waarden” of devaluatie. De soc.-dem. zullen trachten door amendering te komen tot algemene huurverlaging, lagere hypotheekrente, meer waarborgen voor de gemeenten, welke inkomsten de Regering wil verminderen zonder voldoende compensatie. Dan kan het ontwerp een althans enigszins aannemelijke verbetering betekenen.

Van der Sluis besprak in het bijzonder het ontwerp inzake landbouwhypotheek en pachten. Met het voorstel tot verlenging van de crisispachtwet betuigde hij instemming, al is daarnaast een nieuwe pachtwet nodig. De hypotheekboeren worden echter onvoldoende geholpen. De hoofdbezwaren zijn, dat zij zich slechts tot de rechter kunnen wenden als zij met executie bedreigd worden, dat de voorwaarden, waaraan moet worden voldaan, de weg open laten tot willekeur en onredelijke afwijzing, en dat de steun zich beperkt tot een tijdelijke verlaging van de rente, terwijl de hoofdsommen onaangetast blijven. (3 Juni).

Bij de replieken constateerde Drees, dat de Regering tegenover het amendement inzake een algemene huurverlaging een tegemoetkomende houding aannam. Intussen is uit de debatten op te maken, dat de meerderheid der Kamer de beide ontwerpen wil afstemmen, zonder dat het tot een behandeling van de pogingen tot verbetering komt, en dat de Regering daarin zal berusten. Dan staat de mislukking der Regeringspolitiek t.a.v. de „aanpassing” vast, zonder dat daaruit de consequenties worden getrokken. Speciaal de R.K. hebben geen vertrouwen in het Regeringsbeleid, maar bevorderen ook geen andere oplossing. Zo blijft het crisisbeleid onsamenvattend en zonder uitzicht.

Inderdaad werd van beide ontwerpen art. 1 verworpen met 55 tegen 37 stemmen, waarna op verzoek der Regering de verdere behandeling werd geschorst. De soc.-dem. fractie stemde vóór, om te doen uitkomen, dat zij was voor verlaging van hypotheekrente en huren, en omdat gepoogd moest worden bij de artikelen verbeteringen aan te brengen. (9 Juni.)

Op 30 Juni steunde IJzerman een verzoek van den heer Goseling om het ontwerp tot heffing van een reisbelasting niet op de agenda te plaatsen.

Wijziging van de Indische begroting voor 1936.

Cramer besprak nogmaals de zonderlinge figuur, die is ontstaan door de schenking van f5 miljoen door de oliemaatschappijen ten einde een heffing op de aardolie te ontgaan. Die bijdrage schijnt voor 1937 nog tot 3½ miljoen te zullen worden teruggebracht. Hij drong alsnog aan op een extraheffing op de aardolie.

Bestuurshervorming in Indonesië.

Cramer stond in beginsel niet onsympathiek tegenover bestuurshervorming, maar had toch ernstige bezwaren tegen *deze* plannen, waarbij bezuiniging al te zeer op de voorgrond staat, terwijl een ambtelijke decentralisatie wordt bevorderd, zonder de staatkundige decentralisatie, die daaraan behoort vooraf te gaan. Met de aanstelling van gouverneurs moet worden gewacht tot de bestuurshervorming verder is voorbereid. (30 Juni.)

Bij de replieken op 1 Juli handhaafde Cramer zijn standpunt. Een o.a. door Cramer mede-ondertekend amendement-Joekes in deze geest werd tenslotte ingetrokken, na een toezegging van minister Colijn, dat hij overeenkomstig de bedoeling der voorstellers zou behandelen.

v. Zadelhoff verdedigde op 1 Juli de conclusie van het rapport ener commissie betreffende een gewezen onderwijzer, wiens wachtgeld geëindigd was.

Wijziging van de wet op Nederlanderschap en Ingezetenschap.

Donker verdedigde hierbij een subamendement betreffende het Nederlanderschap van een kind van een Nederlandse vrouw en een vreemdeling zonder of van onbekende nationaliteit. Het subamendement werd verworpen. (2 Juli.)

Overeenkomst tussen het Rijk en Amsterdam betreffende de Paleis—Raadhuiskwestie.

v. d. Tempel betuigde zijn instemming met de voorgestelde regeling.

Verlenging van de regeling inzake het Werkloosheidssubsidiefonds.

Drees betoogde, dat de werking van dit fonds niet aan gerechtvaardigde verlengens heeft voldaan. De Rijksbijdrage is te gering, zodat op de gemeenten de zware lasten blijven drukken, terwijl zij bovendien te veel van subjectieve bijdragen afhankelijk zijn. De bijdrage aan Rotterdam voor verlaging van de haventarieven had op andere wijze moeten worden gefinancierd. De uitkeringen aan kleine zelfstandigen zouden onder het fonds moeten worden gebracht.

Een door Drees voorgesteld, ook door twee katholieken ondertekend, amendement om een commissie van advies voor de uitvoering van de wet in te stellen, werd, enigszins gewijzigd, door de Regering overgenomen. (2 Juli.)

Girowet.

v. d. Tempel was van oordeel, dat het ontwerp getuigde van te grote zucht naar centralisatie en de gemeentelijke diensten dreigde te verstikken. Het belang van de Rijksdienst is niet te vereenzelvigen met het algemeen belang, dat ook door een uitgebreid plaatselijk giroverkeer kan worden gediend. In de voorgestelde vorm zou het ontwerp voor de soc.-dem. onaannemelijk zijn.

Intussen werden verschillende amendementen door den minister overgenomen of door de Kamer aangenomen. Ze werd het verbod van rentevergoeding vervangen door beperking van eventuele rentevergoeding tot 1%, terwijl bepaald werd, dat bestaande gemeentelijke diensten geen vergunning behoeven. De Kamer nam met 36 tegen 34 stemmen aan een amendement-v. d. Tempel om te schrappen de bepaling, dat de Regering aan de gemeentelijke diensten voorschriften kan geven betreffende de aard van hun werkzaamheid en handelingen en de heffing van rechten. De minister nam over een amendement-v. d. Tempel om een commissie van advies in te stellen.

Bij de artikelsgewijze behandeling had v. Braambeek, die een wettelijke regeling in beginsel wenselijk achtte, verklaard, dat voorstemmen hem gemakkelijker zou worden gemaakt, als het verbod van rentevergoeding werd geschrapt, ook voor de Rijksdienst, hetgeen inderdaad geschiedde.

Het gewijzigde wetsontwerp werd op 7 Juli zonder stemming aangenomen, onder aantekening dat de communisten tegen waren.

Credieten voor Werkfonds en Industriefinanciering.

Kupers constateerde, dat van de hooggespannen verwachtingen omtrent het Werkfonds niets terecht is gekomen. De bedragen, die verwerkt zijn of binnenkort verwerkt zullen worden, zijn gering. De gevraagde verhoging van het bedrag van f 60 miljoen is absoluut onvoldoende. Hij wees er op, dat nog vele grote werkobjecten zijn aan te wijzen. Daarbij critiseerde hij de afwijzing van een verzoek van de provincie Zuid-Holland om medewerking tot versnelde uitvoering van het provinciale wegenplan. Verder waarschuwde hij tegen uitvoering van normaal werk in werkverschaffing. (3 Juli.)

Drees besprak het organisatorische verloop van zaken bij het Werkfonds. De Regering heeft zich nooit scherp voor ogen gesteld wat zij wilde en hoe zij het wilde. De Raad van Bijstand en Advies is na de installatie nooit meer bijeengeroepen. Het bestuur werd door de Departementen voorbijgegaan. Van de door minister Colijn toegezegde arbeiderswoningbouw via het Werkfonds wilde Sociale Zaken niets weten. Grote bedragen zijn vastgelegd die pas over een reeks van jaren zullen worden uitgegeven, zodat te weinig overblijft voor wat nu zou kunnen gebeuren. Belangrijke werkverruiming zou zijn te verkrijgen door vervanging van krotten door goede goedkope woningen en door premies voor onderhoudswerken.

Verlenging van de contingentering van steenkolen.

Drop bepleitte betere grenscontrole op de invoer van cokes enz. zonder consent, besprak de positie van het mijnbedrijf, waar het aantal arbeiders in de laatste twee jaar verder is afgenomen, en vroeg publicatie van een uittreksel van het rapport-Verschuur. Hij critiseerde vervolgens het optreden der huisbrandcommissie dat gaat gelijken op een economische dictatuur. De coöperaties hebben geen voldoende plaats in de regeling. Regeringstoezicht is noodzakelijk.

Verhoging van het bedrag voor extra-verstrekingen aan werklozen.

Kupers was teleurgesteld over het feit, dat slechts f 500.000 verhoging wordt aangevraagd, waardoor minder extra steun zal worden gegeven dan in vorige jaren. Hij schetste het ontstellend tekort aan kleding, schoeisel, dekking, dat bij de werklozen bestaat, terwijl voor extraverstreking slechts f 8 per werkloze beschikbaar wordt gesteld. Hij diende de volgende motie in:

„De Kamer,

van oordeel, dat bij de omvangrijke en langdurige werkloosheid niet volstaan kan worden met de door de Regering voorgestelde extra bijdrage van f 500.000 in de kosten van verstreking van kleding, schoeisel, beddegoed e.d. aan ondersteunde en tewerkgestelde werklozen over 1936;

nodigt de Regering uit een belangrijke verhoging van deze post voor te stellen; en gaat over tot de orde van de dag.” (7 Juli)

Deze motie werd op 8 Juli verworpen met 53 tegen 19 stemmen.

Bepalingen tot het tegengaan van oververmoeidheid van bestuurders van motorrijtuigen (Rijttijdenwet).

v. Braambeek verheugde zich over de indiening van dit voorstel. Het had echter z.i. uit moeten gaan niet van den minister van Sociale Zaken, maar van den minister van Waterstaat, die over het gehele verkeer gaat.

Drop besprak de inhoud van het ontwerp. Hij vroeg of het toezicht, dat men wil opdragen aan een verkeersinspectie van tien man, wel voldoende zal zijn, betreurde het voornemen voorlopig de driewielers vrij te stellen en achtte de bepalingen t.a.v. de nachtarbeid van vrachtauto-chauffeurs en t.a.v. de particuliere chauffeurs en de autorijdende handelsreizigers niet voldoende duidelijk. Voor de laatste groepen hoede de minister zich voor al te krasse bepalingen, die de wet in discredit zouden brengen. De minister raadplege de organisaties van werkgevers en werknemers over het Rijttijdenbesluit, dat de eigenlijke regeling zal bevatten.

v. Braambeek bestreed een amendement-Rutgers van Rozenburg t.a.v. de „heerrijders” en een amendement-Vos om de algemene maatregel van bestuur, die de bijzonderheden zal regelen, voor 1 Januari 1939 door een volledige wettelijke regeling te vervangen.

Naturalisaties.

Drop waarschuwde er tegen, dat aanvragen worden afgewezen, alléén omdat Sociale Zaken ze niet in het belang van de Nederlandse arbeidsmarkt acht.

Wijziging Ambtenarenwet.

Drop maakte bezwaar tegen art. IX, betrekking hebbende op de regeling van het recht op beroep, en verdedigde een amendement op art. X om te bepalen, dat een administratief orgaan, dat als verweerder optreedt, verplicht is alle stukken over te leggen, welk amendement hij echter, na door den minister gedane toezeggingen, introk.

Wettelijke bepalingen omtrent handelsagenten en handelsreizigers.

Drop stemde in het algemeen met het ontwerp in, maar achtte een nadere regeling van het concurrentiebeding nodig.

Hij verdedigde een amendement om dwingend te bepalen, dat de handelsreiziger recht heeft op zijn provisie, zodra de overeenkomst tussen patroon en klant is tot stand gekomen. Na discussie trok hij het amendement echter in.

Bij een wijziging van de begroting van Economische Zaken voor 1935 critiseerde v. d. Heide de aanstelling van den vroegeren regeringscommissaris voor de melkveehouderij als raad-adviseur op een salaris van f 8000.

Interpellatie-De Visser over de IJmuider vissersstaking.

Drop stelde voorop, dat de vakbeweging slechts succesvol kan strijden, als er een stramme organisatie bestaat. De minister dient echter rekening te houden met het feit, dat de IJmuider rederijen van een bijzonder lastig slag zijn. Bij de pogingen om de plaatsen van stakers door anderen te doen innemen, had in aanmerking moeten worden genomen, dat de reders in normale omstandigheden nooit een beroep doen op de arbeidsbeurzen. Hij critiseerde het oproepen van werklozen, die langer dan twee jaar niet hebben gevaren en geen uitrusting meer hebben. Tenslotte drong hij aan op spoed met maatregelen tot sanering van het bedrijf. (8 Juli.)

Overzicht der werkzaamheden van het begin van het zittingsjaar 1936/1937 tot 26 Januari 1937

Vliegen werd opnieuw aangewezen als derde voorzitter van de Kamer. (15 Sept.)
Kupers vroeg verlof voor een *interpellatie inzake de wijzigingen, aangebracht in de steunverlening aan werklozen*. (15 Sept.)

Op 17 Sept. weigerde de Kamer, ondanks een verdediging van het verzoek door Albarda, met 49 tegen 27 stemmen het gevraagde verlof.

Depreciatie van de gulden.

In de nacht van 26 op 27 September vaardigde de Regering, in verband met de wijzigingen in de monetaire politiek van Frankrijk en Zwitserland, een gouduitvoerverbod uit. Daarmede werd prijsgegeven de handhaving van de goudwaarde van de gulden, die een hoofdpunt van het regeringsbeleid had gevormd.

In verband daarmede diende de Regering wetsontwerpen in tot bekrachtiging van dit *gouduitvoerverbod*, tot instelling van een *egalisatiefonds* en tot *het tegengaan van prijsopdrijving*. Op 29 September legde zij een korte verklaring af over de wijziging in de monetaire politiek.

Albarda vroeg gelegenheid tot spoedige discussie daarover, waarop de voorzitter de toezegging deed, dat deze gelegenheid de volgende dag zou worden gegeven.

De wetsontwerpen moesten overigens, wegens het spoedeisende karakter, onmiddellijk worden afgedaan.

Het *verbod van gouduitvoer* werd aangenomen zonder stemming, onder aantekening, dat de communisten en Sneevliet tegen waren.

De instelling van een *egalisatiefonds* werd zonder beraadslaging of stemming aangenomen.

Het ontwerp houdende *tijdelijke maatregelen tot het tegengaan van prijsopdrijving* werd aangenomen zonder stemming, onder aantekening dat de heer Vervoorn tegen was. (29 Sept.)

Bespreking van de regeringsverklaring inzake de gewijzigde monetaire politiek.

Albarda verklaarde, dat de soc.-dem. fractie, hoewel vroeger verdeeld over het vraagstuk der devaluatie, thans eenstemmig van oordeel was, dat na de val van de Franse frank de gulden niet op zijn oude peil was te handhaven. Onder de gewijzigde omstandigheden doen zich echter tal van nieuwe problemen voor. De Regering wil de gulden niet dadelijk op de nieuwe koers vastleggen. Dat is begrijpelijk, maar het zal toch wenselijk zijn de punten aan te geven, waarbinnen de schommelingen beperkt moeten blijven. Op de goudvoorraad van de Nederlandse Bank zal een belangrijk winst worden gemaakt, die ook naar het oordeel der Regering aan de schatkist toekomt. Is het echter niet wenselijk ook de winst op goud bij particulieren en in het algemeen de devaluatiewinsten te belasten?

De Regering heeft toegezegd de intrekking van de huurbijslag in nadere overweging te nemen. Zij trekke de maatregelen, waardoor de steunregeling ongunstiger is geworden, geheel in. Als de prijzen mochten stijgen, zullen steun- en loonsverhogingen onvermijdelijk kunnen worden. Op de loop der indexcijfers zal nauwkeurig acht moeten worden geslagen. De „herberekening” van pensioenen zal achterwege moeten blijven.

In Indië is de nood zo hoog gestegen, dat tegemoetkoming daar nog eerder nodig zal zijn dan in Nederland.

Door vermindering van heffingen en accijnzen zal prijsverhoging kunnen worden tegengegaan. Ook herziening van sommige landbouwcrisismaatregelen zal misschien mogelijk zijn, maar de landarbeiders met hun lage lonen mogen daarbij niet de dupe worden.

Spr. wees er op, dat wij staan voor een nieuw tijdperk voor ons economisch leven. De lucht is gezuiverd. Het optimisme gaat terugkeren. De Regering breke nu ook geheel met de deflatiepolitiek en kondige nu aan een snelle en krachtige politiek van wederopbouw, door de uitvoering van grote werken, door verbetering van onze handelsvloot en de technische uitrusting van nijverheid, landbouw en visserij, opdat het geloof in de toekomst terugkeert.

Aan het slot van de beraadslagingen, verklaarde Albarda waarom de fractie haar stem niet zou geven aan een motie-De Visser, gericht tegen de steunverlaging. De fractie heeft duidelijk uitgesproken, dat naar haar mening de steunverlaging ongedaan moet worden gemaakt. Na de door de Regering daaromtrent gedane toezeggingen kan het in stemming brengen van een motie, die om verschillende motieven toch verworpen wordt, slechts belemmeringen tegen een loyale uitvoering opwerpen. (30 Sept.)

Opsporing en ontginning van delfstoffen in Nieuw-Guinea.

Cramer erkende, dat de ontsluiting van Nieuw-Guinea van belang kan zijn, al wordt dat belang door sommigen schromelijk overdreven, maar opperde bezwaren tegen de uitgifte van al te grote uitgestrektheden en tegen de z.i. voor het Rijk ongunstige voorwaarden. Ook betreurde hij, dat de Regering aan enige door de Volksraad uitgesproken wensen niet was tegemoetgekomen. (20 Oct.)

Wijziging van de Indische begroting voor 1936.

Cramer wees er op, dat het bedrag, uitgetrokken voor steun aan de batiknijverheid, nodig is geworden, doordat contingenteringsmaatregelen zijn getroffen in het belang van de Nederlandse textielnijverheid. Hij stemde er daarom mee in, dat Nederland dit bedrag betaalt, maar was van oordeel, dat men met de steun te lang had gewacht en dat wellicht nog verhoging nodig zou blijken.

Nieuwe Vogelwet.

v. Zadelhoff uitte zijn waardering voor het goede, dat het ontwerp bevat, maar had er bezwaar tegen, dat de vangst van kooivogels gehandhaafd blijft.

De fractie stemde tegen art. 11, dat deze vangst toestaat en dat aangenomen werd met 42 tegen 29 stemmen.

v. Zadelhoff verdedigde een amendement om de raaptijd van kievitseieren met 14 dagen inplaats van met 4 dagen te verkorten, om te voorkomen dat het derde legsel verstoord wordt, welk amendement echter door Hiemstra bestreden werd. Een raaptijd tot 15 April achtte deze te kort. Met 21 April zou hij zich kunnen verenigen.

De minister verklaarde zich bereid de datum van 20 April in de wet op te nemen. Het in deze geest gewijzigde amendement-v. Zadelhoff werd daarna overgenomen. Het artikel werd zonder stemming aangenomen.

v. Zadelhoff verdedigde een amendement om te bepalen, dat het plaatsen en gebruiken van vallen, kooien, netten, strikken, lijfstokken enz. tot het in massa vangen of doden van vogels verboden is.

Het werd, na invoeging van „beschermd“ voor „vogels“ overgenomen. (20 Oct.)

Afwijzing van een interpellatie-Schalkers over de houding der Regering in verband met de burgeroorlog in Spanje.

Vliegen verklaarde mee te gaan met het voorstel van den voorzitter om de interpellatie niet toe te staan. Wel achtte hij het door den voorzitter gegeven motief niet klemmend, maar van een bespreking thans verwachtte hij geen nut. Het spreekt intussen vanzelf, dat de hele Kamer achter de wettige Regering zal staan. Dat de non-interventie gebrekkig wordt toegepast is bekend, maar de Nederlandse Regering kan daar toch niets aan doen. (21 Oct.)

Contingenteringen.

v. d. Waerden verklaarde, bij wetsontwerpen over verschillende contingenteringen, dat hij, in tegenstelling met den heer Kortenhorst, verzachting van het systeem van contingentering wenselijk achtte, en dat de Crisisinvoerwet contingentering alleen toeliet als middel tegen overmatige invoer en niet los daarvan als wapen voor actieve handelspolitiek.

Wijziging van de Schepenwet.

Drop opperde enige bezwaren ten aanzien van de regeling betreffende de Raad voor de Scheepvaart.

Reorganisatie van tramwegen.

v. Braambeek verklaarde in te stemmen met een voorstel omtrent de *Brabantse tramwegen* en met een voorstel t.a.v. tramwegen in *Drenthe en Overijssel*. In beide gevallen bepleitte hij de belangen van ontslagen personeel.

Op een voorstel inzake de *Zeeuws-Vlaamse Tramwegmaatschappij* had hij meer kritiek. Een goede organisatie van het streekverkeer werd hier z.i. niet verkregen, terwijl er misstanden bestaan ten opzichte van het salaris van den directeur en de vergoedingen voor commissarissen. Het lagere personeel wordt met de grootste willekeur behandeld.

Wetsontwerp betreffende het betrekken van electriciteit uit het buitenland.

Vliegen had geen bezwaar tegen het ontwerp, maar drong aan op soepele toepas-

sing, vooral tegenover een gemeente als Kerkrade, die een voordelig contract met een buitenlandse maatschappij heeft lopen. (21 Oct.)

Nieuwe regeling van de pacht.

v. d. Sluis herinnerde er aan hoe lang reeds gestreden is voor een betere pacht-regeling. Een ontwerp voor een nieuwe pachtwet, in 1930 door de Tweede Kamer aangenomen, werd door de Eerste Kamer verworpen. Moge de storm, die toen is opgestoken, de lucht wat gezuiverd hebben. Een goede pachtwet moet steunen op twee pijlers, de regeling van de pachtsom en die van de continuatie. Het ontwerp geeft niet alles wat spr. zou begeren, maar brengt toch een aanmerkelijke verbetering in de toestand. Hij besprak verder de regeling ten opzichte van het remissierecht en de vergoeding voor aangebrachte verbeteringen en verklaarde zich bereid met het ontwerp mee te gaan, als het niet wordt gedenatureerd. (22 Oct.)

Donker bestreed de opvatting van den heer De Geer, dat wijziging in een pacht-contract tegen de wil van een der partijen in een rechtsstaat niet geduld kan worden. Met tal van voorbeelden toonde hij aan hoe de contractsvrijheid in de loop der jaren geleidelijk is beperkt. (24 Oct.)

Hiemstra verdedigde een amendement om te schrappen de bepaling, dat een pachtvereenkomst bij wijze van proef voor ten hoogste een jaar kan worden aangegaan. (Aangenomen bij zitten en opstaan.)

Hij bestreed amendementen-Vervoorn—Ebels en -Truyen. Voorts verdedigde hij een amendement om een eventuele verlaging of verhoging van de pachtsom op grond van veranderde omstandigheden in werking te laten treden, niet twee jaar, maar één jaar nadat de vordering daartoe is ingediend. (27 Oct.)

Dit amendement werd op 28 Oct. zonder stemming aangenomen.

Hiemstra motiveerde waarom de fractie zou stemmen tegen een amendement-v. d. Heuvel op art. 25.

v. d. Sluis waarschuwde tegen een amendement-v. d. Heuvel, dat stukjes grond met een pachtprijs beneden f100 buiten de wet wilde laten.

Hiemstra bestreed een amendement-v. d. Heuvel betreffende de regeling van vergoeding voor aangebrachte verbeteringen.

Overgenomen werd een amendement-Hiemstra, dat den verpachter verplicht een vordering tot verhoging van de pachtprijs, die hij in bepaalde gevallen kan instellen, bij den rechter aanhangig te maken binnen zes maanden na het eindigen van het pachtjaar of pachtseizoen, waarover de pachtprijs verschuldigd is.

Hiemstra verdedigde een amendement om uit de bepaling, dat de pachter in geval van opzegging door den verpachter binnen een maand nietigheid van de opzegging kan vorderen, te schrappen de woorden „Indien hij door de opzegging ernstig in zijn belangen zou worden geschaad”. (Op 29 Oct. gewijzigd, maar bij zitten en opstaan verworpen.)

Hiemstra bestreed nog een amendement-Ebels en een subamendement-Louwes. (28 Oct.)

v. d. Sluis en Hiemstra verzetten zich ook nog tegen verschillende amendementen-v. d. Heuvel. (29 Oct.)

Wijziging van de wet op de Inkomstenbelasting en van de Successiewet.

IJzerman betuigde zijn instemming met de bepaling, dat de belasting-betaler, die behoeftige naaste familieleden steunt ook zonder wettelijke verplichting, de uitkeringen mag aftrekken. Hij achtte het echter niet billijk, dat kosten van studerende kinderen wel mogen worden afgetrokken als de student buitenshuis woont en niet als hij bij zijn ouders inwoont. (30 Oct.)

Initiatiefvoorstel K. ter Laan tot wijziging van de Leerplichtwet.

In dit ontwerp werd voorgesteld invoering van een verplichte leertijd van 8 jaar; verplicht stellen van het verstrekken van schoolvoeding en kleding; afschaffing van de landbouwverloven.

Na bestrijding van vele zijden maakte K. ter Laan op 30 Oct. een begin met een mondelinge verdediging, die hij echter pas op 24 Nov. kon voortzetten en beëindigen. Hij herinnerde aan de geschiedenis van de zaak, aan een voorstel van onze fractie reeds in 1911, wees op de wenselijkheid van langer onderwijs en op de economische betekenis daarvan, ontzenuwde de financiële bezwaren, stelde tegenover de betrekkelijk geringe kosten de te verkrijgen werkverruiming, en lichte toe waarom ook afschaffing van het landbouwverlof en het verplicht stellen van schoolvoeding en kleding nodig zijn.

Het wetsontwerp werd echter met 58 tegen 25 stemmen verworpen. (24 Nov.)

Algemene beschouwingen over de begroting

Albarda wees er op, dat de wijziging in de monetaire politiek tengevolge heeft, dat vele cijfers uit de millioenennota onzeker zijn geworden. Hij deed uitkomen, dat hij het de Regering niet kwalijk nam, dat zij de gulden nog niet weer heeft gestabiliseerd. Het zweven van de gulden brengt nadelen mee, maar grote nadelen hadden het gevoel kunnen zijn van vaststelling op een te hoog of een te laag niveau. De gulden mag echter niet te lang blijven zweven. Tot stabilisatie moet worden overgegaan, zodra zij mogelijk is.

De afgelopen periode overziende, constateerde hij, dat veel is verloren gegaan, dat voor ons volk van grote waarde was. Het kabinet-Colijn is niet aansprakelijk voor de crisis, maar door zijn beleid is ons economisch leven meer gehavend dan dat der meeste andere volkeren. Hij schetste de achteruitgang van in- en uitvoer en van de inkomens, en daarnaast de stijging der werkloosheid. Het kabinet stelde in 1933 vier punten voorop als zijn doeleinden: handhaving van het gezag tegenover ondermijnende invloeden; herstel van de ontreedde financiën; opheffing van het economisch leven uit zijn verval; krachtige bestrijding van de werkloosheid. Het kabinet heeft echter in zijn streven gefaald. Tengevolge van het mislukken van zijn economische politiek zijn ook de financiën van Rijk en gemeenten niet hersteld, terwijl uit het crisismoeras de verwildering van het volk, het extremisme, is blijven opkomen.

Thans zal in elk geval met de aanpassingspolitiek, o.a. met verdere loonsverlaging, moeten worden gebroken. Uitvoering van het Plan van de Arbeid is nodiger dan ooit. De omstandigheden voor de uitvoering van het crisisplan zijn zelfs veel gunstiger geworden. Het besef, dat ook industrialisatie en ordening nodig zijn, wordt eveneens algemener. Bij de verkiezingen moet worden beslist over de vraag ener constructieve welvaartspolitiek.

Spr. bestreed verder de gedachte van een herstel der oude coalitie, die vermoedelijk ook niet sterk genoeg zou blijken om een parlementair kabinet te vormen. Juist nu heeft het volk behoefte aan een sterke parlementaire regering, waarin het vertrouwen kan stellen. De keuze gaat niet tussen fascisme en communisme. De arbeidersbeweging is vervuld van liefde voor geestelijke vrijheid en democratie. Des te krenkender is het feit, dat nog steeds aan ambtenaren onder Defensie verboden is lid te zijn van S.D.A.P. en N.V.V.

Mogen de verkiezingen ons brengen een Kamer en een Regering, die door een krachtige constructieve politiek het economische leven zullen verheffen en die door beziezelende leiding de grote massa des volks verenigen zullen in de strijd voor de democratische staatsinstellingen en volksoorlogen. (10 Nov.)

Op 12 Nov. beantwoordde Drees een rede van mr. Duijs, waarin deze had medegedeeld waarom hij lid van de Kamer bleef, hoewel hij uit de S.D.A.P. was getreden en waarin hij tevens een aanval op de partij had gedaan.

Drees stelde in het licht hoe mr. Duijs aanvankelijk een houding aannam alsof hij trouw sociaal-democraat was gebleven, maar door enkele leiders werd weggedrongen, en hoe nu steeds duidelijker aan het licht trad, dat hij een vijand van de sociaal-democratie was geworden, die zeker niet een zetel behoorde te blijven bezetten, waarop hij was gekozen als sociaal-democraat. Hij toonde verder met een aantal citaten aan hoe vol tegenstrijdigheden de houding van mr. Duijs in de laatste jaren was geweest. Deze verwijt thans — ten onrechte — aan de S.D.A.P., dat zij uit panische schrik voor het fascisme de N.S.B. verboden wil zien. Hij was het echter zelf, die in Februari 1933 zeide:

„Er is maar één middel tegen deze bende en dat is, dat zij verboden wordt. Wij willen niet — en dat is ook in strijd met onze landsaard — dat de politieke strijd wordt overgebracht naar het terrein van de sluipmoord.”

Drees bestreed voorts de nieuwe regeling, door de Regering voorgesteld t.a.v. het Werkloosheidssubsidiefonds.

Bij de replieken verdedigde Albarda nog eens met nadruk onze politiek om de werklozen aan het werk te zetten en het bedrijfsleven te prikkelen. Bij de bespreking der politieke perspectieven wees hij elke samenwerking met de communisten af. Tegenover de voorstelling alsof het gezag bij uitstek veilig zou zijn bij de coalitiepartijen, wees hij op voorbeelden hoe in die kringen, b.v. thans van r.k. zijde, onder bepaalde omstandigheden het recht van opstand wordt verdedigd. Dat is thans zelfs geschied in de r.k. Officierenvereniging in het bijzijn van twee r.k. ministers! Christelijke politici blijken ook niet steeds democratische politici te zijn. Daarentegen is de democratie nergens sterker dan in Engeland en de Scandinavische landen, waar niet het geloof grondslag voor partijformatie is. Het kan nodig zijn ook hier met vereende krachten het grote goed der democratie te bewaren voor schande en ondergang. (17 Nov.)

Binnenlandse Zaken

Van Zadelhoff sprak twijfel uit of het wettige gezag bij de burgerwachten veilig is, daarbij er op wijzende hoe b.v. in de Haagse burgerwacht hulde is gebracht aan de Spaanse opstandelingen in het Alcazar. Hij besprak voorts het financieel beheer bij de Vrijwillige Landstorm, dat te wensen overlaat.

Drees constateerde, dat uit de steeds terugkerende debatten over de uitvoering der Zondagswet afdoende is gebleken, dat deze verouderde wet niet meer volledig kan worden toegepast. Een nieuwe regeling is dringend noodzakelijk.

Hij critiseerde het beleid, gevoerd ten opzichte van de burgemeesters van Ambt-Hardenberg en 's-Gravenzande, en het nog steeds niet benoemen van sociaal-democraten tot burgemeester, ook in plaatsen waar de gezindheid der bevolking daartoe aanleiding geeft. Hij drong aan op een mildere houding tegenover gemeenten, die in financiële moeilijkheden verkeren, en besprak de uitvoering van de wet op de luchtbescherming.

J. ter Laan bepleitte samenvoeging van kleine gemeenten. Hij besprak de ongunstige positie der talrijke arbeidscontracters en de te lange werktijden van verschillende groepen van het overheids personeel. Voorts oefende hij critiek op de toepassing van de artt. 125 en 126 van de Ambtenarenwet, o.a. tegenover Zutphen.

Drop drong aan op een herziening van de in vele gevallen wel zeer hoge binnenscheepvaartrechten. (17 Nov.)

K. ter Laan verdedigde zijn houding als burgemeester van Zaandam tegenover een verwijt van den heer Wendelaar (v.b.) in verband met de viering van de Koninginneverjaardag.

Bij de afd. *Krankzinnigenverpleging* besprak mevr. De Vries—Bruins de overlading der inspectie met werkzaamheden, de t.b.c.-bestrijding in de krankzinnigen-gestichten, en de wenselijkheid de gemeenten in de kosten der verpleging tegemoet te komen.

De afd. *Armwezen* gaf Drop aanleiding tot een bespreking van de belangen der werkloze Nederlanders in Duitsland, der kleine zelfstandigen, die steun behoeven, en der schippers, voor wie verwijzing naar de armenzorg nog bezwaarlijker is dan voor anderen. (19 Nov.)

Wijziging van het aan de Nederlandse Bank verleende octrooi.

v. d. Waerden noemde de inhoud van het ontwerp in hoge mate teleurstellend. Hij had tegen de voorgestelde wijzigingen geen bezwaar, maar verzette zich tegen de handhaving van de toestand, dat aan particuliere aandeelhouders de beslissende invloed wordt gegeven op een primaire gemeenschapstaak, de zorg voor een gezond geldwezen en de nationale credietvoorziening. De circulatiebank moet een gemeenschapsorgaan zijn. Ook versterkt toezicht op het particulier bankwezen is nodig. De centrale bank moet leiding kunnen geven bij het verstrekken van de nodige geldmiddelen voor een constructieve welvaartspolitiek. Door amendering is dit alles niet te bereiken. Daarom moet de octrooiverlening verkort worden, terwijl een staatscommissie moet worden ingesteld om de herziening voor te bereiden.

In de loop der debatten deed minister Oud de toezegging, dat een staatscommissie zou worden ingesteld, die de werking van het bankwezen, met inbegrip van de centrale circulatiebank, zou onderzoeken. In verband hiermede werd een motie-Teulings (r.k.) ingetrokken.

v. d. Waerden stelde bij amendement voor de termijn van vijf jaar, die bij opzegging van octrooi in acht zou moeten worden genomen — nadat het eerst al voor vijf jaar verlengd was — te schrappen. Teneinde aan bezwaren van r.k. zijde tegemoet te komen, veranderde hij dit later in een verkorting van de opzeggingstermijn van 5 tot 2 jaar.

Op verzoek van minister Oud, die met de Bankdirectie overleg wilde kunnen plegen, werd daarop de behandeling van art. 1 geschorst.

Een amendement-v. d. Waerden om van de 15 commissarissen 8 door de Kroon te laten benoemen, werd verworpen. (18 Nov.)

Na de schorsing trok v. d. Waerden op 8 Dec. zijn amendement op art. 1 in, nadat de minister „vijf jaren” had gewijzigd in „drie jaren”.

v. d. Waerden vroeg en verkreeg nog een nauwkeurige uiteenzetting van den minister omtrent hetgeen te zijner tijd zou worden voorgesteld in verband met de z.g. „goudwinst”, die als gevolg van de depreciatie van de gulden is te verwachten en die aan de schatkist moet ten goede komen.

Justitie

Donker drong aan op scherpere maatregelen tegen kwakzalvers. Hij critiseerde zwakheid, betoond b.v. tegenover de N.S.B., die blijkens de overval te Abcoude, het verstoren van vergaderingen te Utrecht en te 's Gravenhage, en het belemmeren van toneel- en filmvoorstellingen, door terreur de vrijheid van meningsuiting belemmert. De N.S.B. beroemt er zich reeds op, dat de regering, blijkens haar houding tegenover de Vrijdenkers-Radio-Omroep, voor dit optreden wijkt. Spr. behandelde verder het verloop van de z.g. Haagse zedenzaak, waarbij z.l. door de politie en de rechter-commissaris ernstige fouten gemaakt zijn. (18 Nov.)

v. d. Heide ging nader op deze zaak in, waarbij hij het bijzonder critiseerde de wijze waarop is gehandeld tegenover Mr. Ries. Hij schetste de veel te trage rechts-gang en de aan de politie bekende onbetrouwbaarheid van een getuige, aan wiens verklaringen niettemin een grote waarde is toegekend. (19 Nov.)

Drop klaagde er over, dat de wet op de arbeidsovereenkomst van kapitein en schepelingen nog steeds niet is ingevoerd, en besprak opnieuw de wenselijkheid van een afdoende regeling omtrent particuliere pensioenfondsen.

Bij de replieken bleven Donker en v. d. Heide aandringen op vollediger op-heldering ten aanzien van de z.g. zedenzaak. Nadat daarop de Minister van Justitie uitvoerige mededelingen had gedaan omtrent de gegevens, waarover politie en justitie beschikten toen zij ingrepen, legde v. d. Heide de verklaring af, dat niet alles wat werd medegedeeld hem bekend was of kon zijn en dat op sommige punten nog wel nader licht zou worden geworpen, maar dat hij niet twijfelde, dat de Minister had gedaan wat hij zijn plicht achtte. (24 Nov.)

Handel, Nijverheid en Scheepvaart

v. d. Tempel wees ook bij deze begroting op de noodzakelijkheid van een krachtige welvaartspolitiek teneinde de werkloosheid terug te dringen. Bij de bespreking der handelspolitiek waarschuwde hij tegen het drijven naar verdere verhoging der invoer-rechten. Hij drong aan op meer kracht bij het bevorderen der industrialisatie. Ten-slotte critiseerde hij het gebrek aan medewerking bij de Regering voor een inter-nationale tentoonstelling te Amsterdam. (24 Nov.)

Op 26 Nov. werd een *motie-v. d. Tempel*, mede ondertekend vanwege verschillende andere fracties, om de Regering uit te nodigen alsnog financiële medewerking voor een dergelijke tentoonstelling te verlenen, met 51 tegen 20 stemmen aangenomen.

Donker bepleitte de belangen van onze havensteden, waarbij hij o.a. aandrang op tijdelijke invoering van Rijnvaartpremies, en wees op de noodzakelijkheid van een nieuwe regeling voor de binnenscheepvaart, nu de wet op de evenredige vracht-verdeling steeds meer op losse schroeven komt te staan.

Drop besprak de kwestie van de Kon. Hollandse Lloyd, ook in verband met de belangen van het personeel en van de gepensioneerden. Ook hij besprak voorts de noden van de binnenscheepvaart en de mogelijkheid daaraan door steun en sanering tegemoet te komen. (25 Nov.)

P.T.T.

Faber prees de leiding van de dienst, maar had bezwaar tegen het voortdurend ongunstiger maken van de voorwaarden voor het personeel. Hij bestreed voorts het voornemen tot intrekking van de vergunning voor de Vrijdenkers-Radio-Omroep.

v. Braambeek drong aan op enige verdere tariefsverlaging en op betere regeling van de diensten van het personeel. Verder critiseerde hij de hoge kosten van de nachtpostvliegdiens Amsterdam, Rotterdam en Keulen.

Drop besprak de radiocontrole en toonda met voorbeelden aan, dat deze nog bij herhaling veel te ver gaat. (24 Nov.)

Buitenlandse zaken

Vliegen, voor de vijftiende en laatste maal over deze begroting sprekende, merkte op, dat er over de algemene lijnen van de buitenlandse politiek weinig meningsverschil pleegt te zijn. Onze buitenlandse politiek is zelfstandigheidspolitiek. Thans dreigt er gevaar voor fascistische blokvorming, waardoor de tegenstelling kan rijzen tussen een pacifistische democratie en een krijgszuchtig fascisme. Het kan daardoor noodzakelijk worden, dat ook kleine staten meer aansluiting zoeken bij anderen. De toestand heeft ook consequenties voor de bewapening. Geen ontwapende democratie een prooi voor het fascisme. Hij vroeg of er voor de Volkenbond geen

taak lag om te pogen het bombardement van een open stad als Madrid tegen te gaan. Hij waarschuwde tegen verzwakking van de Volkenbond, besprak de verhouding tot België ten opzichte van het Maaswater en vroeg naar de gevolgen van de opzegging door Duitsland van de Rijnvaartacte. (26 Nov.)

Financiën

IJzerman bepleitte vervanging van de dividend- en tantiëmebelasting door een winstbelasting en afschaffing van het invoerrecht op sigarettenspapier. Voorts besprak hij de toepassing van de omzetbelasting ten aanzien van de poeliers.

J. ter Laan besprak o.a. de belangen van het personeel, de belasting op fruit en de wenselijkheid van verlaging der personele belasting.

Bij de *Dienst der Domeinen* vroeg Drop aandacht voor de belangen der oester-cultuur.

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

K. ter Laan hield een pleidooi voor goed volksonderwijs en volledige kansen ook voor arme, begaafde kinderen. Hij bestreed de veel te ver doorgevoerde bezuinigingen en wees op de noodzakelijkheid van uitbreiding o.a. van het buitengewoon onderwijs en het vakonderwijs. Scherp critiseerde hij de ondoordachte maatregel, ten opzichte van de spelling door minister Slotemaker getroffen.

Faber besprak de regeling van de overgang van het lager tot het middelbaar en voorbereidend hoger onderwijs. Voorts behandelde hij de vraag of Bijbelse geschiedenis bij het openbaar onderwijs moet en kan worden gegeven. Hij zag verschillende bezwaren, maar meende, dat die voor het middelbaar onderwijs geringer zouden zijn dan voor het lager.

Ook Thijssen wees op de moeilijkheden, die zouden rijzen als men op de lagere school stelselmatig Bijbelonderwijs zou willen gaan geven. Daarbij komt onvermijdelijk de godsdienstige overtuiging in het geding. Eigenlijk zouden de meeste voorstanders van dit onderwijs van de openbare school willen maken een vrijzinnig-protestantse school. Dat kan niet. Overigens wordt van de bestaande gelegenheid om aan de openbare school godsdienstonderwijs te geven zeer druk gebruik gemaakt. (1 Dec.)

Bij de replieken verklaarde *K. ter Laan* o.a., dat de vroegere minister Marchant ten aanzien van de spelling iets goeds had gedaan, maar overigens veel verkeerd. (2 Dec.)

Mevr. De Vries—Bruins besprak bij de afd. *Hoger Onderwijs* de belangen van enige ambtenaren van de Rijksuniversiteit te Leiden en de moeilijkheden aan het Tandheelkundig Instituut te Utrecht. (2 Dec.)

Bij de afd. *Vorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs* pleitte *K. ter Laan* voor de School voor taal en letterkunde te 's-Gravenhage en voor de H.B.S.-afdeling van het Instituut-Hommes te Hoogezand. Voorts drong hij er op aan leraren aan middelbare scholen het recht te geven op 60-jarige leeftijd met pensioen te gaan.

Faber waarschuwde tegen een reorganisatieplan van den minister ten opzichte van de inspectie.

Mevr. De Vries—Bruins ondersteunde dit betoog, waarbij zij in het bijzonder den heer Van Dijken (a.r.) bestreed.

Thijssen bestreed een post tot subsidiëring van enkele middelbare meisjesscholen, tot nog toe Ulo-scholen, welke post, na verzet van verschillende zijden, door den minister werd ingetrokken.

Bij de afd. *Nijverheidsonderwijs* wees mevr. De Vries—Bruins er op, dat de sterke bezuiniging op het nijverheidsonderwijs zich nu reeds wreekt. Bij de meisjesscholen heeft de verhoging van de toelatingsleeftijd ongunstig gewerkt op het aantal leerlingen. De goede opleiding o.a. voor dienstbode wordt beperkt. Daarentegen worden door Onderwijs en door Sociale Zaken z.g. crisiscursussen opgericht.

K. ter Laan critiseerde nogmaals de omzetting van de 3-jarige ambachtsscholen in 2-jarige, terwijl de minister toezeggingen had gedaan, die de indruk wekten, dat dat niet over de gehele linie zou gebeuren.

Bij de afd. *Lager Onderwijs* drong mevr. De Vries—Bruins aan op een tegemoetkoming aan de gehuwde onderwijzeressen, die met 1 Januari 1937 worden ontslagen.

Thijssen schetste de ontreddering, veroorzaakt door de bezuiniging, die tot monstergrote klassen heeft geleid. In vele gevallen redt men de scholen alleen nog door het aanstellen van z.g. kwekelingen met acte, d.w.z. volslagen onderwijzers, die echter geen salaris krijgen, maar een kleine toelage. 12000 jonge onderwijzers lopen te

wachten op werk. Als er gemobiliseerd moest worden, zou er wel geld zijn. Er *moet* ook geld zijn om het onderwijs te redden en de onderwijzers aan het werk te krijgen. Hij verzette zich voorts tegen de opheffing van de enige niet-r.k. kweekschool in Brabant, n.l. te Breda, en van de kweekschool te Oostburg. (3 Dec.)

K. ter Laan verdedigde nader een uiting over het beleid van den oud-Minister Marchant bij het algemeen debat, besprak de regeling van het ziekteverlof voor de onderwijzers, de leermiddelen van de openbare kweekscholen, de examengelden, en kwam op voor handhaving en uitbreiding van het openbaar bewaarschoolonderwijs, dat door de gemeenten dikwijls mede op aandringen van de Regering wordt ingekrompen of afgeschaft. Hij bestreed verder mr. Coops (v.b.) die maatregelen genomen wilde zien tegen ouders, die hun kinderen op 1 Mei van school thuis houden, en den heer Kersten (St. G.) die wilde, dat geen Protestant door een R.K. geëxamineerd zou worden. (4 Dec.)

Een mede door Thijssen ondertekende motie-Bakker—Nort (v.d.) om aan te dringen op behoud van de kweekschool te Oostburg, werd op 8 Dec. aangenomen met 39 tegen 38 stemmen.

Bij een art. sprak Thijssen nog over de regeling van de examens voor het U.L.O.

Werkloosheidssubsidiefonds

v. d. Tempel oefende critiek op de houding der Regering ten opzichte van de verdeling van de last der werkloosheidsuitgaven over Rijk en gemeenten. Ten onrecht gaat zij er nog altijd van uit, dat de werkloosheidszorg in de eerste plaats een gemeentetaak is. In het bijzonder bestreed hij het voornemen om in plaats van bijdragen uit het Werkloosheidssubsidiefonds aan de gemeenten ten dele voorschotten, en nog wel rentedragende, te gaan verlenen, waardoor weer crisisdiensten zullen ontstaan en juist de zwaarst getroffen gemeenten ook in de toekomst nog belast blijven met rente en aflossing over nu voor hun rekening gelaten tekorten wegens de werkloosheidszorg. Hij lichtte de bezwaren toe met een aantal cijfers ten aanzien van Amsterdam. Hij drong er op aan eventuele tekorten niet op de gemeenten af te schuiven, maar voorlopig ten laste van het fonds te laten.

Donker ondersteunde dit betoog met cijfers uit Rotterdam en opperde twijfel of het verlenen van voorschotten op de door de Regering bedoelde wijze staatsrechtelijk juist was te achten.

De geofene critiek werd van alle zijden gesteund. Minister Oud liet daarop het woord „rentedragende” voor „voorschotten” vervallen en verklaarde zich bereid de gehele zaak nog eens te overwegen nadat advies zou zijn ingewonnen van de nieuw ingestelde commissie van advies betreffende het Werkloosheidssubsidiefonds.

v. d. Tempel bleef aandringen op een positieve toezegging, dat de bestaande toestand niet ten nadele der gemeenten zou worden gewijzigd, maar vroeg tenslotte geen stemming over het artikel inzake de voorschotten, toen de minister had toegezegd van de conclusie, waartoe hij zou komen, onmiddellijk mededeling aan de Kamer te zullen doen, opdat daarover eventueel een nadere bespreking zou kunnen plaats hebben. (1 Dec.)

Overeenkomsten betreffende naastingsprijzen van twee locaalspoorwegen.

Van Braambeek verdedigde de voorgestelde regeling, maar vroeg of het bedrag, dat door het Pensioenfonds der Spoorwegen in een van de maatschappijen was gestort en er nu uitkwam, ook aan het Pensioenfonds zou worden uitgekeerd. (2 Dec.)

Waterstaat

Van Braambeek uitte waardering voor het beleid van den minister, behalve ten aanzien van de verkeerscoördinatie, die niet opschiet. Hij besprak verder een aantal personeelsbelangen.

Drop drong er op aan de collectieve arbeidsovereenkomsten voor rijkswerken in hun geheel toepasselijk te verklaren en niet alleen voorzover betreft de sociale bepalingen buiten de lonen.

v. d. Waerden verklaarde accoord te gaan met het financieren van grote werken uit „buitengewoon”, vooral in slechte tijden. (8 Dec.)

Bij de afd. *Mijnwezen* drong v. d. Waerden aan op overheidscontrôle op de sanering van de distributie van huisbrandkolen.

Drop betoogde eveneens de noodzakelijkheid hiervan en drong er voorts op aan de verbetering, die bezig is zich in de mijnindustrie te voltrekken, ook aan de positie der mijnwerkers ten goede te doen komen. Ook aan belangrijke vraagstukken als het

internationale steenkolenkartel en de vervanging van steenkolen door olie moet aandacht worden geschonken. (8 Dec.)

Verkeersfonds.

J. ter Laan drong aan op spoedige bouw van een nieuwe Hoornbrug te Rijswijk, op bespoediging ook van een oplossing voor het vraagstuk der tertiaire wegen, en op een enkelvoudige heffing op het motorverkeer ter vervanging van de tegenwoordige drievoudige belasting. (8 Dec.)

Bij de afd. *Spoorwegen* besprak v. Braambeek de precare toestand van het spoorwegpensioenfonds, dat een groot tekort heeft en waarvan bovendien het kapitaal in het bedrijf is belegd en niet liquide is te maken. Het beste zou zijn het fonds naar het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te doen overgaan, mits de staat het tekort voor zijn rekening neemt en het personeel zijn rechten behoudt.

J. ter Laan drong er op aan, dat ten aanzien van een dergelijke overgang behoedzaamheid zou worden betracht, opdat de positie van het Burgerlijk Pensioenfonds daardoor niet zou worden verzwakt. Hij bepleitte verlaging van de spoorwegtarieven, die men nu alleen hoog kan houden door het autobusverkeer tegen te werken, vergemakkelijking van het rijwielenvervoer, en bewaking van alle overwegen, waar regelmatig verkeer is.

Bij de afd. *Tramwegen* wees v. Braambeek op de gevaarlijke wijze, waarop bij verschillende tramwegen ten aanzien van de pensioenfondsen wordt gehandeld.

v. d. Tempel bepleitte verbetering van de veerverbinding Numansdorp—Willemstad.

J. ter Laan drong aan op spoed met de reorganisatie der R.T.M. en besprak in verband daarmee ook de veerdiensten. (9 Dec.)

Voor de stemming over twee moties-Wijnkoop, inzake de achturedag en de berekening van nachtdiensturen van het spoorwegpersoneel, verklaarde v. Braambeek, dat onze fractie tegen zou stemmen, niet om de inhoud, maar omdat de voorbereiding van dergelijke zaken thuis hoort in het overleg tussen directie en Personeelraad. (10 Dec.)

Bij de afd. *Landwegen* waarschuwde Mevr. De Vries—Bruins tegen aantasting van natuurschoon langs de weg Groningen—De Punt.

J. ter Laan besprak verschillende wegen en het vraagstuk van de Maastunnel te Rotterdam.

v. d. Waerden vestigde de aandacht op een oplossing, ontworpen voor het vraagstuk van de overweg bij Eindhoven.

Bij de afd. *Luchtvaart* drong v. Braambeek aan op zo afdoend mogelijke maatregelen in het belang der veiligheid. Overigens bedenke de K.L.M., die ook schijnt te wensen luchtlijnen Willemstad—Paramaribo en Paramaribo—Amsterdam, dat Nederland zich niet alles kan veroorloven wat grote landen kunnen doen.

Het Zuiderzeefonds gaf Drop aanleiding tot een uitvoerige bespreking van de moeilijkheden en onvolkomenheden, die zich voordoen bij de toepassing van de Zuiderzeesteunwet. Voorts behandelde hij de wijze, waarop de aannemers van baggerwerken, georganiseerd in de Vereniging Centraal Baggerbedrijf, zich door grote opzetbedragen winsten verzekeren ook over stilliggend materieel. (10 Dec.)

Defensiebegroting en verhoging van de defensie-uitgaven voor Nederlands - Indië

Albarda constateerde, dat de grote veranderingen op internationaal politiek gebied aan niemands aandacht kunnen ontsaan. Er is een bewapeningswedstrijd gaande, zoals de wereld nog nooit heeft gezien. Goed beschouwd is er reeds een oorlog, een oorlog met geld, die de democratische landen hebben aanvaard in de hoop daardoor een oorlog met bloed nog te voorkomen. De S.D.A.P. overweegt welke consequenties voor haar standpunt uit de nieuwe situatie moeten voortkomen, zoals blijkt uit het rapport inzake het militaire vraagstuk. Spr. wilde daarop niet vooruitlopen, maar verklaarde, dat de fractie defensievoorstellen onbevungen zal beoordelen, al valt dat haar moeilijk, nu nog steeds bij Defensie de verboden gelden ten aanzien van het lidmaatschap van S.D.A.P. en N.V.V. De fractie gaat uit van de gedachte der collectieve veiligheid. De Volkenbond moet versterkt worden. Onder de tegenwoordige omstandigheden moet er een weermacht zijn. Ook moet zij gemoderniseerd zijn, waarbij niet meer de eis kan worden gesteld, dat de uitgaven in geen geval mogen stijgen. Wij moeten echter overtuigd zijn, dat niet verder wordt gegaan dan voor de collectieve veiligheid nodig is en dat de weermacht efficiënt is. Die overtuiging

hebben wij niet. Vooral de inrichting der marine, die overvoerd is met officieren van hoge rang, is veel te kostbaar.

De Regering gaat ook in haar plannen onnodig ver. Om het tekort in kazernes in een bepaald deel des jaars aan te zuiveren, is geen lichte van 32.000 man met een oefentijd van een jaar nodig. Daarvoor ware een halve maand verlenging van oefentijd en een ander ploegenstelsel voldoende. Ook zijn gezondheid en sociale zorg evenzeer nodig voor de weerkracht des volks als dode weermiddelen. Worden de militaire uitgaven onmatig opgedreven, dan levert dat voor het culturele, sociale en politieke leven gevaren op, waaraan wij ons volk niet mogen blootstellen. De fractie zal daarom haar stem aan de defensiebegroting, die het gehele defensiebeleid betreft, niet geven.

Anders staat zij tegenover het wetsontwerp, dat in Indië het klein materieel en het vliegwapen wil uitbreiden. Dit kan op zichzelf worden beoordeeld, waarbij het een goed ding is, dat de Regering geen voorstellen doet tot verdere kruiserbouw, al verklaart zij niet, dat daarvan definitief wordt afgezien. Het oorlogsgevaar in de Grote Oceaan zou worden vergroot, als wij in Indië niet het mogelijke deden om de neutraliteit te kunnen handhaven, o.a. door de oliehavens tegen een vreemde greep te beschermen. Het voorstel past in onze opvatting van Volkenbondsplichten en collectieve veiligheid en wij zullen er dus onze stem niet aan onthouden. (11 Dec.)

K. ter Laan kwam op tegen het doen van aankopen van materieel door den minister buiten de begroting om, besprak verder de bevorderingskansen der onder-officieren, de positie van de arbeidscontractanten en van ander personeel, en drong aan op verbetering van de positie der oud-gepensionneerden.

Bij de begroting voor de *Artillerie-inrichtingen* bepleitte hij ook de belangen van het daar werkzame personeel (15 Dec.)

Landbouw en Visserij

v. d. Sluis constateerde, dat de depreciatie van de gulden voor de landbouw allerminst tengevolge kan hebben, zoals sommigen meenden, dat de crisismaatregelen kunnen worden afgeschaft.

Onze landbouw lijdt onder het streven naar autarkie van andere landen, vooral Duitsland, waardoor de export geweldig is terugelopen. De landbouw moet zich aanpassen aan de gewijzigde exportmogelijkheden, maar de Regering doet daarvoor weinig. Moet de beste roomboter spotgoedkoop naar Engeland blijven gaan? Kan die niet beter in ons land worden gegeten in plaats van margarine? Verbouw van meer veevoergewassen is wenselijk

Tussen de beloning van agrarische en van andere arbeid bestaat een wanverhouding. Dit is moeilijk te veranderen door prijsverhoging, omdat die zich weer omzet in verhoging van de grondprijzen. Het grondkapitaal moet aan banden worden gelegd. Er is nu een Pachtwet behandeld, maar wat gebeurt voor de hypotheekboeren? Spr. verwees naar wat in Denemarken gebeurt. Voorts drong hij aan op een goede uitvoering van het plan om de boeren door bedrijfsorganen in te schakelen bij het treffen en uitvoeren van landbouwcrisismaatregelen.

Hiemstra wees er op, dat de devaluatie voor de agrarische bedrijven enige verbetering had kunnen brengen, als de toeslagen niet waren verminderd, en betreurde, dat dit wel was gebeurd. Het verschil tussen de landarbeiderslonen en die in andere bedrijven kan alleen door prijsverhoging verminderd worden. Voor de werklozen zullen dan meer producten tegen lage prijzen beschikbaar gesteld moeten worden. Ten opzichte van de landarbeiderslonen heerst een noodtoestand, waaraan de Minister een eind moet maken. Verplichte arbitrage is nodig, met de zekerheid, dat de beslissingen worden nageleefd. (16 Dec.)

Bij afd. I (Departement) van de begroting voor Landbouw en Visserij besprak D r o p een personeelkwestie.

Bij het subsidie voor „Het Nederlandse Visserijproefstation” trok hij een vroeger voorgestelde motie in, omdat aan de wens, dat weer subsidie zou worden gegeven, was voldaan, maar drong hij aan op verhoging in de toekomst.

Voorts besprak hij bij de afd. Algemeen Beheer van het Landbouwcrisisfonds de salariering, de rechtspositie en de wijze van benoeming der crisisambtenaren. (16 Dec.)

Op 17 December motiveerde v. d. Sluis waarom onze fractie zou stemmen tegen een motie-Schalkers (C.P.N.) betreffende de landbouwcrisismaatregelen. Hij wees er op, dat de eis, dat aan de hinderende bureaucratische maatregelen een einde zou worden gemaakt, zou neerkomen op afschaffing van alle crisismaatregelen.

Bij de afd. IV (*Melk en Zuivel*) van het *Landbouwcrisisfonds* wees K u p e r s er op, dat de margarineverbruikers, de minst draagkrachtigen, door de getroffen regelingen zwaarder belast worden dan de verbruikers van boter. De bevolking is daardoor

zelf margarine gaan maken, maar daarop is de heffing ook op spijsoliën en vetten verhoogd. Zelfs in de prijs van goedkope margarine voor werklozen zit nog een heffing van 15 cent. Hij drong aan op afschaffing van deze heffing en vermindering van andere heffingen. Voorts bepleitte hij beperking van de te goedkope boterexport, desnoods met inkrimping van de boterproductie, menging van meer boter in de margarine en verstrekking van goedkope melk aan schoolkinderen.

Bij afd. V (*Groenten-, Fruit- en Sierteelt*) merkte v. d. Sluis op, dat de tuinbouw er het slechts aan toe is van alle landbouwtakken. Voor 12 miljoen aan steun is uitgetrokken, en dat is nog te weinig. De steun moet ook spoediger worden uitbetaald. De minimumprijzen moeten worden verhoogd. Er moet ordening komen in de tussenhandel. Bij de clearing moet de tuinbouw beter worden bedeed. De schulden moeten worden verlicht, ook in de bloementeel, b.v. te Aalsmeer.

Bij de afd. VI (*Visserij*) oefende Drop critiek op de maatregel, getroffen inzake de maaswijdde voor netten. Verder besprak hij de belangen van de haringvisserij, de maatbepalingen voor kreeft, de steun aan de oestercultuur en de moeilijkheden aan het centraal verkoopbureau voor mosselen.

v. Zadelhoff bepleitte hulp voor de kustvisser, in het bijzonder ook de garnalenvissers, waarschuwde tegen verhoging van de maat voor aal, en drong aan op het doen herleven van de zalmvisserij en op tegengaan van de waterverontreiniging.

Bij afd. VIII (*Pluimveehouderij*) besprak v. d. Sluis de belangen van deze bedrijfstak, op een uur, waarop, naar hij opmerkte, het eerste hanengekraai reeds was begonnen (Het was 's nachts half vijf). De pluimveehouders vragen in het algemeen geen steun. Zij vragen alleen niet belast te worden. De minister doe aan de pluimveeteelt voor leveren, waarop geen monopolierechten rusten. (17 Dec.)

Contingenteringen.

IJzerman stelde, bij de behandeling van contingeringsontwerpen, de vraag of de contingenteringen van superphosfaat en naadloze buizen niet zouden kunnen vervallen.

Verlenging van tijdelijke bepalingen in wetten betreffende het lager onderwijs.

Thijssen zou het onverantwoordelijk achten de 1600 wachtgelders niet in een snel tempo te herplaatsen, maar stelde voor de gemeente- en schoolbesturen de verplichting om een wachtgelder te benoemen niet op te leggen bij tijdelijke vervanging.

Dit voorstel werd aangenomen met 48 tegen 18 stemmen.

Verlenging voor 1937 van de opschorting van de indirecte vaccinatieplicht.

Mevr. De Vries—Bruins betoogde, dat er maar één afdoende oplossing van het vraagstuk is, n.l. verplichte vaccinatie beneden 2 jaar, met vrijstelling als de ouders gewetensbezwaar hebben en als de kinderen niet volkomen gezond zijn. Het gevaar voor encephalitis is minimaal. Te betreuren is, dat de minister zich door politieke bezwaren laat weerhouden een afdoende oplossing voor te stellen. (17 Dec.)

Sociale zaken

Bij de afd. II (*Arbeid*) weerschuwde mevr. De Vries—Bruins tegen elke concessie aan de actie voor vers brood aan het ontbijt. De afschaffing van de nacht-arbeid voor bakkers zou daardoor bedreigd worden. Ook voor hotels is het niet nodig. Zij hoopte voorts, dat de minister geen voorstellen zou doen om de vrouwenarbeid in te perken ten gunste van mannelijke arbeidskrachten.

Kupers drong er op aan meer en spoediger conventies van de Internationale Arbeidsconferenties te ratificeren. Hij besprak verder het vraagstuk van de 40-uren-week, verhoging van de leerplichtige leeftijd, pensioenering van oude arbeiders en invoering van vacantie, als maatregelen tot beperking van de werkloosheid. De Regering moet in bedrijven als het lithografisch en chemigrafisch bedrijf en het bouwbedrijf werkgevers- en arbeidersorganisaties uitnodigen tot een bespreking over de 40-urenweek. Spr. bepleitte voorts uitbreiding van de bevoegdheid der bedrijfsraden.

Drop drong aan op spoedige uitvoering van de toezegging inzake toepassing van de Arbeidswet op het kantoorpersoneel, vroeg welke arbeidstijdbeperking voor het hotel- en cafépersoneel is gedacht, en wees op de noodzakelijkheid van regeling van de werktijd ook voor de magazijnbedienden, de transportbedrijven, de landbouw, de binnenscheepvaart, het baggerbedrijf. Hij bepleitte scherper tegengaan van overwerk.

Bij de afd. III (*Arbeidersverzekering*) wees Kupers er op, dat het vraagstuk van de ouden van dagen, die van elke uitkering verstoken zijn, klemmender wordt dan

ooit. Sterke uitbreiding van de ouderdoms- en invaliditeitsverzekering is nodig. Verder besprak hij enige verbeteringen, die wenselijk zijn bij de uitvoering van de Ziekteverzekering.

Drop besprak enige punten ten aanzien van Ziekwet en Ongevallenwet en pleitte voor voorzichtigheid bij een eventuele unificatie der verzekeringswetgeving, waarop sommige sprekers hadden aangedrongen. (18 Dec.)

Bij afd. IV (*Volksgesondheid*) drong mevr. De Vries—Bruins aan op toezicht op de particuliere verplegings- en rusthuizen. Verder besprak zij de voedingstoestand in de gezinnen van werklozen en drong zij aan op tegengaan van de kwakzalverij.

Bij afd. V (*Volkshuisvesting*) wees Drees er op, dat wettelijke verlaging van huren van particuliere arbeiderswoningen niet meer te verwachten is na de verwerping van het Vaste Lastenontwerp en de depreciatie van de gulden. De verhouding tussen lonen en huren is echter nog allerminst in orde. Daarom moet in elk geval worden gezorgd, dat genoeg goedkope woningwetwoningen beschikbaar zijn. Hij bestreed het onderscheid, door de Regering gemaakt tussen woningwetwoningen, waarvoor wel of niet een Rijksvoorschot loopt, drong aan op verlaging van de rente van leningen, verstrekt door de Rijksverzekeringsbank e.d., bepleitte krachtiger krotopruijing, instelling van woningcommissies in de plaats van de opgeheven gezondheidscommissies en Rijkssteun voor verbetering en onderhoud van bestaande woningen, in werkverruiming, niet in werkverschaffing.

Bij afd. VI (*Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling*) drong Kupers aan op wettelijke regeling van de werkloosheidsverzekering. Hij verdedigde de verzekering via de vakorganisaties. Voorts maande hij tot voorzichtigheid bij het oefenen van drang door de Rijksdienst om langdurig werklozen van de ledenlijst af te voeren. Tenslotte oefende hij scherpe critiek op de arbeidsbeurzen te Terneuzen en te Maassluis, die tijdens de Belgische zeeliedenstaking Nederlandse arbeiders hebben opgeroepen om onderkruiperswerk te doen op Belgische schepen, onder bedreiging met inhouding van steun bij weigering.

Drop besprak het vrij grote aantal vergunningen, dat gegeven is voor arbeidsbemiddeling met winstooigemken voor bemiddeling van artisten, en de vele vergunningen aan buitenlandse arbeidskrachten uitgereikt, o.a. in Zeews-Vlaanderen.

Mevr. De Vries—Bruins critiseerde de onvoldoende opleiding voor dienstbode op de spoedcursussen van Sociale Zaken en de drang, die op de meisjes wordt uitgeoefend om een betrekking te zoeken.

Bij repliek deed Kupers een fel protest horen tegen den Minister, die beweerde, dat geen pressie was uitgeoefend om onderkruiperswerk te verrichten, maar die erkende en verdedigde, dat bij weigering de steun werd ingetrokken.

Bij afd. VII (*Werkverschaffing en Steunverlening*) oefende Kupers critiek op het gebeurde inzake de huurbijslag. Als de huurbijslag niet wordt hersteld, moet de overgangstoelage voor onbepaalde tijd worden gehandhaafd of de steun worden verhoogd. Spr wees verder op de ontzaglijke achterstand in kleding, schoeisel en dekking in de gezinnen der werklozen, op de onmogelijkheid om zelfs de goedkope levensmiddelen te kopen; en de olie voor het bakken van vis te betalen. Hij bepleitte uitbreiding van de werkverschaffing, mits geen normaal werk in werkverschaffing wordt uitgevoerd. Wat voor de jeugd gebeurt, zal nog moeten worden uitgebreid. Van de inkomsten van gezinsleden van den werkloze worde niet 2/3, maar minder van de steun afgetrokken. De minister gaat te spoedig over tot verlaging van de loonnormen en daarmee van de steun.

Nodig zijn uitvoering van grote werken, industrialisatie, en een behoorlijke steunregeling.

Faber wees op het feit, dat er nog gemeenten zijn, waar geen steunregeling is, o.a. Putten op de Veluwe, critiseerde het colportageverbod voor werklozen en hun gezinsleden, bepleitte verbetering van de regeling, geldende voor hen, die gedurende hun werkloosheid gehuwd zijn, en besprak de toestand te IJsselmonde, waar de burgemeester alleen over de uitvoering der steunregeling beslist.

v. d. Tempel besprak de publicatie „Het Werkende Land”. Hij had waardering voor de vlotte schrijfrant, maar wees er op, dat de schrijver de voorgeschiedenis niet bleek te kennen en een toon van toosten aansloeg, niet in overeenstemming met de werkelijkheid. Wat gedaan is onderschatten wij niet, maar de arbeidersbeweging heeft er voor een groot deel de stoot toe gegeven, en het betekent nog te weinig tegenover de ontzaglijke nood. Er blijft reden tot onvoldaanheid over de werking van het Werkfonds. Ook als de normale bedrijvigheid wat toeneemt, moet daarnaast staan een schema voor werkverruiming en werkverschaffing voor enige jaren. Er zijn objecten genoeg, op het gebied van waterstaats- en spoorwegwerken, van ontginningen, ontwateringen en inpolderingen, van de verbetering der volkshuisvesting, en van provinciale en gemeentelijke werken. (21 Dec.)

Vestigingwet Kleinbedrijf

IJ z e r m a n merkte op, dat de betekenis van dit ontwerp niet in overeenstemming is met de verwachtingen, die de toelichting opwekt. Het is het begin van een noodzakelijke hervorming voor de middenstand, maar het gaat niet ver genoeg. Om de overbezetting doeltreffend te bestrijden, moet ook met het behoefte-element rekening kunnen worden gehouden, dat in het ontwerp geheel is uitgeschakeld. De gemeenten moeten vrij blijven in deze op te treden. Het is ook onjuist, dat alleen ondernemersverenigingen het vaststellen van vestigingseisen kunnen vragen en dat het beslissende orgaan de Kamer van Koophandel zal zijn, die uitsluitend ondernemers vertegenwoordigt. Het gaat ook om het algemeen belang en om het belang van de werknemers.

Spr. vroeg nog of een afzonderlijk ontwerp zou worden ingediend voor de markt- en straathandel en hoe de toestand zou worden voor handelaren in ongeregelde goederen.

Een amendement-IJ z e r m a n om ook gemeenteraden het recht te geven een verzoek inzake vestigingseisen te doen, werd verworpen.

Daarentegen werd overgenomen een amendement-IJ z e r m a n om voor te schrijven dat over de vaststelling van vestigingseisen ook de desbetreffende Bedrijfsraad moet worden gehoord.

Een amendement-IJ z e r m a n om de gemeenteraden bevoegd te verklaren bepalingen vast te stellen om tegen te gaan, dat in een tak van kleinbedrijf overbezetting in ernstige mate ontstaat of blijft bestaan, werd, nadat de minister het onaannemelijk had verklaard, verworpen.

Het wetsontwerp werd tenslotte zonder stemming aangenomen, met aantekening, dat mr. Westerman tegen was. (22 Dec.)

Verlenging van de tijdelijke korting op Indische pensioenen.

K. t e r L a a n motiveerde het tegenstemmen van onze fractie met een verwijzing naar vroegere besprekingen.

Het ontwerp werd aangenomen. Van de fractie stemde alleen Vliegen voor.

De Kamer ging daarna op Kerstreces

W. DREES,

2e Secr. der Soc.-Dem. Tweede Kamerfractie.

Verslag van de werkzaamheden van de Sociaal-Democratische Eerste Kamerfractie

Het jaar 1936 gaf de Eerste Kamer uiteraard aanleiding om vele malen bijeen te komen ten einde de beslissingen van de Tweede Kamer aan een nadere beschouwing te onderwerpen.

Pensioenwet

Reeds op 7 Januari kreeg de Eerste Kamer de aanvulling en wijziging van de Pensioenwet te behandelen. Moltmaker, hoewel hij ook instemde met maatregelen, die aan cumulatie van pensioenen een einde maken, achtte dit wetsontwerp verre van voldoende, ook omdat het aan de bestaande toestand, die velen aanstoot geeft, geen einde maakt.

Minister De Wilde antwoordde, dat de verminderingen in een zeer kort tijdsverloop zouden ingaan, al gold geen terugwerkende kracht, voor wat eens werd genoten.

Staatsbegroting voor 1936

ALGEMENE BESCHOUWINGEN.

Begin Februari werd daarmee een aanvang gemaakt. Mendels voerde het woord namens onze fractie voor het politieke gedeelte, De la Bella voor het economische deel. Mendels protesteerde tegen de uitingen van sommige leden omtrent beperking van het vergaderrecht, dat van de drukpers en al wat daarmede verband houdt. De geschiedenis van de kabinetsvorming werd eveneens door hem besproken. Een fout noemde hij het, dat dit niet was samengesteld na overleg met de verschillende fracties en slechts met enkele leden daarvan. Wat de algemene toestand betreft, verwees hij naar Denemarken en Zweden, waarvan hij de laatste, zeer gunstig luidende, gegevens mededeelde. In dit verband wees hij op het Nederlandse Plan van de Arbeid, dat zeker geen toverformule is, maar niettemin een ernstige en eerlijke poging om uit het moeras te komen. Niet de platgetreden paden der kapitalistische economie willen wij gaan, maar wij streven met ons Plan naar nieuwe grondslagen voor de maatschappij. Door De la Bella werd dit laatste uitvoerig besproken, zo uitvoerig als dit ten minste met de karig toegemeten tijd mogelijk was. Hij ontleedde de bestrijding, die het Plan van de Arbeid ondervindt en menigmaal de verdediging van de tot dusver gevoerde politiek inhoudt. Hij wees op de ordeningsgedachte, door de sociaal-democraten sinds lange jaren gepropageerd, terwijl hij bovendien het steeds stijgend aantal werklozen noemde, als resultaat van de regeringspolitiek. Daarom bepleitte hij de noodzakelijkheid van koersverandering, die door de uitvoering van het Plan tot stand zou komen. In bijzonderheden behandelde hij nog het grote-werkenplan, dat en voor handarbeiders en voor hoofdarbeiders zoveel perspectieven biedt. Dat het geld niet te krijgen zou zijn, bestreed hij, terwijl hij eveneens de noodzakelijkheid van ruilverdragen in het belang van de export, bepleitte.

Minister Colijn verklaarde een tegenstander te zijn van het Plan van de Arbeid, omdat hij van staats-socialisme geen heil verwacht. De besteding van een bedrag van 200 miljoen per jaar voor grote werken achtte hij een utopie. Trouwens — zo meende hij — wat in het Plan bruikbaar was, dat deed de regering reeds.

Minister Oud achtte het Plan een grenzeloze overschatting van de invloed van de staat in de welvaartssfeer. Bovendien, hij wist het zeker: het geld was er niet.

Bij de *repliek* verduidelijkte Mendels nog sommige punten van het Plan, voornamelijk die op landbouwgebied, welke door den minister en verschillende sprekers waren aangevallen, terwijl hij de benaming van staats-socialisme voor het Plan afwees.

Buitenlandse Zaken. De oorlog in Abessinië beheerste het debat. Ook Polak besprak de oorzaken van dit treurige feit. Hij sprak als zijn mening uit, dat grondstoffen tegen betaling door elkeen in de wereld verkregen kunnen worden en dat gemis daarvan en dus evenmin als het bevolkingsoverschot — slechts weinig Italianen kunnen daar een bestaan vinden — als verontschuldiging voor deze overval kunnen gelden. Hij pleitte ook voor de erkenning der Sowjet-Unie. Wil de regering dit niet uit religieuze overwegingen, dan zou men ook de betrekkingen met Duitsland moeten afbreken. Ten slotte verdedigde hij de Volkenbond tegen vorige sprekers. Hoe zwak de Volkenbond zich ook getoond had, onze taak blijft de Volkenbond te maken tot een machtig lichaam met oppersouvereiniteit.

Minister De Graeff bleek in zijn antwoord het vrijwel met Polak eens te zijn in zover het de Volkenbond betrof, niet ten aanzien van Rusland.

Sociale Zaken. De werkloosheid en de zorg voor de slachtoffers hiervan vormden weder een belangrijk deel van de discussie. Dan z besprak de geringe resultaten van het regeringsbeleid in dit opzicht. Vooral wees hij op de vermindering der koopkracht, die steeds weer nieuwe werklozen kweekt. En hij voegde de regering toe, dat wanneer zij niet in staat is arbeid aan de werklozen te verschaffen, de verplichting op haar rust te zorgen, dat zij, die op de grens van een bestaan leven, niet ten onder gaan. De zorg voor de jeugdige werklozen en de pogingen om hen in het bedrijfsleven te betrekken wenste hij uitgebreider te zien, terwijl hij op de verkeerde tendenz wees om nu ook noodzakelijke arbeid in werkverschaffing te doen verrichten. Ook vestigde hij de aandacht op de besturen der werklozenkassen, die meer rechtszekerheid verlangen en die nu te zeer afhangen van de wisselende ministers. De la Bella behandelde o.m. de kwestie van de ziektewet en de arbeidstijdverkorting. Wat de eerste betreft, vestigde hij de aandacht op de ongewenste concurrentie, die de kosten opdrijft en op de uitspraak van de Centrale Raad van Beroep ten aanzien van de dagloonberekening. Deze uitspraak maakt dat de zieke arbeiders worden gedupeerd. Wat de arbeidstijd betrof, drong hij sterk aan op verkorting van de arbeidsweek, nu — gezinsleden medegerekend — het aantal werklozen tot ongeveer 1½ miljoen zielen is gestegen. Wie de blijvende werkloosheid niet aanvaardt, hij zal de verkorting moeten voorstaan. Nog altijd zijn er bovendien nog een 6 of 700.000 arbeiders, die zelfs langer dan 48 uren per week arbeiden. Aan het slot van zijn rede vestigde hij de aandacht op het feit, dat de arbeidersvakcentralen zoveel mogelijk mede zullen werken ook wat de loonoverbrugging betreft, maar dat daarbij de stuwende kracht van de regering nodig is. R u g g e maakte bij dit hoofdstuk opmerkingen over de volkshuisvesting. Z.i. daalde het peil der arbeiderswoning, dat de regering aanneemt voor moraliteit en hygiëne, onrustbarend. Met voorbeelden, waarbij bleek hoe druk werd uitgeoefend van wege het departement, staaft hij dit. C. P o t h u i s—S m i t keerde zich tegen de voornemens van den minister om vrouwelijke arbeidskrachten door mannelijke te vervangen. Dat deze jonge meisjes allen in de huiselijke diensten hun brood zullen kunnen verdienen, leek haar zeer onwaarschijnlijk; zij zullen later van familieleden of arbbestuur afhankelijk worden.

Minister Slingenberg trachtte alle argumenten van genoemde sprekers omver te praten. Het leek wel, of de geopperde bezwaren in het geheel niet bestonden.

Bij de *repliek* verduidelijkte De la Bella nogmaals zijn bedoeling omtrent de loonberekening bij de ziektewet en omtrent de arbeidstijd.

Binnenlandse Zaken. Bij dit hoofdstuk besprak H e r m a n s de dwingende circulaire, die van het departement uitgaan naar de gemeentebesturen en waardoor eigenlijk van autonomie der gemeenten geen sprake meer is. Vooral op het gebied van het loonvraagstuk is dit grievend en ook hinderlijk. Verder sprak hij over de burgemeesters-benoemingen, waarbij nog altijd sociaal-democraten worden voorbijgezien, ook waar een sociaal-democraat als burgemeester ontslag neemt. Hij achtte het zeer onverstandig, juist in deze tijd, een grote partij als de onze zo tegen zich in te nemen. Verder constateerde hij, dat bij de vrijwillige burgerwachten nog altijd N.S.B.ers zijn; hij meende dat met meer strengheid dit moest worden tegengegaan. De Z e e u w beklagde zich over de al te optimistische kijk, die de regering steeds blijft behouden ten opzichte van de werkloosheid, terwijl het haar niet gelukt is om het aantal werklozen in ons land te verminderen. De last, die de gemeenten daardoor te dragen hebben, is te groot. Het werkloosheidssubsidiefonds voldoet voor de gemeenten, die de grootste moeilijkheden hebben, niet in voldoende mate. Z.i. ware het beter, dat de gehele werkloosheidszorg door het Rijk werd beheerd. Hij zag daarin de oplossing, terwijl er tegelijkertijd naar een betere verhouding tussen Rijks- en gemeentefinanciën moet worden gezocht. Op deze wijze zou het zelfbestuur der gemeenten worden hersteld en zouden wij van de steunidee worden verlost.

Minister De Wilde gaf niet toe, dat hij de gemeenten niet juist behandelde; de financieel onafhankelijke behandelde hij nog op dezelfde manier. Sociaal-democraten achtte hij als burgemeesters politiek nog niet te vertrouwen.

Bij de *repliek* kwam De Zeeuw op tegen de wijze, waarop de minister zich had uitgelaten over de gemeenten, die in moeilijkheden verkeerden.

Handel, nijverheid en scheepvaart. Hierbij besprak De la Bella de belangrijke taak van de vakbeweging, ook op economisch gebied, de kwestie van de contingenteringen (tegenover verhoging van invoerrechten), alsmede de noodzakelijkheid van industrialisatie.

Uitvoerig behandelde hij het vraagstuk van de ordening zowel in de productie als

in de distributie, waarbij hij ook het middenstandsprobleem ter sprake bracht en de coöperatieve beweging verdedigde tegenover de aanvallen, welke van zo vele zijden op haar worden gedaan.

Justitie. Dat de regering niet krachtig genoeg de N.S.B. bestrijdt, werd door Hermans betoogd. Van haar uitingen in woord en geschrift, die alle redenen tot bestrijding geven, gaf hij een aantal sterke staaltjes. Ook was hij van oordeel, dat de politie menigmaal te kort is geschoten in haar optreden bij door de N.S.B. veroorzaakte relletjes. Hij was ook van mening, dat bij de verkoop van het blad „Der Stürmer” politie en justitie niet diligent genoeg waren geweest; hij vraagt geen afzonderlijke bepalingen tegenover de N.S.B.-ers, maar hij wenst hen ook niet bevoordeeld te zien.

Minister Van Schaik meende, dat alle nodige maatregelen om excessen tegen te gaan, genomen waren.

Bij de *repliek* was Hermans genoodzaakt zich persoonlijk tegen den heer Van Vessem te richten, die hem uitingen van vóór 40 jaar had verweten.

Onderwijs. De bezuiniging, die vooral het lager onderwijs geldt, werd door Ossendorp besproken in verband met de wet-1920, die het onderwijs aanmerkelijk zou verbeteren, maar waarvan weinig is overgebleven. De lichamelijke opvoeding is tot 1941 verschoven, de verbetering van de onderwijzers-opleiding is uitgesteld tot nader orde, terwijl ook de positie van den onderwijzer is verminderd in plaats van verbeterd. Evenmin is het voorbereidend onderwijs geregeld of is de leerplicht verlengd, terwijl wel de leerlingenschaal is verhoogd. Wat het nijverheidsonderwijs betreft, betreunde hij de vervanging der ambachtsscholen met driejarige cursus door tweejarige leertijd. Het onderwijs in de Bijbelse geschiedenis achtte hij niet goed mogelijk zonder krenking van de godsdienstige gevoelens van verschillende groepen ouders. Ten slotte keerde hij zich tegen de verbreiding der nat. soc. denkbeelden omtrent het onderwijs, die leiden tot gruwelijke buitensporigheden als b.v. het door hem aangehaalde schoolgebed voor den „leider”. C. Pothuis—Smit vroeg de aandacht van den minister voor de huishoudelijke voorlichting op het platteland, welke de materiële en culturele belangen van de dorpsbewoners zo zeer betreft. Zij vroeg meer belangstelling van de regering en zo mogelijk vergroting van het subsidie.

Minister Slotemaker de Bruïne meende, dat het in deze tijd wel nodig was op het lager onderwijs sterk te bezuinigen. In 1920 kon alles, nu niet meer. Hetzelfde achtte hij het geval met het nijverheidsonderwijs.

Waterstaat. Bij dit hoofdstuk voerde De la Bella het woord. Hij hoopte, wat de mijnindustrie aangaat, dat aan de massa-ontslagen en de verzuimdiensten een einde zal worden gemaakt en ook aan het overwerk in de mijnen, dat uit vrees voor ontslag niet goed te controleren is. Voorts verlangde hij meer internationaal stuwend optreden in zake de verkorting van de werkweek. Ook drong hij aan op de verplichting tot het naleven van de collectieve arbeidsovereenkomsten in de bestekken voor rijkswerken en kwam hij op tegen de daling der lonen bij werken, die niet onder de werkverschaffing gerekend mogen worden.

Minister van Lidth de Jeude was op de meeste punten van een andere mening; evenwel was hij voornemens de sociale bepalingen uit de collectieve contracten in de Rijksbestekken over te nemen.

Verkeersfondsen. Moltmaker hoopte van dezen minister eindelijk de oplossing van de verkeersregeling te verkrijgen, dus de coordinatie van het verkeer te land, te water en in de lucht.

De ongeregelde toestand werd oorzaak, dat vele takken van het verkeer noodlijdend werden en niet het minst het spoorwegtekort was voor hem reden om op een spoedige regeling aan te dringen. Hij wenste het gehele vervoerwezen in één hand, hetgeen en voor het publiek, en voor de ondernemingen, en voor de Nederlandse schatkist goed en voordelig zou zijn. Ook op het personeelbelang vestigde hij de aandacht; sommige loonsverlagingen brachten de lonen onder het steunbedrag aan werklozen. Scherpe kritiek oefende hij uit op de gestie en de leiding van de spoorwegen, die ondanks ontzaglijke bezuinigingen het tekort nog met 5 miljoen zagen oplopen. Ten slotte wees hij op de verkeersongevallen, die door verschillende fouten zijn ontstaan: verkeerde verlichting, oververmoeidheid, onbekwaamheid, enz. hij vroeg strenge maatregelen in dit opzicht.

Minister van Lidth de Jeude meende, dat de tijd is aangebroken om de coördinatie van het verkeer geleidelijk door praktische maatregelen te bereiken.

Defensie. Bij dit hoofdstuk bepleitte C. Pothuis—Smit de belangen der gepasporteerde marinemannen, der oud-gepensioneerden, en der oud-werklieden aan de vroegere Rijkswerf. Verder vroeg zij naar de enquête betreffende de particuliere wapenindustrie in Nederland met het oog vooral op de buitenlandse betrekkingen, die vele ondernemingen onderhielden en waarvan zij het bestaan aantoonde. Wat de begroting zelf betrof, wees zij op de verhoging daarvan en de tendenz in dezelfde richting. Ook omtrent het Defensiefonds had de s.-d. fractie dezelfde en nog verdere bezwaren. Persoonlijk voegde zij hieraan een betoog toe, waarin zij uiteenzette, waarom zij meende, dat ook in deze tijd, zelfs met de dreiging van de dictatuurstaten, aan de nationale ontwapening moet worden vastgehouden. Zij ontkende, dat ooit de kostbaarste goederen door een oorlog zouden worden beschermd of behouden, en zij sprak als haar mening uit, dat elke oorlog, zelfs met de beslissendste overwinning aan onze kant, weer een nieuw soort barbaren zou kweken.

Minister Colijn was het met geen der genoemde argumenten eens.

Onze fractie stemde tegen de begroting van Defensie en tegen het Defensiefonds.

Werkloosheidssubsidiefonds. De Zeeuw vreesde, dat de gemeenten ten aanzien van de werkloosheidsuitgaven nog in moeilijker omstandigheden komen dan voor dien. Juist de noodlijdendste gemeenten zouden er dan door worden getroffen.

Minister Oud ontkende dit.

Indië. De moeilijke toestand van onze overzeesche gewesten in Azië gaf Mendels aanleiding om te gewagen van het Plan van de Arbeid, waarin 100 miljoen wordt gevraagd voor welvaartswerken, om arbeid en geld onder de Indische bevolking te brengen. Dat 25 miljoen veel te weinig is, werd door Indische specialisten als Prof. Schriecke erkend. Dat de fysieke toestand der inlandse bevolking uiterst bedenkelijk is, bewees hij o.a. uit een ambtlijk rapport nopens en schoolenquête. Hij vroeg wat er in deze door het gouvernement gedaan wordt. Verder besprak hij de voorgenomen belasting op de olie, waarover hij niet gerust was, wat de uitvoering betreft, en hij drong weder aan op het heffen van en uitvoerrecht. Industrialisatie achtte hij voor Indië nog altijd zeer nodig, al zullen daardoor moeilijkheden met Nederland ontstaan. In het algemeen pleitte hij voor het meer armslag-geven aan de Inlandse bevolking dan deze Gouverneur-Generaal heeft gedaan, omdat koloniale arbeid de mogelijkheid moet scheppen tot vestiging van een inheems bestuur.

Minister Colijn gaf toe, dat harde maatregelen nodig waren geweest, maar men was nu toch zo ver gevorderd, dat het tekort niet was vermeerderd. De voedseltoestand was volgens ambtelijke rapporten niet zo slecht en hij was van oordeel, dat de donkerste tijden voor Indië voorbij waren.

Bij de *repliek* haalde Mendels nogmaals getuigenissen aan over de slechte voedingstoestand: onderdistricten, waar bijna drie-kwart der gezinnen niet meer dan een halve cent per dag beschikbaar heeft om wat knollen als enig voedsel te kopen.

Hiermede waren de beraadslagingen over de staatsbegroting voor 1936 afgelopen.

Pensioenwet voor spoorwegambtenaren

Moltmaker keerde zich tegen dit wetsontwerp. Hij achtte dit een onbillijke korting. Aan het spoorwegpersoneel heeft men successievelijk rechten ontnomen en anderzijds verplichtingen opgelegd. De regering mag haar financiële verplichtingen tegenover het pensioenfonds niet afwentelen op de gepensioneerde en nog te pensionneren ambtenaren. Ook Mendels mengde zich in dit debat. Hij stelde de vraag, of het geoorloofd is de verkregen rechten van gepensioneerden eenzijdig aan te tasten en beantwoordde haar ontkennend uit het oogpunt van rechtszekerheid.

Minister van Lidth de Jeude ontkende de wettelijke onaantastbaarheid van pensioenen, o.a. omdat zij ook tijdelijk verhoogd kunnen worden.

Het wetsontwerp werd aangenomen. Onze fractie stemde tegen.

Verlaging van de uitgaven voor het onderwijs

Ossendorp had belangrijke bezwaren tegen de techniek van de wet en wel wat betrof de voorgestelde regelingen in de paragrafen 7, 15 en 15bis, inzake verhoging der leerlingenschaal, de voorlopige pensionering van 60-jarige onderwijzers en het ontslag der gehuwde onderwijzeressen. Bovendien oefende hij kritiek uit op de inhoud dezer voorstellen, benevens op dat tot beperking der opleiding (par. 14). Hij geloofde niet, dat daarmede doeltreffende bezuiniging zou worden verkregen. Bovendien zou voor

wachtgelders en werkloze onderwijzers de kans op een vaste benoeming niet in enigszins beduidende mate worden vergroot, wijl tengevolge van verhoging der leerlingenschaal weer 900 onderwijzers op wachtgeld zouden worden gesteld. Ten slotte hekelde hij het voorstel de gehuwde onderwijzeres mt 1 Januari 1937 te ontslaan: deze maatregel achtte hij onnodig en onrechtvaardig, zelfs schrijnend, temeer nog omdat haar wachtgeld noch schadeloosstelling zal worden toegekend.

Dit laatste punt werd nog in bijzonderheden door C. Pothuis—Smit behandeld. Zij zette uiteen, hoe de werkloosheid er niet door zou worden verminderd en hoe er van terugkeer in het gezin, waarvan sommige sprekers hadden gewaagd, niet veel sprake is. Het begrip kostwinster zag zij ook als een zeer moeilijk te omlijnen begrip, dat trouwens uiterst veranderlijk is. In het algemeen noemde zij deze wet een soort van machtsmisbruik en wel het hoogtepunt van de actie om de vrouw haar recht op arbeid te ontnemen.

Minister Slotemaker de Bruïne gaf weinig bevredigende verklaringen.

Pantserauto's

Onze fractie stemde, na een verklaring van C. Pothuis—Smit, tegen de verhoging van de Defensiebegroting, waarop de 12 pantserauto's voorkwamen, welke zonder voorafgaande goedkeuring van het parlement waren besteld.

Landbouwcrisisfonds

Mendels maakte ernstig bezwaar tegen de stichtingsvorm der crisisorganisaties, waarvoor hij zuiver publiekrechtelijke organisatie zou wensen; zij vervullen immers een deel van de staatstaak. Dit scheidt de verwardste, zelfs onverantwoordelijke en onwenselijke toestanden, hetgeen hij met tal van voorbeelden, bepaaldelijk met het opzienbarend ontslag nemen der 3 tewerkgestelde juristen, duidelijk maakte. Hij hoopte, dat de minister de door hem aangestipte feiten omtrent toestanden en ambtenaren nauwkeurig zal onderzoeken. De la Bella besprak de crisisheffing op de margarine, die hij te hoog achtte, en daarna de moeilijkheden die men aan de coöperatieve beweging in de weg legt. Hij wees er op, hoe gunstig de coöperatie, o.a. in de zuivelindustrie, werkt door vereenvoudiging van het distributie-systeem.

Minister Deckers was van oordeel, dat Mendels reeds vroeger met zijn bezwaren omtrent de stichtingsvorm der organisaties had moeten komen. Hijzelf had trouwens die vorm niet gekozen. Over de margarine en de zuivel-kwestie gaf hij geruststellende verklaringen.

Industrie-financiering

De oprichting van een Naamloze Vennootschap Maatschappij voor Industrie-financiering deed Danz opmerken, dat hij zich in vele opzichten met het wetsontwerp kon verenigen. Immers de toepassing van industrialisatie is — zo zeide hij — reeds lang door de sociaal-democraten gepropageerd; zij begrepen, dat de behoeftevoorziening der mensheid niet aan willekeurige personen moet worden overgelaten. Toch geloofde hij, dat het goed zou zijn de economische afdeling van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart in organisch verband te brengen met deze N.V. voor Industrie-financiering. Ook meende hij, dat een centraal economisch-technologisch instituut, waarin de verschillende krachten uit het bedrijfsleven konden samenwerken gelijktijdig gesticht had moeten worden.

Minister Gelissen gaf nog een uitvoerige schets van de op te richten industriebank en van de reeds in werking zijnde economische en technologische exploratiedienst.

Kosteloos procederen

Mendels zag de urgentie niet van „een herziening der voorschriften nopens de toelating om kosteloos te procederen”. De moeilijkheden leken hem alle te minutieus uitgesponnen, al waren er enkele verbeteringen te waarderen.

Minister van Schaik wees op voorkomende misbruiken, die nu vermeden kunnen worden.

Overdracht van terreinen te Utrecht

Moltmaker maakte bezwaren tegen de stichting van een nieuw militair hospitaal; het zal grote kosten medebrengen en geheel overbodig zijn, omdat de zieke militairen over de bestaande ziekenhuizen kunnen worden verdeeld, ieder naar eigen

richting. Tegen de ruiling aan gronden tussen de gemeente en het Rijk had spreker geen bezwaar.

Minister Colijn achtte de bezwaren niet gerechtvaardigd, daar het hier slechts gaat om de ruiling van gronden. Over het hospitaal zelf zal later worden beslist.

Weerkorpsen

Het verbod van particuliere weercorpsen leidde tot uitvoerige discussies. Mendels drong er op aan, dat de kwestie der vrijstellingen, ook door mogelijk beroep, nauwkeurig zou worden geregeld. Verder polemiseerde hij tegen den heer Van Vessem, die het voorstelde, alsof de N.S.B. uit een kudde onschuldige lammeren bestond, en nu op onrechtmatige wijze door de regering werd gehandicapt. Hoe voorzichtig men tegenover deze sentimentele verklaringen moet staan, bewees hij o.a. door te gewagen van het weder optreden van de z.g. ontbonden Nationale Jeugdstorm in uniform. Ook de mishandeling door N.S.B.-ers bij Abcoude bracht hij daarbij ter sprake. Door Vorrink werd, naar aanleiding van de rede van den heer Van Vessem, nog opgemerkt, dat de A.J.C. (Rode Valken noch Rode Wachten) in enigerlei opzicht te vergelijken zijn met de weerafdelingen, die bij de N.S.B. hebben bestaan.

Minister van Schaik deed uitkomen, dat hij alles deed om de vrede en de rust in de bevolking te bevorderen, hetgeen hij o.a. demonstreerde door te wijzen op het optreden der Amsterdamse politie tijdens het verblijf van de Koningin in de hoofdstad. Dit optreden was nodig geworden door het onverantwoordelijk gedrag van de N.S.B. Bij voorbaat moet dit onmogelijk worden gemaakt.

Werkloosheidsuitkering van Rijk en gemeenten

Het wetsontwerp tot verlenging van de geldigheidsduur der betrekkingen tussen Rijk en gemeenten inzake werkloosheidsuitkering gaf De Zeeuw aanleiding op een aantal fouten te wijzen, die o.a. Rotterdam in een steeds ongunstiger positie brengen.

Minister Oud meende, dat, gezien de positie van het ogenblik, voort te gaan op dezelfde wijze het enige was, waartoe de regering in staat was.

Interpellatie—De la Bella

Op 10 September werd de interpellatie gehouden in zake de aangekondigde wijziging in de regeling betreffende de steunverlening en de werkverschaffing.

De la Bella zette uitvoerig de nadelen voor de massa der werklozen uiteen, waartegenover de kleine verhoging voor een niet groot aantal personen niet van overwegend belang was. Hij wees op de ontstemming en teleurstelling, die deze maatregelen in grote lagen der bevolking hebben teweeggebracht en merkte op, dat de regering er niet naar had gestreefd de lasten te doen dragen in overeenstemming met de draagkracht. Hij behandelde de intrekking van de huurbijslag en zijn gevolgen, terwijl hij in verband daarmee de toestand beschreef, waarin vooral de langdurig-werklozen zich bevinden. De goedkoper gestelde levensmiddelen, waarvan uitbreiding wordt voorgesteld, achtte hij voor de massa nog onbereikbaar. Hij stelde samenvattend 13 vragen.

Minister Slingenberg was van oordeel, dat de huurbijslag moest worden verwijderd en dat door zijn optreden en ook door zijn nieuwe maatregelen de werklozen in een betere toestand dan voorheen zouden komen. Van uitstel wilde hij niets weten.

In zijn *repliek* kwam De la Bella tegen des ministers uiteenzetting ten sterkste op. Hij stelde twee moties voor, om den minister te verzoeken de kwestie van de huurbijslag en van de standaardlonen in nadere overweging te nemen. Door de katholieken was eveneens een motie ingediend strekkende om bedoelde maatregelen voorlopig op te schorten. De eerste motie van De la Bella werd verworpen met 30 tegen 11 stemmen; daarna trok De la Bella zijn tweede motie in en stemde onze fractie voor die der katholieken. De motie werd met 25 tegen 16 stemmen aangenomen.

De minister heeft haar echter niet uitgevoerd.

Devaluatie en daaruit voortvloeiende maatregelen

Op 29 September werden de devaluatie-voorstellen (verbod van gouduitvoer, maatregelen tegen prijsstijging en voorzieningen ten aanzien van de wisselkoersen) in de Eerste Kamer behandeld. Onze fractie stemde er voor.

Mechanisatie in de sigarenindustrie

De kwestie van de rationalisatie in verband met de werkloosheid ten opzichte van de sigarenindustrie — werd door De la Bella behandeld. Hij drong aan op en diepgaand onderzoek naar dit vraagstuk. Dit wetsontwerp achtte hij niet van veel betekenis, het remmen van de rationalisatie zal, ook door het veranderen van de datum van inwerkingstelling, niet belangrijk slagen; verkorting van de werktijd zag hij als een der grote middelen, die moesten worden aangewend.

Minister Gelissen verklaarde geen orderingsmaniak te zijn, maar zeide toch zeer veel voor ordening te gevoelen, ook in verband met de werktijdverkorting.

Oververmoeidheid van chauffeurs

Voor Moltmaker ging dit ontwerp, dat bepalingen beoogt om oververmoeidheid van chauffeurs tegen te gaan, niet ver genoeg; 55 uren per week en 10 uren per dag als maximum achtte hij nog te veel. Noch de veiligheid van het verkeer noch de arbeidersbescherming zag hij hierdoor in voldoende mate gewaarborgd. Een voordeel achtte hij het dat werktijden van 80 tot 110 uren per week niet meer zullen voorkomen, Hij drong er ten sterkste bij de regering op aan, voorzichtig te zijn met het geven van overwerkvergunningen. Op de uitvoering van de wet komt alles aan.

De wet werd met 33 tegen 10 stemmen aangenomen. Onze fractie stemde voor.

Vaccinatie-ontwerp

Op 30 December kwam het wetsontwerp in behandeling om de tijdelijke opschorting van de indirecte vaccinatiedwang met een jaar te verlengen.

Mendels legde een verklaring af, waarom onze fractie tegen haar zin voor dit wetsontwerp zou stemmen. Hij wees er op, dat de Kamer op de voorlaatste dag van de beëindiging in een dwangpositie verkeert. Zonder overgangsbepalingen is geen nieuwe regeling te maken en hij achtte de minister dan ook niet ontslagen van de verplichting om zelf voorstellen te doen, waarvoor voldoende tijd is. Hij had de indruk, dat de regering zich achter het encephalitisgevaar verschuilt om voor goed van de vaccinatieplicht af te komen.

Minister Slingenberg hoopte, dat dit het laatste jaar zal zijn, dat de vaccinatieplicht uit onze wetgeving is gebannen.

Korting op Indische pensioenen

Onze fractie heeft zich altijd tegen deze korting verzet en dus verklaarde Mendels dat wij aan deze verlenging der korting ook onze steun niet kunnen geven.

Bescherming van vogels

Polak meende, dat de regering in dit ontwerp geen voldoende rekening heeft gehouden met de inzichten der dierenvrienden. Hij bestreed de opvatting, dat kooivogels het goed hadden; hem leek dit gedenatureerd leven, evenals hij de vreugde van mensen in kooivogels veroordeelde. In het algemeen waarschuwde hij nog tegen de verbreking van het evenwicht in de natuur.

Hiermede waren de werkzaamheden der Eerste Kamer voor het jaar 1936 afgelopen.

C. POTHUIS—SMIT, Secretaris.

VERSLAG OVER 1936

van de gedelegeerden der S.D.A.P. in de Executieve der Socialistische Arbeiders Internationale

De delegatie der S.D.A.P. in de Executieve der S.A.I. bestond in 1936 uit *J. W. Albarda* (tevens lid van het Bureau) en *K. Vorrink*. Het secretariaat van de S.A.I. is gevestigd: 162 rue de Laeken Brussel.

Het Bureau hield in 1936 vier vergaderingen, n.l.: op 16 Januari te Parijs, op 19 Maart te Londen, op 15 Mei te Brussel, op 27 September te Parijs. Al deze vergaderingen werden door Albarda bijgewoond.

De Executieve kwam vier maal bijeen n.l.: 20 Maart te Londen, op 16, 17 en 18 Mei te Brussel, op 27 September en op 4 December te Parijs. Aan de tweede en derde bijeenkomst werd door Albarda en Vorrink deelgenomen, aan de eerste en vierde alleen door Vorrink.

Bureau S.A.I. en Bestuur I.V.V. vergaderden gezamenlijk op 16 Januari in Parijs, op 28 Juli in Brussel, op 26 October in Parijs. Aan de beide eerste vergaderingen nam Albarda deel, aan de laatste Vorrink.

De Executieve van de S.A.I. en de Bestuursraad van het I.V.V. kwamen in gemeenschappelijke zitting bijeen op 19 en 20 Maart te Londen, op 28 September en 4 en 5 December te Parijs. Aan de beide eerste bijeenkomsten namen Albarda en Vorrink deel, aan de laatste alleen Vorrink.

De commissie voor de oorlogsvraagstukken hield op 14 Mei een vergadering te Brussel, waarbij Albarda aanwezig was.

De commissie voor de politieke gevangenen kwam bijeen op 17 Mei in Brussel en op 5 December in Parijs. Beide keren was E. Boekman aanwezig.

De voornaamste vraagstukken, die al of niet gemeenschappelijk met het I.V.V. door de S.A.I. in haar besturende instanties moesten worden besproken, staan alle in nauw verband met het groeiende oorlogsgevaar. In de eerste helft van het jaar was het het Italiaans-Abessijnse conflict en de opzegging van het Verdrag van Locarno met de herbezetting van het Rijnland door Duitsland, in de tweede helft de Spaanse burgeroorlog, die alle aandacht opeisten.

In hun vergadering van 16 Januari spraken S.A.I. en I.V.V. hun voldoening uit over het mislukken van de samenzwering Laval—Hoare en riepen zij de Volkenbondsstaten op de sancties tegen Italië krachtig te handhaven en de wederzijdse bijstand tijdig te organiseren. De bijeenkomst nam de volgende resolutie aan:

De gemeenschappelijke vergadering van de Executieve der S.A.I. en het bestuur van het I.V.V. in Parijs van 16 Januari 1936 heeft de berichten der partijen en vakverbonden der afzonderlijke landen over de strijd der arbeidersklasse voor de vrede ter kennis genomen en de internationale situatie in het algemeen onderzocht.

Zij stelt met voldoening vast, dat de openbare mening der wereld met toenemende kracht en stijgend resultaat de doorvoering der sancties en een stevige organisatie der collectieve veiligheid eist. Zij verwijst in het bijzonder naar de successen der openbare mening in de beide grote landen, wier houding er het meest toe moet bijdragen, de fascistische aanval af te slaan. De publieke opinie van Engeland heeft zich op indrukwekkende wijze doen gelden en het complot Laval-Hoare verijdeld. In Frankrijk wordt de moedige strijd met toenemend resultaat gevoerd en kunnen de beste verwachtingen gekoesterd worden. De beide Internationalen verwachten van al haar aangesloten partijen en vakverbonden, dat hun streven met verdubbelde kracht zal voortgezet worden: meer dan ooit is de waakzaamheid en vastbeslotenheid der

massa van het volk noodzakelijk om trots de verraderlijke manoeuvres van verschillende verdachte kringen de vrede weer te herstellen en te doen handhaven.

De heide Internationalen betuigen — zonder onderscheid van ras of richting — haar broederlijke solidariteit met de op de slachtevelden gedreven Italiaanse jeugd en met alle slachtoffers van de door het fascisme ontketende beestachtigheid van de oorlog.

Zij veroordelen met diepe verontwaardiging de onmenselijke methoden der fascistische barbarij, die zich uitraast in gemene, moorddadige aanvallen op hospitalen, zieken en gewonden.

Zij verwachten van de Volkenbond, dat hij tegenover de door het Italiaans fascisme gepleegde schending van het internationale recht en de misdaad gepleegd op de elementairste menselijkheid, eindelijk het volle gewicht van de in het Volkenbondspact vastgelegde sancties zal stellen. Met alle klem eisen ze van de landen, waarvan de doorvoering der sancties direct afhankelijk is, zonder verder dralen de nodige stappen te doen. In het bijzonder verlangen zij, dat het invoerverbod voor olie, kolen, ijzer en staal onverwijld in werking wordt gesteld.

Zij herinneren er aan, dat het systeem der sancties, zoals geregeld in artikel 16 van het Volkenbondsverdrag, elk lid van de Volkenbond bepaalde en dwingende plichten oplegt, in het bijzonder de plicht, een land te hulp te komen, dat bij de vervulling van deze zijne bondsplichten aangevallen wordt. Het succes ener collectieve actie in het huidige Italiaans-Abessijns conflict zou hopeloos te niet gedaan kunnen worden, wanneer de machten en voornamelijk de machten van het Middellandse Zee-bekken niet vast besloten zijn, een plotselinge aanval tegen een van hen gemeenschappelijk af te slaan of wanneer collectieve verdediging niet van te voren dienovereenkomstig voorbereid is.

Zij protesteren ten zeerste tegen het misbruik, dat gemaakt wordt met het belangrijke en gecompliceerde probleem der noodzakelijke verdeling van de grondstoffen der aarde — een probleem, dat alleen in een atmosfeer van vrede opgelost kan worden — maar nu als voorwendsel gebruikt wordt om de oorlog in Abessinië te verlengen en den vredesschender een premie in andere vorm in uitzicht te stellen.

Zij verklaren opnieuw, dat geen compromis met den misdadiger doch alleen volledige toepassing van het internationaal recht en de krachtdadige veroordeling van den aanvaller andere mogelijke vredesschenders kan terughouden. Wanneer de aanval van Mussolini niet afgeslagen wordt, bestaat er weinig uitzicht, in de naaste toekomst een aanval van Hitler-Duitsland of van het militaristische Japan te ontgaan.

De bespoedigde beëindiging van de oorlog in Afrika, zonder concessies aan den fascistischen aanvaller, blijft de dringendste eis der arbeidersklasse in haar strijd tegen het fascisme en vóór de vrede.

De opmars van de Duitse troepen in het Rijnland en de opzegging van het vrijwillig aangegane Verdrag van Locarno door Duitsland was aanleiding tot de conferentie van S.A.I. en I.V.V. op 19 en 20 Maart te Londen. Na breedvoerige discussie werd de volgende resolutie aangenomen:

„Aan alle arbeiders, aan alle vrijheidslievende mannen en vrouwen! Wederom wordt de wereld met een ernstig gevaar voor de vrede bedreigd, wederom wil de nazidictatuur door woordbreuk haar doel bereiken. Niet alleen is het verdrag van Versailles zonder enig gewetensbezwaar verscheurd, maar ook het Locarno-verdrag, dat Duitsland in alle vrijheid heeft aangegaan, en dat Hitler zelf nog verleden maand Mei erkend heeft, is geschonden.

De internationale arbeidersbeweging veroordeelt ten strengste deze misdadige handeling. De conferentie constateert met voldoening, dat de Volkenbond de schending van het verdrag veroordeeld heeft. Indien zulk een schending van trouw en geloof geduld werd, dan zou elk vertrouwen in internationale verdragen en het hele systeem der collectieve veiligheid verstoord worden. Het doel dezer laatste gewelddaad is duidelijk. Het is de voorbereiding tot het oprichten van versterkingen in de gemilitariseerde zone en tot het aanleggen van vliegvelden, dus een eerste stap tot aanval op vreedzame landen in Oost- en West-Europa. Het voorwendsel dezer schending van een plechtige overeenkomst is, dat het Frans-Russische verdrag in strijd zou zijn met het Locarno-verdrag. Om dit uit te maken, bestaat er een eenvoudig middel. In 1933 heeft Hitler de door zijn voorgangers plechtig aanvaarde bemiddeling bij conflicten door het Internationaal Gerechtshof te 's-Gravenhage hernieuwd: dat men onmiddellijk dit geschil aan het Gerechtshof in Den Haag voorlegge. Maar bij alle besprekingen met Hitler's gemachtigden moeten de vreedzame staten van de Volkenbond de ir.

en de vorm dezer besprekingen bepalen. Wij kunnen niet toestaan, dat Hitler aan de volken voorschrijft, welke voorstellen zullen behandeld worden en welke niet.

De wereldvrede is in gevaar. Het komt erop aan, de beschaving op een vaste grondslag te plaatsen. Er bestaat slechts één middel om deze te verzekeren: de voorgenomen verwezenlijking der collectieve vrijheid. De beginselen van het Locarnoverdrag moeten versterkt en uitgebreid worden. Het gebied hunner bevoegdheid moet door de Volkenbond zoveel mogelijk worden vergroot. De vrede is een ondeelbaar geheel. Alle staten moeten zich zonder dralen verenigen om een aangevallen land hulp te verlenen. Er moet een verdrag gesloten worden, dat deze hulp verzekert en een snel en verenigd optreden ter ondersteuning van elk slachtoffer ener agressie waarborgt. Het verdrag moet algemeen zijn, openstaan voor allen, voortkomen uit de principes van de Volkenbond en mag daarom de Sowjet-Unie niet uitsluiten, zoals Hitler dat zou willen.

De internationale arbeidersbeweging is, zoals zij in het geval van het Italiaans-Abessijnse conflict heeft verklaard en heden weer verklaart, besloten de gevaren en de verantwoordelijkheid voor een dergelijke collectieve organisatie van de vrede op zich te nemen. Deze gevaren zijn veel geringer dan die van welke andere politiek. Isolement en het oude systeem der militaire allianties voeren tenslotte tot oorlog. Een misdadige aanval kan niet door een beroep op de moraal verhinderd worden. Iedereen, die zo'n aanval waagt, moet een verenigde macht ontmoeten, tot welke alle landen effectief volgens een overeengekomen plan moeten bijdragen. Naar gelang van dit doel moet de bewapening der afzonderlijke staten geregeld worden. In de verbetering van het systeem der collectieve veiligheid ligt de enige hoop op belangrijke vermindering van deze drukkende last. De afschaffing der particuliere wapenindustrie en van de particuliere wapenhandel zou deze zekerheid nog uitgebreider maken.

Hitler probeert zijn aanvalsplannen onder betuigingen van vrede te verbergen. Hitler doet zich als vredesstichter voor. Hij kan de oprechtheid zijner voorstellen alleen bewijzen door in overeenstemming met de andere landen zijn bewapening door een internationale overeenkomst te begrenzen en aan een internationale controle te onderwerpen.

Een overeenkomst inzake de collectieve veiligheid door onderlinge hulpverlening en door ontwapening moet de grondslag zijn, waarop de Volkenbond Duitsland met gelijke rechten tot het sluiten van een algemeen verdrag moet uitnodigen.

De weigering van Duitsland zou het bewijs zijn van zijn vaste wil de orde in Europa en de vrede te verstoren. Het zou dan de plicht der andere regeringen en volken zijn zulk een overeenkomst te sluiten zonder Hitler-Duitsland en de maatregelen te nemen, welke noodzakelijk zijn voor het behoud van de vrede.

Een duurzame vrede kan slechts gegrond zijn op sociale rechtvaardigheid en de terzijdestelling der economische oorzaken van de oorlog. Daarom eisen wij, dat een vastbesloten poging tot opheffing dezer oorzaken ondernomen wordt. De organisatie van de Volkenbond moet dusdanig uitgerust zijn, dat zij de vrije en systematische behandeling dezer economische problemen en een werkzame actie tot verhoging van de levensstandaard der arbeiders van de ganse wereld mogelijk maakt.

We roepen de arbeiders op, alle krachten aan te wenden om het fascisme overal te verslaan en het wereldsocialisme ten zege te voeren. Wij roepen alle vrienden der vrijheid en van de vrede op, krachtig en onvermoeid de strijd tegen de oorlog te voeren. Wij moeten het gevoel der internationale solidariteit versterken. Wij nodigen de bij ons aangesloten organisaties uit, alles te doen om alle krachten, die met dezelfde wil zijn vervuld, tot een geweldige inspanning op te wekken."

De Londense conferentie hield zich bovendien nog bezig met het Italiaans-Abessijnse conflict. Zij bracht haar mening in de volgende resolutie tot uitdrukking:

„De gemeenschappelijke conferentie van de Algemene Raad van het Internationaal Verbond van Vakverenigingen en de Executieve van de Socialistische Arbeiders-Internationale bekrachtigt de vroeger genomen besluiten over de aanvals-oorlog van het fascistische Italië op Abessinië en verlangt nadrukkelijk, dat de actie van de Volkenbond ter bescherming van de onafhankelijkheid van Abessinië, die de belangrijkste voorwaarde is voor vrede en gerechtigheid, krachtig en zonder aarzelen voortgezet wordt."

De debatten in de zitting van de Executieve op 16, 17 en 18 Mei te Brussel hielden zich bezig met de gevaren, die Europa bedreigen als gevolg van de verovering van Abessinië door Italië. Terwijl de aange-

nomen resolutie eist, dat de sancties worden doorgezet, totdat de autoriteit van de Volkenbond zal zijn hersteld, verklaart zij, dat de vrede slechts bewaard kan blijven door versterking van de politiek der collectieve veiligheid. De resolutie luidt:

De S.A.I. herinnert er aan, dat zij reeds lang en met steeds meer klem de consequente toepassing van het Volkenbondspact heeft geëist, tegen diegenen die oorlog voeren, of met het voeren van oorlog dreigen. De zwakte der regeringen tegenover het Japanse imperialisme, tengevolge van kortzichtige belangenpolitiek, de fascistische aanval op Abessinië en de provocatie van Hitler aan de Rijn heeft tot nieuwe daden van de schenders der verdragen geleid, die het oorlogsgevaar vergroten.

Het fascistisch Italië heeft door het gebruik van gifgas, het afslachten der burgerbevolking, het opzettelijk bombarderen van open steden en Rode Kruis-stations, de Volkenbond uitgedaagd, het Abessijnse volk onderworpen en ten slotte, de publieke opinie tartend, de annexatie van Abessinië geproclameerd. Weer is bewezen, dat de vrede slechts door de consequente toepassing van het Volkenbondspact kan worden gered. De S.A.I. wijst daarom af elke erkenning van daden, die in strijd zijn met het Volkenbondsverdrag.

Het gaat er om te verhinderen, dat het fascistisch Italië de vruchten van zijn lompe en laffe aanval oogst. De sancties moeten gehandhaafd worden tot de autoriteit van de Volkenbond is hersteld.

Het waarborgen van de vrede gedooft geen verzwakking, doch eist het versterken van de politiek der collectieve veiligheid. Dit vereist het samengaan van alle krachten en staten die vijandig tegenover de oorlog staan, in het bijzonder de vergaande coördinatie van de politiek van Groot-Brittannië, Frankrijk en de Sowjet-Unie, ter verhinderende van alle aanvalspogingen en verdragsschendingen, die de vrede in een of ander deel van Europa in gevaar kan brengen. Deze coördinatie moet het sterke krachtcentrum worden van alle staten, die besloten zijn de vrede te handhaven en te verdedigen, binnen het raam van de Volkenbond.

Een vredespolitiek is echter slechts dan gewaarborgd, indien daar achter staat een krachtige en omvangrijke volksbeweging. Het behoud van de vrede verlangt de ononderbroken waakzaamheid en inspanning van de brede volksmassa's. Ook degenen, die zich thans nog weinig bedreigd wanen, moeten inzien, dat de oorlog voor alle volken zonder uitzondering tot catastrofe leiden moet en de vrede slechts te redden is, wanneer alle mogelijkheden het gemeenschappelijk belang boven haar bijzondere belangen stellen.

De S.A.I. zich van haar plicht bewust en de ernst van de toestand beseffende, roept de arbeiders, de volksmassa's, de vrouwen, de jeugd, allen van goeden wille in de gehele wereld op, tot een morele en politieke aanval tegen fascisme en oorlog, vóór vrede en vrijheid.

De militaire opstand in Spanje roept dan het bureau van de S.A.I. en het bestuur van het I.V.V. in een spoedvergadering bijeen op 28 Juli in Brussel.

Op 23 Juli had het secretariaat der S.A.I. aan de Spaanse socialistische partij reeds een sympathie-telegram gezonden.

In de zitting van 28 Juli, waaraan ook door een afgevaardigden der Spaanse partij werd deelgenomen, werd besloten tot het doen van een oproep om steun aan de Spaanse strijders en tot het zenden van een delegatie uit de beide Internationals naar Spanje. De beraadslagingen over de algemene politieke toestand voerden tot het aannemen van de volgende resolutie:

„Nog nooit waren de gevaren in de loop der laatste 22 jaren na het uitbreken van de wereldoorlog zo dreigend als thans. Nooit had de wereld zo zeer het gevoel, weer evenals in 1914 aan de rand van de meest afschuwelijke catastrofe te staan.

In bepaalde kringen probeert men nog steeds, de waarheid over de gevaren, waarin de wereld verkeert, te bedekken. De verantwoordelijke organisaties der arbeidersklasse hebben haar oude plicht te vervullen: *uiteenzetten, hoe het er werkelijk bij staat.*

Niemand kan na de ervaringen van het laatste jaar aan de ware voornemens van de fascistische heersers twijfelen. Hitler's voornaamste doel bij alle onderhandelingen en bij al zijn „vredesvoorstellen" is, tijd te winnen om de *herbewapening van Duits-*

land te voltooien.

Het verdrag tussen *Duitsland* en *Oostenrijk* toont, hoe Hitler onder de schijn van vredelievende overeenkomsten en tijdelijk afzien van zijn veroveringsdoel, dit op langere termijn des te hardnekkiger en arglistiger nastreeft. Het eerste resultaat van deze overeenkomst is de vestiging van de ring van fascistische staten, die het democratische *Tsjecho-Slowakije* steeds dreigender insluit. De vernietiging van de laatste volksrechten in *Danzig* toont, hoe niets-ontziend het Duitse fascisme alle internationale verdragen en verplichtingen met voeten treedt, wanneer er niemand is, die ze beschermt.

De toenadering tussen *Hitler* en *Mussolini* onthult, alle vredesbetuigingen ten spijt, haar ware politiek: *het oorlogsverbond van het internationaal fascisme.*

In *Abessinië* heeft het bloedig geweld van den fascistischen veroveraar getriompheerd; de Volkenbond heeft zich gebogen voor den rechtsverkrachter. In Azië bedreigt het Japans imperialisme *China* en de *Sowjet-Unie*.

De fascisten van alle landen hebben de militaire opstand in Spanje met de stille hoop op uitbreiding van het fascistische machtsgebied en de mogelijkheid voor uitbreiding van het fascistische oorlogs-bondgenootschap, begroet. De gebeurtenissen in Spanje bewijzen, dat het fascisme steeds bereid is, de brandfakkel van de burgeroorlog in onverschillig welk land te slingeren. De heldhaftige arbeiders van Spanje verdienen de dank en de bewondering van de Internationale voor het feit, dat ze geen offer geschuwd hebben om de vrijheid en het recht tegen het bloedig geweld te verdedigen.

Tegenover het optreden van het fascisme, dat doelbewust zijn vernietigingswerk volbrengt, mogen de verdedigers van de vrede niet verdeeld en werkloos blijven. De vredespolitiek kan niet met halve middelen en halve vrienden gevoerd worden. *Wie de vrede wil, moet bereid zijn, haar te verdedigen.* Hij moet bereid zijn, de verplichtingen op zich te nemen, die alleen het functioneren van een waarachtig systeem van collectieve veiligheid door wederzijdse, algemene en georganiseerde steun tegen vredeschenders kunnen waarborgen. Aan de grondbeginselen van dit systeem houden we vast: de gemeenschappelijk uitgevoerde verplichting vermindert het gemeenschappelijk gevaar.

De vrede is ondeelbaar. Alleen een actieve, vastbesloten politiek voor de vrede, die de werkelijke collectieve veiligheid waarborgt, kan de wereld nog voor het offensief van tanks, bommenwerpers en gifgassen behoeden.

Vredespolitiek is anti-fascistische politiek. De arbeidersklasse heeft de plicht, de vereniging der massa en de leiding van een doelbewuste anti-fascistische vredespolitiek te organiseren.

Slaat het fascisme met alle middelen en in alle landen neer. Op deze wijze kunt ge u zelf voor slavernij en ellende, de wereld voor de oorlog behoeden!"

Naar aanleiding van een desbetreffend verzoek van het Spaanse vakverbond kwamen op 28 September te Parijs de Executieve van de S.A.I. en de Bestuursraad van het I.V.V. bijeen. De afgevaardigden werden uitvoerig voorgelicht door Pascual Tomas, secretaris van het Spaanse vakverbond en Luis Jimenez de Asua als vertegenwoordiger van de Spaanse socialistische partij. De debatten werden beheerst door de problemen van de non-interventie-politiek, zoals die door den Franssen minister-president Léon Blum wordt gevoerd. De conferentie kwam tot het aannemen van de volgende resolutie:

De Algemene Raad van het Internationaal Verbond van Vakverenigingen en het Bestuur van de Socialistische Arbeiders-Internationale, bijeen in Parijs op 28 September 1936 bevestigen hun verklaring van 28 Juli 1936, dat volgens de regelen van het internationaal recht de grondwettelijke regering van Spanje in staat moet zijn, de middelen te verschaffen, die ze nodig heeft voor haar verdediging. Deze regering vertegenwoordigt de overgrote meerderheid van het Spaanse volk zonder onderscheid van politieke opvattingen of godsdienstige overtuiging.

Na de verslagen van de kameraden Pascual Tomas (afgevaardigde van het Spaanse Vakverbond) en Jimenez de Asua (afgevaardigde van de Spaanse socialistische partij) gehoord te hebben, wijzen de beide hoofdbesturen nadrukkelijk op het belang van de verklaring, die de Spaanse minister van Buitenlandse Zaken voor de Volkenbond afgelegd heeft: dat de generaals, die in opstand gekomen zijn tegen de op 16 Februari 1936 wettig door de kiezers gekozen regering door Duitsland en Italië (direct of door

bemiddeling van Portugal) met wapens, vliegtuigen en tanks voorzien werden en zelfs nog, nadat deze staten het niet-inmengingsverdrag ondertekend hadden.

Het is de plicht van alle regeringen, in het bijzonder van de Franse en Engelse regering, deze ernstige beschuldiging direct grondig te onderzoeken. De internationale overeenkomst tussen de mogendheden, geen wapens naar Spanje te leveren, is gesloten, om het gevaar van een algemene oorlog af te wenden en is slechts zo lang bindend, als zij door allen loyaal nageleefd wordt. De schending van deze nieuwe internationale overeenkomst door Duitsland en Italië vereist een nieuw onderzoek naar de stand van zaken door de andere mogendheden.

De S.A.I. en het I.V.V. verzekeren de Spaanse arbeidersklasse haar volkomen solidariteit bij haar heldhaftige verdediging van de mensen- en burgerrechten van het Spaanse volk. In deze strijd is de internationale arbeidersbeweging niet neutraal en zal dit ook nooit zijn!

De voortdurend grove schending van de niet-inmengingsverdragen door Duitsland, Italië en Portugal, waardoor de wettige Spaanse regering zich tegenover een overmacht aan wapentuig zag geplaatst en de weerslag hiervan in het bijzonder in de rijen der Engelse Arbeiderspartij, bracht deze ertoe een gemeenschappelijke zitting van het Bureau der S.A.I. en het Bestuur van het I.V.V. aan te vragen. Deze had op 26 October in Parijs plaats. Een drietal Spaanse partijgenoten nam aan de beraadslagingen deel, die besloten werden met het aannemen van de volgende resolutie:

„Het Bestuur van het I.V.V. en het Bestuur van de S.A.I., in Parijs op 26 October 1936 bijeen,

bekrachtigen hun vroegere verklaringen, inhoudende, dat overeenkomstig de geldende bepalingen van het internationaal recht, de rechtmatige en wettige regering van Spanje zich de nodige middelen voor haar verdediging moet kunnen verschaffen;

stellen vast, dat het zogenaamd non-interventie-pact de internationaal verwachte resultaten niet gebracht heeft, en wel omdat de fascistische mogendheden besloten waren, de rebellen te helpen en het onmogelijk was een werkelijk afdoende contrôle in te stellen;

verklaren, dat het de gemeenschappelijke plicht van de in partij en vakbeweging georganiseerde arbeiders aller landen is, door hun druk op de openbare mening en tegelijkertijd op de regering van hun land te bereiken, dat door een internationaal verdrag, waartoe de regeringen van Frankrijk en Engeland het initiatief moeten nemen, absolute handelsvrijheid voor het republikeinse Spanje tot stand wordt gebracht, wiens verdediging van het grootste belang is voor het wereldproletariaat;

eisen van alle arbeiders- en vakbondsorganisaties, die binnen hun bereik liggende actie gemeenschappelijk te voeren om de levering van wapens aan de Spaanse rebellen te verhinderen.”

Bij schrijven van 20 November wendde het Spaanse Vakverbond zich tot het I.V.V. met het verzoek, in verband met de ernstige ontwikkeling der gebeurtenissen in Spanje, een conferentie te willen uitschrijven met alle politieke en vakorganisaties, die op de grondslag van de klassenstrijd staan, teneinde te beraadslagen over mogelijke hulpverlening aan Spanje.

Het I.V.V. plaatste zich op het standpunt, dat alleen een conferentie samen met de S.A.I. in aanmerking kon komen. Samensprekingen met andere organisaties werd in de conferentie van 4 en 5 December afgevoerd. Pascual Tomas gaf een uiteenzetting van de toestand. Aan het slot der debatten werd de volgende resolutie aangenomen:

Het Internationaal Verbond van Vakverenigingen en de Socialistische Arbeiders-Internationale, op verzoek van het Spaanse Vakverbond in gemeenschappelijke zitting bijeen, nemen na de gedelegeerden van het Spaanse Vakverbond en van de socialistische partij van Spanje gehoord te hebben, acte van de pogingen, die in verscheidene landen ondernomen zijn om aan hun vroegere besluiten, die zij opnieuw bevestigen, uitvoering te geven. Zij begroeten met vreugde en bewondering de heldhaftige Spaanse

arbeiders en de kameraden van de internationale colonne, die de vijanden voor Madrid, dat tot een roemrijk symbool geworden is van het verzet der arbeiders tegen het internationale fascisme, hebben doen terugdeinzen.

Zij verheffen hun stem in diepe verontwaardiging tegen de misdaden door de fascistenaanvallers begaan, die nu zij niet langer de hoop kunnen koesteren Madrid te nemen, alles in het werk stellen om de stad te vernietigen, door haar met brandbommen te bestoken, waardoor vrouwen en kinderen worden gedood.

Zij wijzen op de steun, die met schending van het internationale recht in steeds groter mate en op steeds onbeschaamder wijze door de fascistische landen aan de rebellen-generaals wordt gegeven en in het bijzonder op de aanwezigheid van in aantal steeds toenemende Duitse en Italiaanse soldaten in Spanje.

Tegenover dit alarmerende feit herhalen de beide Internationalen, dat er geen sprake van kan zijn, de wettige regering van de Spaanse republiek op gelijke voet te behandelen met de bloeddorstige horden van de generaals, die hun eed schonden en daardoor de regering volkomen het recht gaven, zich alle noodzakelijke middelen voor haar verdediging te verwerven.

Zij zijn van oordeel, dat het er op het huidige ogenblik in de eerste plaats op aan komt, alles te doen om de voorziening van wapens en manschappen door het buitenlandse fascisme aan de Spaanse rebellen te beletten.

Zij nodigen de bij I.V.V. en S.A.I. aangesloten arbeiders dringend uit om de waakzaamheid te verdubbelen, ten einde met alle daartoe geschikte middelen de hulp aan de rebellen te beletten en zij nodigen deze arbeiders uit om met dat doel nationale commissies van samenwerking te vormen.

Zij dringen er voorts bij de regeringen op aan, een einde te maken aan het internationaal schandaal, dat Franco voortgaat het grootste deel der huurlingen die hij tegen het Spaanse volk in het veld jaagt, in Marokko te werfen, een gebied, dat toch aan een zekere internationale controle onderworpen is.

Zij verklaren tegenover de schending van het internationale recht door de fascistische regeringen, dat het de plicht is van de Volkenbondsraad, in zijn bijeenkomst, naar aanleiding van de klacht van Spanje, alle middelen, waarover hij beschikt, te baat te nemen om werkelijk de vrede te herstellen.

Zij zijn van mening, dat het behoud van de vrede het hoogste belang van de arbeidersmassa's is in alle landen en de grootste taak der regeringen, die onder socialistische leiding staan of waaraan socialistenaanvallers deelnemen. Die vrede kan echter niet verzekerd worden als de democratie geen krachtige houding tegen de fascistische chantage en fascistische bedreiging aanneemt. De beide Internationalen roepen de arbeiders en de vrienden van de vrede in alle landen toe:

In Spanje wordt op het ogenblik de strijd voor de vrijheid en de democratie van de hele wereld geleverd. De heldhaftige strijders van Madrid verdedigen tegen de moorddadige bestorming van het internationale fascisme onze eigen zaak.

Ook in 1936 heeft het niet ontbroken aan pogingen van communistische zijde om tot samenwerking met de S.A.I. te komen. De communistenaanvallers kunnen daarbij helaas vrijwel steeds rekenen op de steun van die bij de S.A.I. aangesloten partijen, die zelf in hun eigen actie reeds tot samenwerking zijn overgegaan. In de zitting van de Executieve van 20 Maart in Londen wenste de Franse delegatie de samenwerking met de Communistische Internationale ter bestrijding van het oorlogsgevaar aan de orde te stellen. Besloten werd het punt op de agenda van de volgende zitting der Executieve te plaatsen.

De discussies in de zitting van de Executieve van 16-18 Mei in Brussel ingeleid door een uiteenzetting van Zyromski over de politieke toestand in Frankrijk, waar juist Léon Blum het minister-presidentschap had aanvaard, voerden tot geen enkel positief resultaat. Dat was ook daarom reeds te verwachten, aangezien Zweden, Denemarken, Engeland, Nederland en Tsjecho-Slowakije principieel van geen enkele toenadering tot de communistenaanvallers willen weten en de huidige toestand, waarin sommige landen op eigen verantwoording tot samenwerking met de communistenaanvallers zijn overgegaan, voor de consequent en principieel democratische partijen in genoemde landen reeds een ernstige politieke belasting betekent, die zij met onwil en tegenzin dulden. Iedere verdere

stap in de richting van toenadering tot de communisten brengt de eenheid in de S.A.I. in het grootste gevaar.

Het stemt tot voldoening, dat het krachtige protesttelegram, dat voorzitter en secretaris der S.A.I. tezamen met voorzitter en secretaris van het I.V.V. naar Moscou zonden naar aanleiding van het proces tegen Trotzki, Sinowjew enz. door de Executieve met algemene stemmen werd goedgekeurd.

De vraag van de boycot van in Duitsland georganiseerde internationale congressen, in het bijzonder van het Internationale Stedencongres, gaf aanleiding tot besprekingen in het Bureau en de Executieve. In de zitting van 16, 17 en 18 Mei in Brussel werd de volgende resolutie aangenomen:

De Socialistische Arbeiders Internationale en het Internationale Verbond van Vakverenigingen, hebben zich reeds in de gemeenschappelijke zitting hunner besturen van 19 Mei 1933 in Parijs uitgesproken voor de bevordering en voortzetting van de spontaan bij alle beschaafde volkeren opgetreden „directe, morele en materiële boycot” tegen de terreur en voorbeeldloze barbaarsheid van de Hitler-regering.

De wereldboycot van de Nazi-regering heeft echter vele gebreken.

Belangrijke economische en politieke motieven hebben bij allerlei gelegenheden staten en organisaties, in verband met hun eigen belangen, gedwongen de boycot van Nazi-Duitsland op te heffen of minstens nu en dan na te laten.

Maar ook de morele boycot van Nazi-Duitsland kon niet zonder gebreken worden doorgevoerd. Steeds weer gelukt het het nationaal-socialisme de politieke onverschilligheid in de wereld voor zijn doeleinden uit te buiten. Steeds weer laten hoogstaande culturele internationale verenigingen zich ontvangen en gastvrijheid verlenen door de voornaamste nationaal-socialistische leiders. Steeds weer drukken prominente vertegenwoordigers van de Europese beschaving allerbeleefdst de handen van de belangrijkste vertegenwoordigers van het nationaal-socialisme.

Maar niettegenstaande al haar gebreken heeft de boycotbeweging bijgedragen tot de bestrijding van het Hitler-régime en moet zij derhalve, rekening houdende met de gegeven mogelijkheden, met energie worden voortgezet.

De Executieve van de S.A.I. begroet daarom de boycot van de Olympiade in Duitsland door de Socialistische Sport-Internationale, de boycot van het Congres voor de besteding van de vrije tijd in Hamburg door het I.V.V. en roept alle socialisten op tot de boycot van het Internationale Stedencongres in Berlijn en München.

Naast een groot aantal minder belangrijke punten van organisatorische aard hadden Bureau en Executieve zich ook bezig te houden met de vraag of in 1937 een congres der S.A.I. zou moeten plaats hebben. De statuten verlangen dat een congres in de regel om de drie jaren moet worden gehouden. Het laatste congres was dat van Wenen in 1931. Tot nu toe is de onzekerheid van de politieke toestand aanleiding geweest het congres telkens weer uit te stellen. De aangesloten partijen zijn naar hun oordeel in deze aangelegenheid gevraagd. Gebleken is, dat een grote meerderheid het houden van een congres, gezien de onzekerheid van de politieke toestand, als ondoelmatig afwijst. Ook de Nederlandse S.D.A.P. heeft zich in deze geest uitgesproken.

J. W. ALBARDA.
K. VORRINK.

VERSLAG

van de Commissie voor Geschillen tussen de redactie van „De Arbeiderspers” en de partijgenoten-inzenders. Tijdvak 16 Februari 1936—16 Januari 1937.

Samenstelling der Commissie. De commissie bestond uit mevrouw N. DE JONG—ZERNIKE, BERN. FRANKE en P. HOOGLAND. Laatstgenoemde trad als secretaris op.

De volgende stukken kwamen in en werden op de te vermelden gronden geweigerd of geplaatst.

16 Februari 1936. E. H. te G. — Is de ophanden zijnde oorlog te voorkomen? *Geweigerd.* De bijdrage is geen ingezonden stuk, doch draagt meer het karakter van een artikel. Een discussie-beschouwing als deze is meer op haar plaats in De Sociaal-Democraat.

10 Maart 1936. Z. S. te 's-Gr. — Over een verslag van een vergadering van Eenheid door Democratie. *Geweigerd.* Het is de commissie bekend, dat het Partijbestuur in deze een onderzoek heeft ingesteld.

6 Mei 1936. A. S. te U. — Over het Kinder-Meifeest te Utrecht. *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat deze zaak desgewenst in de plaatselijke instanties der beweging aan de orde behoort te worden gesteld.

12 Mei 1936. J. S. H. M. te A. — Over een reis via Duitsland. *Geplaatst.* De commissie is van oordeel dat aan deze opwekking om aan de reis over Duitsland geen deel te nemen, plaatsing niet mag worden onthouden.

16 Mei 1936. M. D. te A. — Over Doofstommenonderwijs. Door bemiddeling der commissie is een verkort stukje opgenomen.

2 Juni 1936. A. V. te A. — Over een verslag van een Esperanto-congres. *Geweigerd.* De commissie vindt geen termen aanwezig om naar aanleiding van een congresverslag de discussie van een half jaar geleden in de krant te heropenen.

3 Juni 1936. W. F. K. te A. — Als vorige stuk van A. V. te A.

25 Juni 1936. P. G. te A. — Over steunverlening. Inzender is geen lid der S.D.A.P. De commissie is derhalve niet bevoegd een uitspraak te doen.

11 Juli 1936. S. v. d. W. te A. — Over het Vara-jubileum. *Geweigerd.* Dit zonderlinge stuk is ongeschikt voor plaatsing.

13 Juli 1936. J. S. te M. — Over inspecteur Wade. *Geweigerd.* De commissie acht plaatsing overbodig na wat hierover reeds is geschreven.

21 Juli 1936. A. A. v. d. T. te D. — Over S.D.A.P. contra Calvinisme. *Geweigerd.* De commissie acht discussie hierover in de Partij nutteloos.

23 Juli 1936. M. W.—M. te 's-Gr. — Over de overval te Abcoude. *Geweigerd.* Dergelijke oproepen behoren uit te gaan van een partij-instantie.

28 Juli 1936. M. W.—M. te 's-Gr. — Over de bestrijding van het nationaal-socialisme. *Geweigerd.* Dit stuk overtreft verre de afmeting van een ingezonden stuk. Indien op plaatsing prijs gesteld wordt, behoort het te worden toegezonden aan de redactie van De Sociaal-Democraat.

7 Augustus 1936. H. B. te A. — Over de Joden en de A.V.R.O. *Geweigerd.* De commissie acht de vorm niet gelukkig gekozen. Bovendien is plaatsing overbodig nu een stukje van dezelfde strekking is opgenomen.

26 October 1936. F. W.—B. te A. — Over een artikel in de Vrouwenrubriek: Wat dragen de vrouwen deze winter? *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat met de belangen van de lezeressen, die wel belang stellen in deze materie, ook rekening dient te worden gehouden.

3 November 1936. C. V. te K. a/d Z. — Over „Tien jaar Troelstra-Oord”. *Geweigerd.* Plaatsing is overbodig, nu een stukje van dezelfde strekking is opgenomen.

16 November 1936. J. V. te L. — Over de Katholieken en.... wij. *Geweigerd.* De commissie is van oordeel, dat de redactie voldoende aandacht wijdt aan de democratische halfslachtigheid der katholieken. Een aanvulling als door inzender gegeven is niet nodig.

24 November 1936. T. V. te N. — Over een critiek van P. F. S. *Geweigerd.* De critiek van S. wettigt een dergelijk schrijven niet.

25 November 1936. W. J. v. d. L. te 's-Gr. — Inzender is géén lid der S.D.A.P.

16 December 1936. M. Z. te A. — Over „Eigen Stijl” van G. van Veen. *Geweigerd*. De commissie acht plaatsing overbodig na de opname van het artikel van Van der Kieft in Het Volk en dat van S. Kleerekoper in De Sociaal-Democraat.

17 December 1936. W. W. te U. — Over het Koningschap. *Geweigerd*. De commissie is van oordeel dat het schrijven op een misverstand berust. Zij acht bovendien geen termen aanwezig om in het stuk naar voren te brengen, dat schrijver lid der O.S.P. is geweest.

4 Januari 1937. G. G. R. te 's-Gr. — Over loon naar behoefte. Inzender is geen lid der S.D.A.P. Het stuk kan dus niet in behandeling worden genomen.

7 Januari 1937. S. G. te A. — Over een boekbespreking. Inzender is geen lid der S.D.A.P. Het stuk kan dus niet in behandeling worden genomen.

P. HOOGLAND, Secretaris.

Amsterdam, 15 Januari 1937.

Amsteldijk 119.